

ÍZELÍTŐ

Jámbor Pál a forradalom
és szabadságharc
forgatagában

48-iki emlékek

Jámbor Pál és Újpest

Elmentem hazulról...

1956–2006. október 23.

Tumpek Mihály
fényképészmester

A választás és válogatás
lehetősége

Paksi költők bemutatása:
Acsádi Rozália
és Bajtai András

Mikor költőt temetsz

Testvéreink, a csángó
magyarok

Az el nem mond(hat)ott
köszönet

Az orvos Lönnrot

Emlékatatok
Prielle Kornéliáról

Mozgalmas élet a városi
könyvtárban

Solt József két verse

Beszélgetés egy
vándorkiállításról

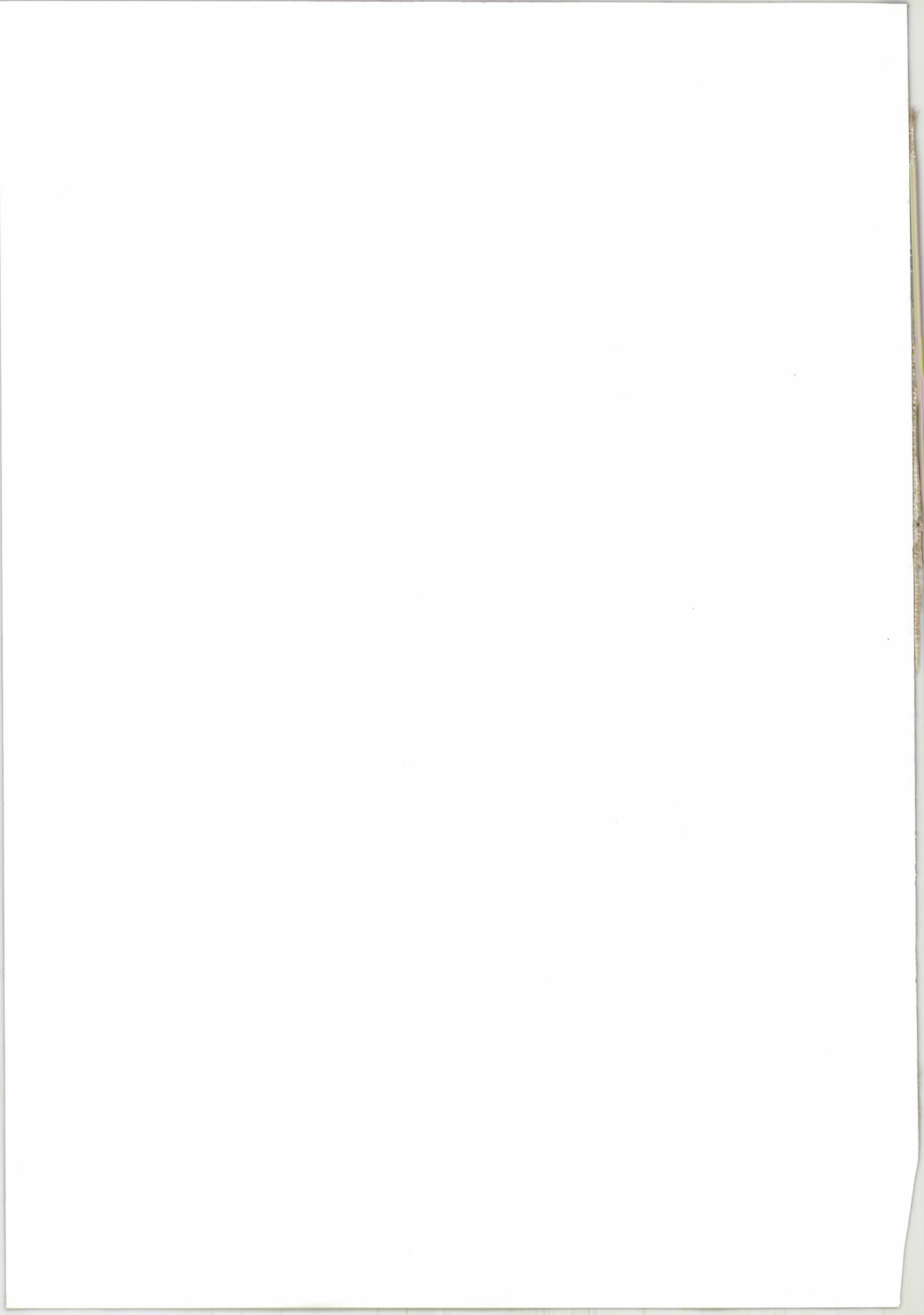

1. számú iskola 8. osztály végzősök – 1951

Tumpek Mihály fényképészmester fotói

1. számú iskola 8. osztály végzősök – 1955

Jámbor Pál a forradalom és szabadságharc forgatagában

Száztíz évvel ezelőtt, 1897. április 14-én a kora reggeli órákban halt meg Szabadkán a Mária Valéria kórházban Jámbor Pál. Halálának évfordulóján a nevét viselő társaság – a Paksi Atomerőmű Zrt. támogatásával – emlékalbumot jelentetett meg, amelyből néhány részletet közlünk.

Jelen összeállításban – az emlékalbum anyagából válogatva – a forradalom és szabadságharcban vállalt szerepével foglalkozom, annak reményében, hogy az 1848/49-es forradalom és szabadságharcra emlékező városi ünnepség szónokai és szereplői irodalmi jegyzékként használják majd emlékező írásaik elkészítéséhez.

Jámbor Pál irodalmi tevékenysége 1843-ban indul, amikor első versei megjelennek a Regélő Pesti Divatlapban, majd még ugyanabban az évben Hatytyúdalok címmel kiadja első verseskötetét. Pappá szentelésének évében – 1844-ben – megjelenik Szádvár című epikai kötete.

Irodalmi tevékenysége kapcsán gyakran megfordult Pesten, kapcsolatot tartott a pesti fiatalokkal, a márciusi ifjakkal, köztük Petőfi Sándorral. Önéletírásából tudjuk, hogy a verseiért kapott honoráriumából gyakran vendégelte meg Pesten barátait és költőtársait. A reformkor szelleme őt is átformálta, ő is azok táborába tartozott, akik a „régí világot, melyben dézma és robot uralkodott” meg kívánták változtatni. Mi sem jellemzőbb ennél, mint az a röpirat, amelyet 1848 tavaszán adott ki az első szabad választásokra készülve. Mint jankováci plébános, indult a választási küzdelemben – ugyanúgy, ahogyan Petőfi Sándor – ám a mandátumot közfelkiáltásra nem űrá, hanem Kossuth Lajosra ruházta a tömeg. Kossuth, mivel már rendelkezett mandátummal, Vörösmarty Mihálynak adta át, aki tagja is lett az országgyűlésnek. Vörösmarty szerepet vállalt a politikai küzdelmekben, kapcsolatban állt Kossuthal, Széchenyivel, Wesselényivel. Ő volt 1842-től a Nemzeti Kör elnöke, Petőfi Sán-

dor támogatója, és 1847-től az Ellenzéki Kör alelnöke. Jámbor Pál visszaemlékezéseiből ismert, hogy kapcsolatban állt Vörösmartyval, Petőfivel együtt jártak nála. Vörösmarty ismerte Jámbor Pál irodalmi munkásságát, tanácsot is adott számára egyes verseivel kapcsolatban.

A szerb betörés hírére – 1848 júniusa – a Zentáról kapott sürgöny hatására, mint jankováci lelkész, híveiből felkelő sereget toboroz „földünket, tűzhelyeinket, templomainkat” megvédendő helytállásra.

A Horváth Mihály püspök vezette vallás- és közoktatásügyi minisztériumban vállalt állást 1849-ben, majd a Debrecenbe menekülő kormányt követte, és részt vett a tavaszi hadjáratban. Damjanich János hadtestében szolgált mint táborigazgató. Verseivel is szolgálta a hadsereget, méltatta a hős katonákat, tábornokokat és Kossuth Lajost is. Büszke volt arra, hogy ő „dalolta meg” Kossuth Lajost, amely költemény Kossuth debreceni szállásának íróasztalán kötött ki.

A szabadságharc bukása után bujdosik, majd emigrál, tízévi száműzetés után 1859-ben tért haza, és már 1861 tavaszán a kulai kerület országgyűlési képviselővé választotta.

Három cikluson át tagja volt a parlamentnek a Határozati Párt soraiban, hű maradva a 48-as eszmékhez.

A kiegyezésről soha nem írt, műveiben és politikai beszédeiben igen éles kritikát fogalmaz meg Bécs urai felé. Igen bölcsnek tartja Deák Ferenc megállapítását: „Amit erő és hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszahozhatják, de amiről a nemzet, félve a szenvedésektől, önmaga lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz és mindig kétséges.” Márpedig 1867-ben önként mondott le az ország a függetlenségéről, amelyet csak 123 év után kapott vissza.

Fotó: Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára

■ **Beregnyei Miklós**

Jámbor Pál

48-iki emlékek

I.

Ha első irodalmi emlékeimből egyetmást följegyzek, nem azért teszem, hogy saját működésemet előtérbe toljam, mert ezt sem én, sem a kritika nem teheti, csak a közönség, én egyedül azért teszem, hogy föllebbentsem ama varázsfátyolt, mely alatt annyi kedves emlék pihen.

Ó mes lettres d'amours!

Mindaz az emlék, mely az 1848 előtti időkből ered, kedves előttem, mert ama fiatal, vidám, lángszívű és lánglelkű társaságba vezet, minő ma már nem létezik. Ez nem beszélt másról, csak az irodalomról, a poharak között szavalt és nem ismert egyéb mulatságot a színháznál. Szerették egymást mind, mert közös eszményük volt a haza.

Legkedvesebb emlékeim közé tartozik Petőfivel való első találkozásom.

Nem emlékezem már tisztán, mit adtak a nemzeti színházban, de azt tudom, hogy Egressy Gábor játszott és hogy én Pálffy Alberttel álltam földszint, egy páholy alatt.

- Akarod, hogy megismertesselek Pönögei Kis Pállal? - mondá hozzám fordulva Pálffy.

- Hogyne akarnám! - feleltem.

Alig mondtam ki a szót, gyors, hosszú léptekkel közelít felénk Petőfi kis kurta dolmányban, rövid hajjal, és nem várva a bemutatást, kérdi:

- Te vagy az a Kubinszky Ödön?

- Én, - felelém, mohón kapva a dicsőség első ízén, mert már az a tudat is, hogy álnevem feltűnt előtte, nagyon boldogított.

Tudni kell, hogy ez időben Bezerédj István, Tolna megye legnépszerűbb szónoka, a szegszárdi gyűlésen az örök megváltás ügyében olyan lelkes beszédet mondott, mely nemcsak ott, de az egész hazában viszhangozt; én e beszédre egy költeményt küldtem fel a Garay lapjába Kubinszky Ödön név alatt, megénekelve a nép barátját. Garay kiadta. E vers: »Ki istenül csak igazságba hisz« - vonta magára a Petőfi figyelmét, buzgó barátja lévén ő a jobbágy népnek.

Néhány napot töltvén Pesten, folytonosan együtt valánk Pálffy, Petőfi és én. Nem sokára társaságunk tetemesen szaporodott, úgy hogy egy nap a »Két pisztoly«-ban egész nagy asztalt foglaltunk el; Bérczy Károly, Barnya Ignác, Halász, a »Szivárvány« szerkesztője, Lauka Gusztáv és Lisznyai Kálmán is ott voltak. Továbbá egy Berzsényi nevű paksi kasznár, ki szemét le nem vette Petőfiről.

Beszéltünk, vitatkoztunk, eszméket cseréltünk, mert eszme több volt mint étel, míg egyszerre valakinek az ötlete támadt, hogy szavaljon el kiki egy darabot saját költeményeiből.

Barna Ignác a »Bánk-bán« című balladáját szavalta és szép tetszést aratott vele; Halász a »Hópelyhek«-et, Lauka egy »Spanyol románc«-ot, én meg az »Anyá és gyermeké«-t. Midőn Petőfire került a sor, hirtelen fölkel, - és eltaszítva székét, poharat ragadva kezébe, villogó szemekkel mondá a »Felköszöntés«-t:

Miljom átok! bort a billikomba!

Részegítő, lángbullámu bort.

A végső versek:

A varázsdalt pengető remény,

Minden éljen a gebenna, minden

Minden éljen, oh csak veszszek én!

Leírhatatlan hatást gyakorolt mindannyiunkra.

Az érdeemes kasznár zsebkendőjével törölgeté szemeit, és most már még inkább nézegette azt a kis dolmányos embert, ki az ő névrokonának csallhatatlan utóda.

A napok gyorsan röpültek e társaságban, de még gyorsabban az ezüst huszasok, minek következménye lett, hogy a pesti tartózkodás napjait meg kellett rövidítenem.

Az »Óra« és »Két pisztoly« volt rendes étkezési helyünk, hol többnyire együtt ebédeltünk és vacsoráltunk szerényen, mint a minő tárcánk volt s mint az akkori tiszteletdíjak valának.

Társaságunkhoz tartozott Kecskeméthy Aurél is, de az mint a gyűlde tagja lett, Petőfi barátsága egyszerre udvariasságba csapott át.

A társaság fűszere rendszeresen Lauka Gusztáv volt, ki rózsaszínű kedélyével s józamatú élceivel mindenkit jó kedvre hangolt. Nagy tekintélyben állt előttünk, mint a Vörösmarty kegyence. Mert a kit ő, Bajza, s általában az Athenaeum írónak elismert, az föl volt avatva.

Mindamellet a központ Petőfi volt.

Bár ellenmondást nem igen szeretett, mindenki ragaszkodott hozzá. Ő pedig valamennyink közt legjobban ragaszkodott Pálffy Alberthez, ki elpusztíthatatlan epigrammatikus élcei mellett mindig őszinte és derült volt. Nem bókolt senkinek s rostált mindenkit. És – a mi bizonyos arisztokratái külsőt kölcsönzött neki – mindennap fehér mellényben jelent meg.

Ez időszakba esik, hogy első művem: »Szádvár«-t (rege Kisfaludy Sándor-féle versalakban) eladtam Eggenbergeréknek ötven forint tiszteletdíjért. Nagy kincs, mely még becsebbé lett az által, mert módot nyújtott, hogy e munkás irodalmi telep körében hosszabb időt tölthessek.

Mindennap új meg új ismeretséget kötöttem. A fiatalság ott volt, ahol Petőfi. Ő mindennap egy-egy új költeménnyel s mindig szebbel lepett meg bennünket.

A boldog szünidő azonban hamar lejárt és én búcsút vettem azoktól, kiknek mindegyike tenyerén hordozta szívét. Petőfi elkísért az »Angol királyné« kapujáig, hol kezet akartam vele szorítani, de ő kézszorítás helyett feljött velem a felső emeletbe és ott maradt addig, míg a gőzhajóra csöngettek.

Letelepedvén egy dívánra, beszélgettünk egész éjfélig írókról és irodalmi dolgokról.

- Nincs valami költeményed itt?

- De van! - mondtam.

És bemutatam neki »A zentai ütközet« című hőskölteményből az első éneket. A mint látta, hogy hexameterben van írva, rögtön azt mondá:

- Kár! a hexameter sohase lesz népszerű, mert nem mehet át a magyar nép vérébe; a magyarnak rím kell. Meggyőződtem szavai igazságáról s a hőskölteményt később meg is semmisítem.

Öt óraker lekísért a Dunaparra és csak a harmadik csöngettyűszóra váltunk el.

Óh! ha e boldog napokat visszavarázsolhatnám!

- Mi szép volt akkor előttünk a jövő! Szabadság lakott az utcán, a szívben, a sajtóban, a színpadon, a szószéken. Ez volt Magyarország tiszta hajnali kora.

II.

Petőfi

Ne hasonlítsátok össze az 1848 előtti időket a mai koral, mert akkor kegyelet, tekintély, meggyőződés, hit, egyszóval közszellem volt; míg ma csak két uralkodó érzelem van: az önhit és érdek.

Vajjon ki teremtette akkor a közszellemet? A sajtó, a nemzeti kör, a színház, a megyei élet.

Ha a triumviratus: Vörösmarty, Bajza és Toldy megjelentek az akadémia páholyában, minden szem rajtok függöt; ha a »Szózat« költője kilépett a házból, utcáról utcára kísért a fiatal író, hogy őt valamiképv üdvözölhesse. Ma a fiatal ember többnyire végrehajtás és hivatal után fut.

Az a költészet kora volt, ez a valóságé.

Vörösmarty Mihály úri-utcai lakása 1848 előtt valódi szentélye volt az író-világnak. Tisztelői gyakran megfordultak nála és pedig sok tisztelője volt. Fogadó-szobája, mely egyszersmind könyvtáru is szolgált, tele volt régi vaskos kötetekkel, melyek tiszteletet parancsoltak ép úgy, mint komoly tekintete. Keveset beszélt; mindig meggondolta jól, a mit mondott.

Egy délután X., Petőfi és én meglátogattuk őt. De előbb elmondom, hogy jöttünk össze hárman, mert e visszaemlékezés biznyságul szolgál arra, hogy a legvilágosabb fejekben is mennyi előítélet van. X. és én a barátok terén sétálván, Petőfi megállított bennünket e kérdéssel:

- Hová mentek?

- Vörösmartyhoz, - feleltük.

- Jó, - mond Petőfi, - én is elmegyek.

A mint néhány lépést megyünk, X. halk hangon súgja fülembe:

- Maradjunk el!

- Miért?

Odahajolt egészen hozzám és megbotránkozó hangon súgta:

- Rongyos a csizmája.

Ez időbe esik Petőfinek a »Távolból« című költeménye:

*Ab, ha tudná, mily nyomorban élek,
Megrepedne a szive szegénynek!*

A sor rajtam volt megbotránkozni és ha élne X. úr, bizonyosan kiírnám nevét, de így - de mortuis nihil nisi bene.

Tekintetemből alkalmasint kiolvasta, hogy én nem a toilletet keresem, hanem egyéb tulajdonait. A világ minden kincséért sem mertem volna szememet a Petőfi csizmáira vetni, nehogy X. észrevételét eláruljam, vagy a költőt ártatlanul érzékenyen megsértsem. A mint a Horvát-ház lépcsőin fölmentünk, akkor vettem észre, hogy a Petőfi csizmája tulajdonképp nem is rongyos, hanem csak kissé kifeslett, a mi véletlenül a legnagyobb gavalléron is megtörténhetik. Midőn Vörösmartyhoz beléptünk, az öreg úr arca egészen kiderült és noha jobb-ját először X.-nek nyújtá, azután nagyon keveset foglalkozott vele, hanem gondjainak és szeretetének tárgya Petőfi volt.

Politika, irodalom, színház, mind szóba jöttek, de ő minduntalan visszatért ama mindennapi kérdéshez: van-e Petőfinek elég jövedelmi forrása verseiből? Egész lényén jóakarát és jóság ömlött el, szavaiban bensőség, tekintetében mélység volt.

Ekkor jelent meg tőlem az »Őrült tárcája« című költői beszély, mely tele volt méreggel és gyilokkal.

- Olvastam az »Őrült tárcáját« - mondá a társalgás közt felém fordulva Vörösmarty; - nem ajánlom e sötét irányt, mert úgy is tele van a világ embergyűlölkkel és életuntakkal, nem kell azok számát szaporítani.

A jó tanácsot elfogadtam és nem írtam többé ez irányban. Valóban az ily sorok:

*»Voltam fa, mit kivágnak s érzi azt,
Szív, mit repesztnek s nem repedbet el,
Kő, melyet a mélységbe bajtanak,
Mély érez és hall pallos éle közt,
Mindig esik és le nem ér soba.«*

beteg szív szüleményei, melyeket csak szülőjük, a végtelen fájdalom magyaráz meg.

Körülbelül egy óráig időztünk Vörösmartynál, de oly hamar múltak a percek, hogy alig vettük észre a növekedő árnyékot. Búcsúzaskor kedélyesen kezet nyújtott mindegyiknek.

- Vajjon mit súgott neked X.? - kérdezé tőlem Petőfi, midőn Vörösmartytól lejöttünk.

Soha sem mondtam meg a költőnek a kegyetlen megjegyzést, bár nagy kedvem lett volna rá, mert Petőfi nem volt az az ember, ki valamely sértést vagy eltűr, vagy elfeled, vagy egykönnyen megbocsát.

Hogy mily önérzet lakott benne, eléggé tanúsítja a »Tigris és Hyéna« története. Darabját elfogadta a nemzeti színház drámabíráló bizottsága, de mivel nem bérszünetben akarták adni, mint az új eredeti darabokat, visszavette. Pedig nagy szüksége lett volna a szerzői díjra. Átalán Petőfi nem alkudott soha a körülményekkel. Törni, de nem hajolni, volt a jelszava.

- Hogyan szoktad olvasni a verseket? - kérdé tőlem egy nap.

- Egy lélekzet alatt.

- Rossz szokás.

A versolvasásra nézve azt a tanácsot adta, hogy jó versekből egy nap elég olvasni egy darabot, hogy az ember annak szépségeit tökéletesen élvezhesse; miből logikailag az következik, hogy a rosszakat egyszerre kell mind átolvasni, hogy többé ily élvezetben ne részesüljünk.

Heine mindig a zsebében volt.

Midőn egy alkalommal gőzhajón együtt utaztunk Lacházáig, három könyvet láttam nála: Dumast, Hugo Viktort és Heinét.

Még egy nyolcadrétegű kötet volt kezében: saját költeményeinek kézirata. Midőn bepillanték, csodálkozással vettem észre, hogy alig volt egy-egy javítás költeményeiben. Sajtó alá dolgozott. Addig le nem írta gondolatait, míg művészi formát nem nyertek.

Soha sem hittem, hogy Petőfi valaha megváltozzék.

A vidám, szilaj, jókedvű, leplezetlen ifjú házassága után zárt keblű, hallgatag, komoly férj lett. Mi szülte e változást? A boldogság.

Két fekete szem uralkodott rajta; de minő szemek! Olyanok, a melyek nemcsak lelkesíteni, de parancsolni is tudtak.

Szendrei Júliában volt valami férfias, a mi az embert nem érzelemre, hanem eszmékre ébreszté. Rá nem lehet alkalmazni a francia causerie szót, ő nem csevegett, hanem értekezett: tudós tudóssal, ellen ellenféllel. Alig volt tárgy, miben otthon nem volt. Férje tisztelettel hallgatta őt mindig és csak néha szólt bele a vitába, de koránsem hogy ellentmondjon, hanem hogy neje állításait megerősítse. Valahányszor meglátogattam, mindig olvasva találtam őket.

Petőfiné érdekes alak volt, levágott hajjal, gömbölyű arccal és teljesen kifejlett idomokkal. Első tekintetre feltűnt rajta a nyílt homlok, a sötét szem, az értelmes tekintet. Szellem ült homlokán. Ha valaki egymás mellett látta őket, fogadott volna, hogy a rendkívüli jelenség kettejük közt a nő. - Mind a kettő az volt.

Petőfi csak akkor árulta el rendkívüli szellemét, ha szavalt, vagy írt; ekkor mindaz, a mi benne rejtezett, hallgatott, a látványban forrongott, kitört s az emberi szív és lélek vegyes tulajdonai teljes erejökben mutatkoztak. Nem volt benne semmi keresett vagy mesterséges. Őszinteség s nyíltság volt szavában, vonásain; kevés szóval sokat mondott. Nála az állítmány nem utolsó, hanem első helyen jött.

Óh, ha a sors nem tépte volna el őket!

De a végzet nem akarta így!

Nem sokára Petőfi boldog apa lett s ekkor gyermek és férfi volt egy személyben. Minduntalan kis fiáról beszélt. Az oroszlán így szeretheti szülöttét. És mégis volt valami, a mit jobban szeretett fiánál és nejenél, mert mind a kettőt ott hagyta és ment szóltanul, – határozottan, Bemhez.

Mily boldog volt, ha Bem néha beküldte őt egy-egy sürgönyvel Debrecenbe! Ekkor meglátta fiát, nejét, e két kedves lényt, kikben földi boldogsága összpontosult.

Ily alkalommal találkoztam vele egy nap Debrecenben! Mintha előre érezte volna baljóslatú végzetét: aggodalom ült arcán.

Ó quantum mutatus ab illo..

Nec vates Helenus hos mihi praedixit luctus.

Mintha maga írta volna meg a saját sírversét a »Jövendölés« című költeményében:

»Halál ne vidd el őt karomból,

Ne vidd korán el a fiut:

Soká igérte őt éltetni

Az ég... vagy álmunk is hazud!»

»Anyám, az álmok nem hazudnak;

Takarjon bár a szemfödél:

Dicső neve költő fiadnak.

Anyám, soká, örökkön él.»

Egy képviselő-választás

Eszembe jutnak a 48-diki képviselő-választások, a midőn a fölszabadult jobbágy először járult a választási urnához és az alkotmány nemtője azt súgta fülébe: »méltó vagy a szabadságra!«

Magam előtt látom a nemzet akkori csillagait, a régi lelkes kerületeket, a száguldó bandériumokat, azt a sok kokárdát, a sűrű zászló-erdőt, meg a tömérdék harsány tüdőt, mely mind az első felelős magyar minisztériumot éltette.

Jól esik elmondani újra, hogy volt egy év, mikor a képviselő-választás igazi nemzeti ünnep volt.

Alig hirdette ki az első magyar minisztérium a képviselő-választások határidejét, azonnal megindultak az egész országban a választási mozgalmak.

Én akkor jankováci lelkész voltam, egy röpiratot adtam ki, melyben a népet fölvilágosítám, hogy jövőre szabadon választhat képviselőt akár a nemesi rendből, akár a néposztályból, mert az alkotmány sáncai mindenki előtt megnyíltak. Soha se hittem, hogy a törvény értelmezése, az írástudó szerepe olyan veszélyes dolog! Legjobb szomszédaim is gyanús szemekkel néztek rám.

Hogyan! felvilágosítani a népet jogairól! kinyitni a sorompót, melyet a törvény már úgy is kinyitott! – ez határos a néplázítással.

Az almási került többsége azonban épen ez őszinte szóért jelöltséggel tisztelt meg.

Huszonnyolcéves valék és képviselőjelölt! Rostrum előttem és lant a kezemben. Remény csillaga az égen, szabadság hajnala a földön. Egy áldott apa oldalam mellett, egy hazafias érzelmű község gondjaim alatt, azt hittem egy percig: a sors választottja vagyok.

Az ellenjelölt Latinovics Mór borsodi földbirtokos volt. A szerencse janusi arca mind a két részre egyenlően mosolygott: övé volt Kunbaja és Almás, enyém Jankovác, Mélykút és Tatháza. Korteseim nem voltak, csak a röpirat; sőt nyugodt lelkiismerettel mondhatom, »alkotmányos kiadásaim« sem voltak. A mi történt, magától történt. Az eszmék apostolkodtak mind a két oldalon.

Hol vagytok ti, boldog napok? Azóta a választások agiója folyást nő, úgy, hogy el lehet mondani, a mit két kis gyermek-testvér mondott egymásnak:

»Te az idén még fukarabb vagy, mint tavál.« »Nem csoda, egy évvel idősebb vagyok.«

Akkor minden kerületben a nép kegyencei győztek. A volt pozsonyi diéta népszerűbb követőit visszaküldte a nép hálája a pesti országgyűlésre, hogy a fölszabadult jobbágyok jogait, melyeket ők szereztek meg, meg is védjék és fönntartsák.

Az oroszlánrész Kossuthot illette. Boldog volt az a megye, mely lelkesedésében a hűbériség eltörlőjét képviselőjének választhatta. Meg is választotta egyhangúlag számtalan kerület, ép úgy, mint Lamartine-t a francia départementok.

A választás napja a mi kerületünkben is elérkezett. Az ellenpárt már korán reggel elfoglalta a sátort s mint megtörhetetlen phalanx, védelmezte a főpontokat. A választási elnök, a bizalmi férfiaktól körülveve, ott ült az asztalnál. Ott ült az urna mellett a komoly Themis, mérleggel és pálcával; jobb felől mosolygott a leereszkedő Fortuna, balra a mogorva Aeol, békóba vert viharával.

- Szavazzunk! – kiáltá egy türelmetlen hang.

- Türelmet! atyámiai! – szólt az elnök, csillapítva a tömeget, itt a törvény az úr.

Ezalatt folytonosan érkeztek a választók. Csak Jankovácról negyven zászló alatt vonultak be, pedig a másik fele még úton volt; öröm volt látni a távol lengő nemzetiszín lobogókat, öröm hallani a messze csengő választási dalt, még nagyobb öröm üdvözölni a csoportonkint érkező porlepte választókat, kik egyre szaporodtak a szomszéd községekből.

Egy perc alatt szűk lett a tér. Egy pár népszónok törekedett szóhoz jutni, de hasztalan. A tenger hullámzott, s tompa morajában elveszett minden hang. Mit is mondhatott volna? Minden ember ekkor a pesti tizenkét pontot írta zászlójára.

Végre megkezdődött a választás, de alig tartott tíz percig, midőn egy hang elkijálja: »Éljen Kossuth Lajos!«

Dörgő viszhang felelt rá és mintegy varázsütésre a szavazási rend fölbomlott, a két párt összeölelkezett és szűnni nem akaró éljenek követelték a szavazás bezárását.

- Van-e tíz választó, ki a szavazás folytatását kívánja? – kérdé az elnök.

- Senki!

- A törvény nevében tehát kijelentem, hogy az almási kerület képviselője Kossuth Lajos!

Az egész néhány perc műve volt. Egy név varázsa – és oda lett a két párt, a röpirat, a főispáni nimbusz, a megyei tekintély, és annyi kokárda.

Tizenkét tagú küldöttség, melynek én is tagja voltam, vitte fel Budapestre Kossuthnak (ki akkor pénzügyminiszter volt) a nem tudom hányadik megbízó levelet.

Nem emlékezem: víz hátán mentünk-e vagy tengelyen, annyi bizonyos, hogy szárnyakon haladtunk, az öröm szárnyain. Látni a nagy szónokot, kezét szorítani a jobbágyok felszabadítójával, ez volt mindnyájunk hő vágya.

Midőn a küldöttség Pestre ért, a város tele volt vidéki választókkal; az erkélyek lobogóktól, a mellek kokárdáktól virágoztak, öröm és lelkesedés mindenütt. A fiatalság karöltve sétált, a kortesek énekeltek s mindenütt az első magyar minisztériumot éltették.

- Hol lakik Kossuth Lajos? – kérdeztük minden harmadik embertől.

- A városmajorban, - felelt egy darutollas úri ember.

- Mit akarnak Kossuth Lajossal?

- Képviselőnek választottuk meg.

- Isten éltesse kegyelmeteket! jőjjenek csak, majd útba igazítom én. – És útba igazított.

A pénzügyminiszter csakugyan Budán lakott egy kies villában, melynek háta mögött mosolygó virágágyak, repkényes lugasok, csinos park terültek el. Amint a rostélyos kapun beléptünk, a parkban »A kegyenc« szerzőjét, gr. Teleki Lászlót pillantottam meg.

Bementünk a villába. Milyen volt a villa? biz én nem tudom. Soha se szerettem még márványépületeket sem rajzolgatni ott, hol élő lények vannak, kik egyszerűségük által csak nyerne tiszteletünkben.

Kossuth nagy előzékenységgel fogadta a küldöttséget, mely nem győzte őt nézni. Szónokunk, régi megyei szónok, alig várta, hogy kitegyen magáért; de a meglepetés és öröm hatása alatt lemondott a hosszú diktóiról és egy pár ünnepélyes szóval nyújtotta át a megbízó levelet.

Harminchárom év előtt Kossuth szép, férfias, megnyerő alak volt, átható szemekkel, melyekben a jóság és szelídség sugarai fénylettek, megtörve a haza gondjainak fátyola által; nemes arcvonásokkal bírt, melyekben a bizalom tükröződött: mindenki iránt nyájas és keresetlen volt. Emlékezem, hogy fekete bársonyzenekét viselt s úgy beszélt velünk, mint régi ismerősökkel. Minden szavától csengett a terem.

Röviden megköszönte a mandátumot, de mivel már több kerületben meg volt választva, nem fogadta el.

- Kit fognak most önök megválasztani? – kérdezé az elnökhöz fordulva.

- Újra Kossuthot.

- Az nem vezetne célra, mert jövőre sem fogadhatnám el.

- Akkor megválasztjuk azt, a kit miniszter úr ajánl. (Csak így címeztük akkor a minisztereket).

- Én Vörösmartyt ajánlom.

Az ország költőjéről ő gondoskodott, az ország minisztere.

Búcsú-üdvözlés után mindnyájan elégedetten távoztunk.

Alig léptünk ki a küszöbön, új küldöttség kereste föl. Egész úton haza felé róla beszéltünk, és azután is sokáig előttünk állt egyszerűségében az első magyar szónok. Előttem áll ma is.

Az almási kerület nemsokára egyhangúlag megválasztotta a »Szózat« költőjét, a ki bár nem szólt soha a képviselőházban, de tekintélyes jelenléte és szavazata sokat nyomott a latban. E két választás örök dicsősége marad az almási kerületnek, a képviselőszéket ingyen adta a polgári érdek jutalmául!

Eltűntetek, óh ti feledhetetlen napok, midőn a nép a képviselői széket ingyen adta a polgári érdek jutalmául. Eltűntetek!

Ma csengő program kell. Ma, el lehet mondani, majd minden tizedik választás egy része az ősi örökségnek.

- Mi a legdrágább Magyarországon? – kérdezé egy tanár növendékétől, kinek apja is jelen volt a vizsgálaton.

- A képviselőszék.

A találó feleletre az apa nagyot sóhajtott, de a tanár is.

Vajjon az auri sacra fames kimegy-e valaha divatból? Vajjon Bachus oltárai leomlanak-e egy új korszellem fualma előtt? Ez a jövő titka.

Szeretem hinni, hogy jövőre is akadnak hazafias kerületek, hol az elvek és érdemek aratnak diadalt és egyhangúlag fogják megválasztani azokat, kik érdemet szereztek a haza körül.

Fölbreszteni az alvó közszellemet, elég rá egy verőfényes nap; elaltatni azt, arra egy század kell.

Szózat a' néphez.

Tisztelt polgártársaim!

Közelget az országgyűlés. Eddig a' nemes ember választhatott csak követet az országgyűlésre, most a' nép is választ. Soha fontosabb országgyűlés nem volt, mint ez lesz. Soha jobban meg nem kelle gondolni a' népnek azt, hogy kik kezébe teszi le sorsát mint most. Igen szomorú lenne, ha a' nép száját kárúra élve választási jogával, 's olly képviselőket küldene az 1848-ik Julius 2-án tartandó országgyűlésre, kik a' nép ujan nyert szabadsága előtt nem szivból, hanem csak kényszerből hajolnak meg, kik a' régi jó világot, melyben dézsma és rohoz uralkodott, minden előforduló alkalommal készek volnának visszaállítani; kik egyesek, érdekeiket képviselnék, és nem azt, ki őket küldötte, — a' népet. Legyetek ébren atyámfiai, nézzetek szemébe azon embernek, kinek jogot adtok szólani sorsotokról. Ne hallgassatok semmi ámitókra, mert magatokat ámitjátok el. Sokan fognak benneteket szép szóval, fényes ígérekkel 's a' t. behálózni; vigyázzatok mert boldogságok siratja meg könnyelműségeket. Hogy pénzért adja el magát a' becsületes magyar nép, jelleméről felnem teszem; ha ezt lehetné, ugy nem volna méltó nyert szabadságára, mert egy ósvényt nyerne csak új erkölcs-telességre. A' magyar nép melly eke mellett a' természet egyenességétől tanulta meg a' becsületeséget, nem árulja el nyomorult állérékért magát. A' magyar nép lelke nem árucikk, mit adni, vagy venni lehet. A' jegyzők a' nép vezetői, hol a' nép tudatlanságból mások ámitása utiu megy, nem másra, mint a' vezetőkre esik a' felelet terhe. A' jegyzőknek testvériesen kell összetartani, hogy örködjének a' nép felett, melly fizeti őket. A' jegyzők boldogsága nem lehet más, mint a' népé.

Polgártársak! a' legszentebb kincsről van szó — a' nép bizodalmaról. Helyeztétok ezt olyanba, ki mindig a' nép java mellett dolgozott. Hiátalanság volna az, ha nemesi rendből követet választani vonakodnátok, mert azon követek, kik számatokra a' szabadságot kiküzdötték, nemesek voltak. Választatok nemes képviselőt, ha bizodalmatokat bírja, ha szóval, tettel megmutatja, hogy a' nép barátja, hogy a' nép felszabadításán lelkéből örül. De választhatok a' nép sorából is, jegyzőt, lelkészt, 's a' t. mert csak így van a' nép egészen képviselve.

Nem volnátok érdemesek ezen szép jogra, minél fogva magatok vagytok urai sorsotoknak, ha azt gyakorolni nem tudnátok, vagy nem akarjátok. Minden ember dolgozzék, ha munka idő van, de ott, hol törvényes szabadságunk gyakorlásáról, a' nép további boldogításáról van szó, egy napra a' munkát elhagyni polgári kötelesség. A' választás napján minden választó jelenjék meg a' választó helyen, és se hanyagság, se könnyelműség, se munka senkit vissza ne tartóztasson. A' nép értelmesebhei minden helységben jöjjenek össze, és illő, hogy nem a' megvesztegető bor tüze mellett, hanem a' haza szeretet lelkesítő lángjánál lelkismeretes komolysággal tanakodjatok képviselőtök felől.

Én is voltam olly szerencsés, hogy pár község megtisztelt bizodal-mával, 's felhitt miszerint vállalnám el almási kerületben a' követiséget. Eleinte visszautasítám őket érezvén a' nagy sulyt, melly e' terhes pályán vá-laimra várakoznék; de midőn a' nép bizodalma határozottan 's többször meg-keresett, elhatározám magamban, hogy ha e' kerület többsége még is en-gem ajándékozna meg bizodal-mával, a' nép boldogságának előmozdítását legszentebb kötelességemnek tartandom. A' nép boldogsága az én boldog-ságom. Isten veletek polgártársaim!

Jámbor Fül

jenkóváci plébános.

Nyom. Szabadkán, Bitterman-Károlynál.

A zentai sürgöny

Egy éjjel fölverték álmamból.

- Mi az?
- Sürgöny.
- Honnan?
- Zentáról.
- Mi a tartalma?
- A haza veszélyben!

Rögtön fölkeltem, átveszem a sürgönyt és hátán csakugyan vészjósbetűkkel látom, cím helyett, az említett balhírt.

Különben a sürgöny tartalma ez volt: »A szerzsánok betörték, a római sáncokat elfoglalták, a hon véd-szentére! gyors segílyt!«

A sürgöny alá a zentai előljárárság neve volt írva.

Én, mint újonc jankováci lelkész, járatlan a megyei kormányzatban s feledve, hogy a felső fórum a főis-pán, saját szívem sugallata szerint, korán reggel összehívtam a községet és fölolvastam a sürgönyt.

- Mit tegyünk? – kérdék.
- Azt, a mit a honpolgári köteleesség parancsol.

Erre a néphez rövid buzdító beszédet tartottam, mely hazafias lelkében viszhangra talált.

A beszéd tartalma körülbelül ez volt: »Tudtommal Magyarország és Szerbia közt nincs hadüzenet, tehát e betörés nem a szerb nemzet, hanem egyes szerencse-lovagok műve. Mit akarnak? Földünket, tűzhelyeinket, templomainkat. Mindezeket van-e jogunk védelmezni? és ki fogja e kincseket védelmezni, ha mi nem, jogos birtokosai? Határainkat, a római sáncokat már elfoglalták, be engedjük-e a hon szívébe nyomulni őket? Zenta segílyt kér, a hon véd-szentére kér segílyt, polgárok! Megtagadjuk-e a testvér kérelmét? Itt hosszú gondolko-dásnak nincs helye, gyorsan tenni kell. Őket védelmezve, magunkat, saját határainkat védelmezzük. Segélyre tehát! nekünk is vannak karjaink, van acélzott fegyverünk, van hitünk fegyvereinkben. Ők betörték e földre, mint a vihar, a föld nekik földrengéssel felel. Zenta vár, várja a választ, mutassuk meg, hogy megértettük a hon szózatát, hogy a testvérkiáltásra sietnek a jó testvérek«.

Azért közlöm a beszéd tartalmát, mert később vádat akartak belőle ellenem készíteni.

Zúgó moraj keletkezett beszédemre.

- Elmegyünk mind! – kiálták a polgárok és másnap négyszáz nemzetőr indult meg, előcsapatul a keleti határok felé.

E fiatal önkénytesekből alakult később a fekete légió, mely a bácsakai »fekete sipkások« név alatt vált ismeretessé.

A Budapesti Hírlap 1848. június 21-én (szerdán) az 587. oldalán az alábbi hírt tette közzé:

A hon védelme

„Jámbor Pál jankováci lelkész, ki mintegy második Kapisztrán lelkesítette híveit, s 700 embert indított meg Újvidék felé, - el van követnek is választva.”+

+Fogadja szíves üdvözlötünket Jámbor!

Damjanics és báró Mednyánszky Cézár

...Az isaszegi csata után a honvédsereg késő este Gödöllőre vonult be és hg. Grassalkovics kastélyában fényes lakomával ünnepelte a győzelmet. Egy estély a történelemé. Mindenik azt hitte, hogy a magyar dicsőség napja fölkelte és a szerencse csillaga a honvédek kardjához szegődött.

Mily zajos, vidám és fényes lakoma volt ez! Tele volt minden terem, Magyarország ifjúságának színe-java volt jelen e lakomán, büszkén, mint a nap emlékéhez illett.

Az egyenruhák csillogtak, csillogott a jó kedv. Ott volt Damjanics, Görgey, Horváth Mihály, Hajnik Pál; a kormányzó elnököt.

Honnan e leírhatatlan jókedvű, honnan e tüzes szemekből sugárzó örömfény? Mi történt? Az isaszegi csata új fordulatot adott a magyar hadjáratnak. Damjanics a vacsora vége felé ott hagyván fényes táborkari környezetét, b. Mednyánszky Cézár táborig főpappal egy kis asztalhoz lépett, melynél én ültem. Fölkeltem mély tisztelettel.

Hiador, ki a 3-dik és 9-dik zászlóaljot megénekelte, – mond b. Mednyánszky Cézár, engem bemutatva.

Damjanics kezét szorított velem, mint az amerikai yankee szokta, ha valakit régen nem látott. Leült hozzánk kedélyesen és a kis asztalnál maradt. Nap által lesütött arc, sűrű fekete szakáll, széles vállak, méltóságos tartás, parancsoló tekintet. Ez volt Damjanics.

Oh, e hatalmas alakot soha nem felejtem el! ilyen lehetett a vértés Achilles, úgy kellett rá fölnézni, a többi hős eltűnt mellette, mint Orion fényes alakja mellett a csillagok egész udvara; ő volt a tölgy a sugár fenyők közt. Marcialis melle úgy domborodott ki, mint egy pajzs. Ki egyszer látta, bár ismeretlenül, azt mondta rá; ez férfiú! Mi magyarok pedig azt mondtuk: ez a jelenkor legnagyobb hőse!

Ki tudná azt most elmondani, mit és hogyan beszéltünk? Azt tudom, hogy minden asztalnál a győzelemről beszéltek.

Nem sokára egy öblös billikomot hozatott s azt tele öntvén vörös borral, egyszerre kiitta; – azután nekem is öntött és elém tette a poharat szó nélkül. Én egy pár ujjnyit ittam az anchizesi serlegből.

Nem úgy van az! – mondá mosolyogva és oly tekintettel, mely nem kér, nem biztat, hanem parancsol, és melynek ellenállni nem lehet; rámutatott az öblös billikomra. Én némán nyúltam utána és kiittam fenéig.

– Így! – mondá ő és újra kezét szorított.

Azóta sem ily nagy poharat, sem ily nagy embert nem láttam.

B. Mednyánszky Cézár szép, magas, nyúlánk, mintegy huszonnyolc éves fiatal ember volt, ki minden nőnek eszményképe lehetett. Termete olyan volt, mint a nád, hol ide, hol oda hajladozott; ajka körül bizonyos finom mosoly játszott, melyben volt valami a gúnyból. Bajos volt előtte beszélni, mert észrevette a logikán a legkisebb rést és élcei oda pattantak. Szerette mindenki. Én később Párisban egy évig laktam vele; honnan Ausztráliába ment, némelyek szerint kincseket keresni, szerintem – feledni, mert szívében nemcsak a hon bűját viselte.

Midőn visszajött, félkart hozott vissza kincsek helyett és az elébb ünnepelt fiatal hős, barátai közhírvetének tárgya lőn. Több francia miniszter is barátja volt: Cremieux, Goudehau.

Másnap Gödöllőn hadi szemlét tartott a főparancsnok. Volt ott annyi honvéd és huszár, mint a fűszál. Kik azok? magyarok mind. Mi nevök? hősök. A mint Damjanics fiai elléptettek, hatalmas éljenek rázták meg a levegőt; azután jöttek a huszárok; a lovak mind ágaskodtak és mentek egymás hátán, mint a szélvészttől korbácsolt hullámok.

Horváth Mihály arca is kiderült. A kormányzó mint árboc állt a tisztelgés előtt. Szemembe könny tolt, de örömkönny.

Mindez ma álomnak tűnik föl, pedig valóság volt. Lehetünk jövőre kicsinyek vagy nagyok, dicsők vagy dicstelének, de annyi önzéstelenséget, magasztos feláldozást, tiszta lelkesedést többé nem fog följegyezni a magyar történelem.

Nemsokára e homéri alakok mythoszszá lesznek, ha nem születik jókor éposz-költő, ki azokat megörökítse.

Kossuth

Háromszáz évig várt rád nemzeted -
 Nem rég jöveél - s több század életed,
 Mert szellemed szült már több századot -
 S örökre hágy nekünk egy csillagot.

Véres pallos függ álmaid felett,
 De el nem éri olly fenn lelkedet.
 Szónok! kitől a ' zarnok vére fagy -
 Rákóczi' égből kitört lelke vagy,
 Hullám, mit a vértenger fölvetett,
 Hogy elmerítsd, vagy vidd fel népedet.

Szétoált e hon, de egyben egy szava:
 Téged szeret, mint vérét, e baza.
 Ugy néz e hon, mint sorsa' csillagát,
 Küzd s győzni fog, míg fenn ragyogni lát.

Mi a szabadság? isten szép ege,
 Te lelked e kinyílt ég' gyermeke,
 Börtönbe láttad első sugarát,
 Rabtársul ott találtad - a hazát.

S e két rabtestoér szenvedése nagy -
 Sok százados fájdalmak ajka vagy
 Szellő, patak, villám, tenger, vihar,
 Hogy sir a lélek, sir rá a magyar.
 Beszélj, beszélj, e nemzet téged ért,
 Ad életet, vért minden hangodért,
 Ha sors volnál, s jövőnket bordanád -
 Mébed, tudom, te felszakítanád.
 Előre uj Washington! ez neved,
 Vidd a szabad világba nemzeted,

Kezedbe van minden nép zászlaja,
 Utánad megy, mint lángod, e baza.
 Nem álmadám, tudom, nagy lesz e nép,
 Vezére nagy, és ő - utána lép.

Ha éjszak és dél, nyugot és kelet
 Lát a világon egy uj nemzetet,
 Ha éjszak és dél, kelet, és nyugot
 Mutat fenn egy vezérlő csillagot,
 Ha lesz egy sir, rajt' millió szemek
 Mind egy szívből egy könyvet ejtenek:
 Emléked egy bazának fénye lesz,
 Soká mondják - Kossuthnak lelke ez.

Pest, 1849

Petőfi

*Hju dalnok, hol vagy? merre tűntél?
Bármi fényes, elveszett nyomod;
Mind keresnek, ott len bü Eitelkéd,
Itt családod, még jobban honod.
Visszavárunk, bár a sírhalomból,
Hogy csodáld félig kész szobrodat.
Nem! nem élsz te, szobrodon mosolygnál:
Ott mosolyogsz te, ott a föld alatt.*

*Zengeni téged boldogabb időkben
A barátság nem vitt rá soba,
Én ma zenglek a hol néma ajkad,
Vagy ha élsz, ugy sorsod mostoba!
Mások a kik tömjéneztek egykor,
Most emelnek uj bálványokat;
Oh felelj! hisz másoknak feleltél?
Ott hallgatsz te ott a föld alatt!*

*Ingoványok sűrű rejtekében
Bujdokolsz te hol Balassa járt;
Hol mérföldre sir terül a lábán,
Földdel együtt elmerül a bárd?
Vagy batárról jársz te is batárra?
S lelked a szent hantok közt mulat?
Énekelnél hogy ha vándorolnál,
Ott pibensz te, ott a föld alatt.*

*A kesero mély serlegét kiittad,
Jó ha ott vagy hol a többi van;
Sokfelől nem kérdik azt hová lett?
Kérdenek téged sokan, sokan!
És nem tudva hogy mit válaszoljunk?
Halkan zengjük lelkes dalodat,
Hunyni láttad csillagát hazádnak;
Ott alszol te, ott a föld alatt.*

*Élsz bizonyyal! így szólnak barátid;
Ők elestek jó barátaid;
Népek, eszmék a költő baráti:
A kik élnek... csak... visszhangjaid;
Összetépte egy golyó virágit
Napjaidnak... koszorúdat,
Énekelnél a nyiló tavasszal:
Ott pibensz te, ott a föld alatt.*

*Nem lebet - (sötét a hon sirodtól)
Nem lebet elrejtteni poraid.
Hogy ha él ma valami belőled:
Azt hiszem, hogy élnek dalaid.
Élni fognak ők köztünk örökké,
Lelkesítve minden bonfiat...
Mért keresni sírját? szobra itt van!
Él Petőfi! nincs a föld alatt.*

Magyar sereghez

Dicső magyar sereg! szabadság serege,
Büszkén néz végig a 'szabadság istene,
Egészszeres világ' zászlója most e kar:
Hol vért kell ontani első ott a magyar.

Szabadság! oh, te vagy, nem zsold, mért harczolunk,

A kárhózatból is kibozna táborunk,
Győz a sereg, kinek ezernyi karja van,
Ezernyi karja, de - egyetlen lelke van.

Szabadság az, mivel a lélek felrepül,
Szabadság az, mire a holt is lelkesül,
Ha bár egész világ kibamoad, pusztá lesz:
Utolsó lángja a szabadság lángja lesz.

A 'másik angyal a' dicsőség, a ki visz,
Dicsőséget nyerünk, ha élünk elvesz is.
Oh hol van szebb, dicsőbb, mint cserbabéru sir,
Min ifju lány virraszt, 's az örök ajku bir.

Szabadság! és a bir! magyarnak egy elég,
Kiben istennek a ' legelső lángja ég,
Szabadságért sereg! - sötétül a világ:
Hasítsunk bajnalfényűt vérünkkel, katonák!

Dembinsky

Isten hozott hős lengyel, hadvezér.
Egy nemzet nyújtja jobb kezét neked,
Rég a lengyelt vezetted vérezni,
Most a magyart, legjobb testvéredet;
Isten hozott hős! 's úti társaid'
A 'vérmézön elestek' árnyait.

Taníts meg győzni, harczok ősz fia,
Vagy halni, mint kik elbulltak veled
Nem! általunk fölkel holt néped is,
Végharczod ez, rá fölkel nemzeted
Illy nemzet! illy hős! - nektek győzni kell,
Két illy testvér együtt nem veszhet el

Tudod, mi a szabadság, és a 'vér,
Tudod, mi a rabláncz egy nemzetén,
Adunk mi vért, te vidd a lobogót,
Szabadságért kész halni nemzetem.
Szabadságot hoz fegyvered nekünk -
Neked testvért 's anyát ad nemzetünk.

A honvédekhez

Előre katonák!
Ti rátok néz négy részről a világ,
Mert ezt kívánja fegyverünk,
Mellynek nevet vérrel kell szerzenünk;
Kívánja ezt a becsület,
Mi nélkül fegyver oldalunkon nem lehet.
Mert ezt kívánja drága kedvesünk,
Kit győztesen ismét ölélhetünk;
Mert a szabadság, melly minket vezet,
S dicsőbb vezérünk ennél nem lehet;
Mert vérmező a bajnoknak hona,
Ott szed babért, ott él a katona;
És ez a föld, e nép mit védni kell,
Piros vérünk utósó cseppivel;
Mert oh, mit ér akkor majd fegyverünk,
Ha nem leszen, kit védjen - nemzetünk?!

Két erdélyi honvéd

Terhes kebellet két csatár,
Honába visszatér,
Szemökbe szent örömsugár,
A homlokon babér.

Egyik kinyitja karjait,
A másik leborul,
Csókolja a hon hantjait,
És forró könnye hull

De mindenütt rom, pusztaság,
De minden olly balott,
Mig ők hazánkért küzdtenek,
Vd rablók dultak ott?

És mennek a romok között,
És szívök ugy dobog,
Hol a testvér, kedves, szülő?
Vajb mit találnak ott?

Egyik leásott kincsre lel,
A' másik olly sötét,
Ő is talált egy kincset ott -
Anyjának holt fejét,

Bem

Szabadság' járó lelke vagy Bem,
 Ki barczol mindenütt,
 És mindenütt a zsarnokok'
 Szívébe egy egy gyilkot üt.

Égő szív vagy te, oh Bem!
 Ki halbatatlan lánggal ég,
 Belőle egy egy életet nyer
 Minden rabszolga nép.

Élő halott vagy, oh Bem!
 Hazádban birtad életed
 És nincs hazád. Hol a szabadság:
 Az a te nemzeted
 Szabadságé most véred, és karod,
 Mindegy véred" akárhol ontanod

Hozzánk jövé, mint bosszuló kar;
 Hiszen mi legjobb testvéréd vagyunk:
 Szabadságért egész világon
 Legtöbb vért kell kiontanunk;
 E' nép az, melly legtöbbet szenvedett -
 Két nép hoz most egy bosszuló kezét.

Oh szent öreg - én szentként áldalak,
 Megéred-e, eljő-e rád a nap,
 Hogy a szabadságnak szent hőseként,
 Népmilliók is áldjanak?
 Vagy elbűll addig szived' drága vére
 Hol nemzetednek élő

Hová tegyük fejedre koszorút?
 Rá minden vérző nemzet már rakott;
 Sötét lesz a ' borostyán fejedén,
 Hisz nincs bazádnak borostyána ott.
 Nem adbatunk mi koszorút neked -
 Hisz nem lelünk a sok sebtől helyet.

Hiador

1849 után

Gyakran szívem majd megbasad,
 De nem szegény sorsom miatt,
 De meert a szent honszeretet,
 Ugy mint a bon, guny tárgya lett!

Mert most a szép, jó és igaz
 Alacsonyabb lett mint a gaz
 Mert nincs oly zászló, mely alatt
 Meg nem bännám halálomat!

Jámbor Pál és Újpest

Dr. Vértés László*

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében, Újpesten születtem, "ősi" helyi családban. A település megyei jogú város lett, majd 1950. január 1-től Budapest fővárosához csatolták IV. kerületként. Nagynéném, Gádoros Aranka a magyar nyelv és irodalom tanára volt, tőle "örököltem" a szépirodalom szeretetét. E gyönyörű tantárgyra az Erzsébet Utcai Általános Iskolában Hyross Ferenc és Czine Róza (irodalomtörténész professzorunk, Czine Mihály húga), a Könyves Kálmán Gimnáziumban dr. Szabó János tanított. A "hivatalos" tananyagban az újpesti költők, írók közül csak Babits Mihály szerepelt (egyébként e gimnáziumban tanított hajdan rövid ideig). Az említett - igazi - pedagógusok azonban értékelték a fiatalságától Újpesten lakó, alkotó Berda Józsefet, Kaffka Margitot (éveken át Újpesten lakott, és abban az iskolában tanított, ahol később nagynéném). Nem feledkeztek meg Jámbor Pálról sem. Kedves erkölcsi kötelességemnek tartom, hogy az említett költők-írók anyagait (tőlük és róluk) gyűjtsem. Sajnos, csak most értesültem a paksi Jámbor Pál Társaságról. Megtisztelő, hogy csatlakozhatok és rövid összefoglalást adhatok jeles elődünk és városunk kapcsolatáról.

Szeretett édesapámat sokszor látogatta meg Berda József (közölvé: "Jós-kához megint jött Jóska"). Hallgattam társalgásaikat. A költő mindig elődeiről és kortársairól beszélt, életükről, műveikről (verssorokat nem idézve). Feltűnt: újpestieket emlegetve utalt Jámbor Pálra, aki "jó magyar volt, Kossuth híve", "hallottam, hogy többször járt Újpesten", "jók a versei".

Ismerem Újpestet, de a közterület-elnevezéseket, az emlékkiállításokat soroló kötetekben nincs a név: mindaddig közterület nem viseli Jámbor Pál nevét, emléktábla, szobor sincs! A közelmúltban kiadott helyi lexikon sem említi nevét. (Megjegyzem: Budapesten sehol nincs nevét őrző közterület, emlékmű.) Jámbor Pál pedig megérdemelné a "hálás utókor" megbecsülését. Oka: az első költő, aki a településről költeményt írt! (E helyen jegyezzük meg: a községgé alakulás éve 1840, város 1907-től, neve eredetileg Uj-Pest, azaz rövid u-val és kötőjellel, utalva arra, hogy a régi keletkezésű Pest mellett van; később Új-Pest, majd Újpest.)

A vers 1871-ben jelent meg a "Hiador újabb költeményei" című kötetben "Új-Pest" címmel.

* főorvos, helytörténész, újpesti lakos

<i>Hangos a kürt, éljen Új-Pest! Hjú szép külvárosunk, Hol csengő pöröly tüzeben Kél a nap, mit álmodtunk. Aki számkivetve beroadt, A testvér megjött baza; Hints virágot merre indult; Egy lépést tett a baza.</i>	<i>Ó-Budáról cseng a pöröly, Dal, mit a munkás dalol; Mesterművet szült a hámor - Azt jelenti e gomoly, A nap, mely aranyugárt szór A barmattal, mely ezüst, Annyi áldást, bidd, nem áraszt, Mennyit áraszt most a füst.</i>
<i>Hogyba szárny nincs, jó a mankó; Éljen a lovas vasút! Amerika ily uton jár, És mi messze, messze fut! Mondd, ki vette vajb előbbre Ezt a gazdag századot? Ő a földre milliót vet, Milliót vet, mint magot.</i>	<i>Minden egy szó: Munka! Munka! Tudja ezt jól Albion, Átfuroán a tenger ágyát Tegnap egy drótsodronyon Mindennap csodák születnek, A világ új arcot ölt Oh hon ébredj! annyi kincset, Annyi kincset - rejt e föld!</i>
<i>Pest az agy, de karja Új-Pest, Méh ma, holnap óriás; Egyik a bajnalt basítja, Pénzt ver itt a kalapács Pest-Budától Palotáig, Egy bíró lesz ezután; Holnap a Lánchíd helyett majd Három bid fut a Dunán.</i>	<i>A szegénység szolgaság azt Mondja egy nagy francia, És amit mond, szentírás az, Nála nincs nagyobb iga; Gazdagodjunk meg barátim, A szabadság megjövend Hogyba szárnyat bír a nemzet, A jövendő a mienk!</i>

A vers hangulata kedves, tartalmilag, stílárisan szép mű. A harmadik versszak 2. sora kitűnő jóslat: az 1950-es években 70 000-80 000 lakoós volt; immár meghaladta a százezret. Ebben a versszakban, az 5. sorban Palota: a szomszédos, egykor szintén önálló település, 1950-től Rákospalota, XV. kerület. Külön kiemeljük a 2. versszak 2. sorát: "Éljen a lovas vasút!" Jámbor Pál, megérezve óriási jelentőségét, élteti a lóvasutat. Nem véletlenül Újpest kapcsán (a vers írásakor, a lóvasút indulásakor még nem "Budapest" csak 1983-tól). Az első lóvasútpálya megnyitása, 1866. július 30-án délután 4 órakor zajlott. A két végállomás: Szénatér (ma: Kálvin tér) és Új-Pest.

Még egy újpesti vonatkozású adatot említ dr. Szerényi Mária az Újpesti Helytörténeti Értesítő 2003. évi X. évfolyam 1. számában írt cikkében:

"A településről különben egy másik esemény kapcsán is hírt adott lapjában. 1868 júliusában megemlékezett Beniczky Lajos egykori szabadságharcos alezredes, majd 1861-es képviselő haláláról. Beniczky holttestét a Dunából fogták ki, a kortársak gyilkosságra gyanakodtak. Mivel Újpesten élt a nővére, Beniczky Irma író és itt temették el 1867-ben elhunyt testvérét, az egykori nemzetőr őrnagyot, Beniczky Attilát, ezért kézenfekvő volt, hogy az 1850. február 28-án kötél általi halálra, majd húszévi sánccfogságra ítélt, 1858-ban szabadult katonatisztet Újpesten temessék el. Elképzelhető, hogy a temetésén Jámbor Pál (Hiador) maga is részt vett." ("Lapja": 1872-től kiadott "Közvélemény".)

Természetesen a továbbiakban is kutatjuk Jámbor Pál újpesti kapcsolatát. Reméljük, hogy sor kerül emléktábla elhelyezésére, közterület elnevezésére.

“Elmentem hazulról” gondolva itt jobb lesz!”

Ötven éve már, hogy a forradalom leverése után százezrek hagyták el az országot. Az osztrák határ újbóli lezárása után (1957. január) sokan Jugoszlávia felé lépték át a határt. Az emigránsok általában több hónapig menekülttáborokban éltek várva, hogy tovább utazhassanak valamelyik befogadó országba. Az emigránsok helyzetébe, gondolkodásába enged bepillantást az a levél, amit több évvel ezelőtt egy iskolai papírgyűjtéskor találtam. Az egérrágra levelet, Kata nevű írója a PEK folyó melletti VOLUJAI táborból küldte paksi rokonainak. Íme a levél:

„Kelt Szerbia 1957 VIII hó VI án.

Kedves Koma Aszony! és Kedves Komám!

Ne haragudjatok hogy csak most írok.

Egyszerre nem tudok mert nagyon sokba kerül a levelezés! Elmentem hazulról gondolva itt jobb lesz! De itt is a piros dísznó az úr!!! Majd ha! már valamire elvisznek! nyugatra tán jobb lesz. A Sil Reza megküldte a garancia levelet! Kanadába! már rég kint kellene lennem. De ezek itt!!! nem akarják kiengedni a népet Ók jó hasznat húznak értünk nyugattól! Mindent elkövetnek hogy utunkat alják. Tegnap jött hozzánk a lágérba egy Amerikai követ! Most már intézkednek most többen mennek Francia (...) norvég és több álamba. (...) kanadába akarok menni! Nem tudom hogy mikor kerül ránk a sor. Itt 1000 évvel elvan maradvá a nép! Sok mindent lehetne írni! Csak jobb addig amíg csillag alatt vagyunk! ha! befogjuk a szánkat!!! Majd ha! már szabad földön leszünk akkor regénybe meg fogom örökíteni! Nekem nincs rossz sorom! tudjátok hogy én mindenhol föltalálom magam. Itt tőlünk járnak a cséplőgéphez! és én hordom az ebédet. 300 dinárt kapok naponta! bejárok a faluba! és cserélek csirkét konzerves dobozért kenyéret tojásért! A pekk fojó partján megfőzöm konzerves dobozba 3 literes ojan jó pórköltet főzök! hogy sokszor majd elszédülök a röhejtől hogy ez a nép ezeket a Dobozokat Mennyire becsüli! Nekik fatányérjuk van! és fa kanaluk nekik az íjesmi nagy érték én meg jót eszek. Más különben hogy vagytok?! írjatok! A Bözsike othon van? írjattok mindenről Engem nem kell félteni Én a gyomromról nem feledkezek meg! és mindent kieszelek hogy nekem jól menjen 75 kiló vagyok! Már félek hogy nagyon elhízok! és nem fogok külföldön érvényesülni!!! Mert ott nagyon vékonyak a nők Most már búcsúzom Töletek! és kívánom hogy mindenben szerencsések legyen! És kívánom hogy boldogok legyetek.

Isten veletek! Nagyon sokszor (csókollak) benneteket és maradok Sok szeretettel Koma Aszonyok Kata

Kedves Bözsikém! Téged nem üldöznek? ha! netán! akkor még most is eljöhetsz!! Itt mostmár meg indult a szállítás! és főleg igen fiatalokat nagyon pártol minden álam

Isten veled!

gondolj néha rám! és írjál egy pár sort nagyon sokszor csókollak

Sok szeretettel Katinéni

Ha! jössz bajáig busszal ott 5 kilométer a Szerbia könnyen át jöhetsz”

Eljutott Kata Kanadába?

1956 - 2006

O K T Ó B E R 2 3 .

PAKS TEMETŐI MEGEMLEKEZÉS

Tisztelt ünneplő paksiak!

Nehéz helyzetben vagyok, hiszen 1956-tal kapcsolatos élményeimet nem oszthatom meg önökkel, mert én akkor még nem éltem. Mégis, ha van egyáltalán bármi indoka, hogy egy '56 után született fiatalembert meghallgassanak '56-tal kapcsolatban, az nyilván csak az lehet, hogy vajon, a mai magyar fiatalok számára mit is jelent 1956 üzenete.

Vannak napok és hetek, amelyek kitörölhetetlenek az emberek tudatából és egy nemzeti közösség emlékezetéből. Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc ezen időszakok közé tartozik. A mai magyar fiatalok, határon innen és túl, nem felejtik el '56 szellemét, üzenetét, eseményeit, mert az akkori fiatalság az események motorja volt. Azt is jól tudjuk, hogy a forradalom és a megtorlások áldozatainak többsége is korunkbeli, magunkfajta fiatal volt. Először, mint oly gyakran a magyar történelemben, a fiatalok mozdultak meg. Úgy tűnik, hazánk történelme úgy van megírva, hogy először a fiataloknak kell felismerniük a sorsunk horizontján felbukkanó jeleket. Így esett ez 1848-ban, 1956-ban és ez történt a kommunizmus végóráiban, 1989-ben is, amikor az ország vezetői beismerték, hogy a kommunista politika és gazdaság megbukott.

Nincsen tehát abban semmi túlzás, ha a magyar forradalom és szabadságharc legnagyobb hőseinek a bátor magyar fiatalságot, köztük nem utolsó sorban a „pesti srácokat” tekintjük. Az érdem mégsem csak a fiataloké, hanem talán azoké is, akik felnevelték az '56-os ifjúságot, akik a diktatúra fojtogató, szűk hétköznapjaiban is a szabadság szeretetére és az igazság tiszteletére nevelték gyermekeiket. Olyan ifjúságot neveltek, amely megértette az idők jelét, és amelynek volt bátorsága, hogy a tegnapból átlépjen a holnapba, mert valójában ez történt 1956-ban. Magyarországon két nap alatt átlépett a jövőbe, és magával vitte egész Európát.

1956-ban a kommunizmusban felerősülő gyerekek, fiatalok követve az 1848-as fiatalok példáját, fegyvert mertek fogni a túlsúlyban levő és hazánkat elnyomó szovjet erővel és hazai csatlósokkal szemben. Ki mertek állni a terekre, össze mertek kapaszkodni a felvonulásokon, az utcán. Nem merészség volt ez, annál sokkal több. Felelősség: a saját életükért, az országért, a családjukért, a jövőért. Nem tettek többet, mint vállalták azt az embert emberré avató tulajdonságot, hogy valódi életet csak szabadon lehet és szabad élni. Mi fiatalok ma talán már el sem tudjuk képzelni, hogy milyen is lehet szabadság hiányában élni. Talán csak akkor, amikor a nemzeti elkötelezettség feleslegességéről, sőt veszélyéről próbálnak meggyőzni minket. Ilyen esetekben a jó érzésű emberekben, fiatalokban is megkondul talán a vészharang, és felötlik bennük, hogy milyen mértékű is az a szabadság, amelyben élünk? 1956-ban nem volt kérdés, hogy fogság az életük.

A kommunisták ugyanis zárt világgá, elszigetelt térré szűkítették a szabad és sokszínű magyar életet. Lefojtott indulatok, letaposott akaratok, füstölgő elégedetlenség a levegőtlen, mérgező gázokkal teli szobában. Ez volt Magyarország az '50-es években. Ha ide egyetlenegyszer betódul a friss levegő, lángra

kap a hazugság függőnye, és meggyullad az egész berendezés. Rajk László temetése volt az ablaknyitás. Talán azon az október 6-i estén fogant meg az elszánás. Talán, azon az estén milliónyi magyar otthonban nem a szegényes vacsorára, a gyerek kopottas ruhájára és nem a hideg lakásra gondoltak. Hanem inkább az egész életre, a megcsúfolt, becsapott és megalázott életükre. Az újratemetés mindig azt bizonyítja, hogy az adott korban valami végzetesen nem volt rendben. Ilyenkor a hatalmasok lelkét valami bűn és félelem nyomasztotta. Hol a kivégzés tényét, hol az időpontját, hol a meggyilkoltak sírhelyét igyekeztek eltitkolni. Félttek, hol a legyilkoltaktól, hol a túlélőktől, hol mindkettőtől egyszerre. Mindhiába, mert a titkolózás sohasem segített. Ezért nem csupán temetés volt 1956. október 6. – hanem beismerő vallomás. Az ország vezetői akkor elismerték, hogy nem mondtak igazat, bevallották, hogy az igazság más, mint amit ez idáig mondtak az embereknek. Az újratemetés világossá tette, hogy az igazságot meghamisító rendszernek meg kell buknia. Ez volt a jel, hogy elérkezett a változás ideje.

Valójában azonban akkor, 1956-ban nemcsak a szabadságot tiporták el, hanem az akkori forradalmi ifjúságtól a szebb jövőt vette el a Magyar Szocialista Munkáspárt. Vérbe fojtották a forradalmat, és visszakényszerítettek bennünket abba az ázsiai zsákutcába, amelyből csak 1989-ben sikerült a kiutat megtalálni. Pedig 1956-ban az emberek nem akartak többet,

mint hogy végre kerüljenek a dolgok a helyükre: az orosz katonák Moszkvába, a kommunista párt a süllyesztőbe, a bebörtönzött ártatlanok szabadlábba, és a bűnös országvezetők pedig a cellákba.

A köztársasági elnök mondta a napokban valahol, hogy sajnós az '56-os forradalom és szabadságharc még mindig nem lett igazi nemzeti ünnep. Miért is nem? Nos, történelmünkben 1956 két örökséget hagyott ránk: október 23-át és november 4-ét. Az előbbi fényes hagyaték: nemzeti függetlenség, bátorság, helytállás, a szabadságért való küzdelem; az utóbbi pedig szegyenletes: hazaárulás, nemzetárulás, gyilkosság, megtorlás. Ilyen szöges ellentétben álló hagyaték között nem lehet koalíciót teremteni.

Volt egy tévedése a rendszerváltás hajnalán zászlót bontó politikai szervezeteknek, azt hitték, hogy tulajdonképpen a politika nem szól másról, mint a magukat világosan megmutató érdekek és a jövőről szóló elképzelések versenyéről. Azt gondolták, hogy a politikában nem az a feladat, hogy a múltat értelmezzük, tanulságait megvonjuk, hanem sokkal inkább az, hogy az adott ország előtt álló kihívásokra a lehető leg-

praktikusabb válaszokat próbáljuk megtalálni. Úgy gondolták, hogy a politika lényegében a jövőképek versenye. Ez így is lett volna szép, de olyan negyven esztendő után, amikor a népünk történelmét teljes egészében átírták, amikor a kommunisták rájöttek arra, hogy a jelen hatalmának megragadása leginkább a múlt átírásán és materialista átértelmezésén keresztül lehetséges; nos, ilyen negyven esztendő után bizony be kell látnunk: a politikát még hosszú időn keresztül uralni fogják Magyarországon a múltból vallott nézetek versenyei is.

Azonban az egység tekintetében '56 megtanít bennünket arra, hogy van olyan politikai és emberi cél, amelyért - egy törpe kisebbséget leszámítva - a magyarság - még a határon túl élők is - össze tud fogni és a nemzeti egység jegyében cselekedni is képes. Először fordult elő a kommunizmus történetében, hogy egy nép nyíltan fellázadt az önkény ellen, és bár győzni akkor nem tudott, gyógyíthatatlan sebet ejtett a zsarnokság testén. Akkor történt a megvilágosodás: a kommunista diktatúrával együtt élni nem lehet. A kommunizmus javíthatatlan, mert bajait nem beteges kinövések, hanem eredendő szervi elfajzások okozzák.

És akkor hiába volt ott a hatalom magabiztossága, lekezelő, kioktató pökhendisége, a mézes ígéretek garmadája, hiába az őket szolgáló sajtó, a teljes állami gépezet, hiába a számolatlanul sorakozó pénzeszsákok, mert akkor az addig szétforgácsolt, megszegyenített, elbátortalanított magyarok összekapaszkodtak, felemelték a fejüket, és bátorság, halált megvető bátorság költözött a szívükbe. Egyszerre gyűrték fel az ingük ujját, és egymást biztatva belevágtak a változtatásba. És szempillantás alatt bizonyították, hogy maradt bennünk elegendő elszántság és tetterő. A magyar nemzet mindig józanul, megfontoltan és békésen akart változtatni. Az emberek, amint kezükbe vehették saját sorsuk irányítását, minden apparátusnál gyorsabban és sikeresebben oldották meg az élet újjászervezését. A változás 1956-ban nem fejetlenséget, nem felfordulást okozott, hanem rendet és biztonságot.

A forradalom után kivégzettek listája mutatja, hogy az újjászületésben igazi baloldali emberek is részt vettek. Az ő világuk, a valódi munkásbaloldal világa mérföldekre esett a csajkákön parádézó, elrabolt villáikban pöffeszkedő és a szegényekre hivatkozó luxusbaloldal világától. A forradalomban részt vevő és ezért az életükkel fizető valódali baloldaliak példája tartja bennünk a reményt, hogy életünk fontos kérdéseiben igenis lehetséges a teljes összefogás, a magyar nemzet egysége. A magyar nemzet 1956-ban három tárgyból kitűnőre vizsgázott: érettségéből, tetterőből és emberségből.

A mai magyar ifjúság útkeresése akkor lehet sikeres, ha életpéldák vannak előttünk. A fiatal magyar nemzedékeknek, a felnövekvő gyermekeknek személyes helytállásról valló példákra van szükségünk. Nem igaz az, amit az elmúlt negyven évben, az iskolákban tanítottak, hogy sajnos a mögöttünk hagyott 50-60 esztendőből nem tudunk kiemelni olyan személyes példákat, amelyek irányt mutathatnának a felnövekvő generáció számára. 1956-ban igenis olyan példák keletkeztek, amelyek a személyes helytállásról, becsületről és bátorságról szólnak, amelyet bátran állíthatunk a mai fiatalok elé. És itt helyben is: Czuczor Antal hősi hazaszeretete, Gárdai György és Tuba János józanságról és higgadságról tanúskodó szervezőkészsége és bátor kiállása.

És itt egy pillanatra megállnék, kedves paksiak. Van ugyanis egy félig elfeledett fiatalember, egy félig elfeledett paksi forradalmár, akinek pedig a családi sírboltja itt fekszik tőlünk pár méterre. Ő Kolonics János, aki a híres Széna téri csoportban tevékenykedett a forradalom napjaiban, olyan fiatalokkal, mint a szintén tragikus sorsú Mansfeld Péter. Kolonics János éppen annyi idős volt, mint én, amikor 1959-ben akasztófára küldte a kádári megtorló gépezet. Emlékezzünk meg mostantól róla is ezen a napon! Rá és kivégzett sorstársaira gondolva Kányádi Sándor sorai jutnak az eszembe, aki így írt: „...az igazság ritka, de nem költöző madár a mi tájainkon, amolyan velünk telelő. Van idő, amikor hangját vesztítve hallgatás erdejében fészkel, vagy lelkiünk északos oldalában húzza meg magát a hazugság ráidomított vadászszólymai előtt.”

Azt szeretnénk, ha a felnövekvő és utánunk következő magyar nemzedékek olyanok lennének, akik tudnak különbséget tenni jó és rossz között, és bár reményeink szerint majd a sors megkíméli őket attól, hogy személyes áldozatokat, véráldozatokat is kelljen hozniuk, mégis képesek lesznek arra, hogy különbséget tegyenek a haza javára és a haza ellenére elkövetett tettek között. Olyan példákra van szükségünk, amelyek igaz és becsületes példát, emberséget tanítanak, amelyek garantálják, hogy a jövő nemzedék ne vétse el az irányt, és a jövő nemzedéke ne tévesszen utat.

Az elmúlt húsz-harminc évben felnőtt egy nemzedék, amely különbözik a nálánál idősebb és fiatalabb generációktól is. Nem feltétlenül jobb vagy rosszabb - más. És mindenképpen szerencsésebb, mint elődei. Mert a mi nemzedékünk belenőtt a szabadságba. Sorsunknak mi magunk vagyunk kovácsai, életünket mi magunk igazgatjuk - szabad akaratunkból, és sokunk hite szerint Isten kegyelméből. Megkaptuk az esélyt, hogy nemzedékünk a szabadság, és a jövő nemzedéke legyen. A gondviselésnek, szüleink és nagyszüleink küzdelmeinek hála, mi, mai fiatalok már a jövő nemzedéke lehetünk. Döntéseinket mi magunk hozzuk - szabad akaratunkból. Mi úgy nőttünk föl, hogy szabad akaratunkból kereshetjük az igazságot, tartozhatunk közösségekhez, választhatunk iskolát és hivatást, szabad akaratunkból rendezzük be életünket. Magyarország történetében kevés nemzedéknek adatott meg, hogy sorsát maga formázza. Nekünk ez módunkban áll. A szabadság nemzedéke vagyunk: Ifjúkori eszmélésünk egybeesett azzal, hogy az ország visszanyerte szabadságát. Mi már egy olyan nemzedék vagyunk, amelynek nem kellett semmiféle kompromisszumot kötnie egy ósdi és bűnös rendszerrel. Minket már nem volt ereje nevelnie a letűnt rendszernek, iskoláinkban már szabad volt nevetni ostobaságain. Mi választhattunk más nyelvet az orosz helyett, nem kellett belépnünk a csendben kimúló KISZ-be, sőt már lehettek saját szerve-

zeteink. Nekünk szüleink el merték mondani az igazságot. Mi már középiskolásként élhettünk a gyülekezési szabadsággal, és az érettségin nem kellett ellenforradalomnak hazudnunk 56-ot. Mire választójogunk lett, szabad akaratunkból gyakorolhattuk azt, szabad választásokon.

Ezért én már nem kívánhatok magunknak mást, csak annyit, hogy épüljön fel emberhez méltó élet Magyarországon és az egész Kárpát-medencében. Az emberhez méltó élet pedig olyan, ahol a gyerek nem teher, a hit nem szégyen, ahol a nyugdíj nem segély, ahol a munka nem alamizsna, az otthon nem vágyalom, a tanulás nem kiváltás. És ahol nem dönthetnek rólunk a megkérdezésünk nélkül. Én ilyen Magyarországon szeretnék élni, mert nem vágytak ennél többre az emberek 1956-ban sem.

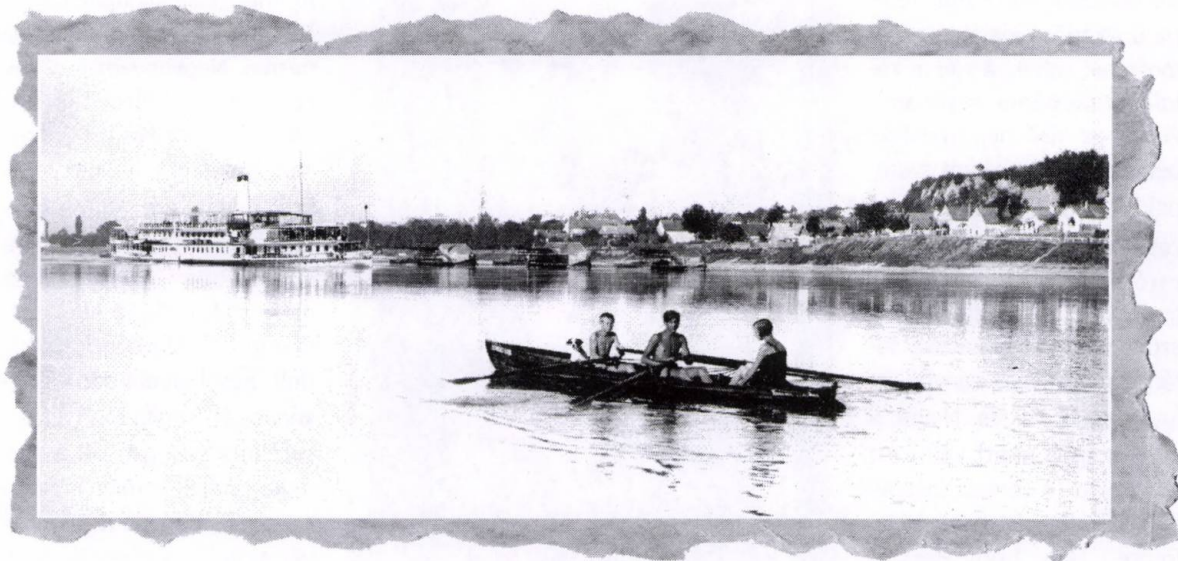
■ Hanol János

„...az igazság ritka, de nem költöző madár a mi tájainkon, amolyan velünk telelő. Van idő, amikor hangját veszítve hallgatás erdejében fészkel, vagy lelkünk északos oldalában húzza meg magát a hazugság ráidomított vadászsólymai előtt.”

(Fotók: www.paks.hu, www.paksihirnok.hu)

Tumpek Mihály fényképészmeister

Gyermekkori emlékeim gyakran előbukkannak mostanában. Nincs is ebben semmi különös, ha az ember életének utolsó harmadához érkezik. Mondjuk így, hogy a nyugdíjas évekhez, miközben számtalan olyan tárgyiasult emlék jut a kezébe, kerül látószögébe, mely minduntalan a régi időkre, megélt eseményekre vagy szívéhez közelálló családtagokra emlékezteti. Ilyenkor hihetetlen furcsa érzés vesz rajtam erőt, szinte belemeregek. Így volt ez kb. 15 évvel ezelőtt is, amikor ott lehettem az erdőmű látogatóközpontjának megnyitóján, ahol is egy hatalmasra nagyított fénykép „tapétázta” be a folyosót. Hihetetlen nagy örömmel, lelkesedéssel próbáltam mondani az ott jelenlévőknek, – hiszen ez a mi családi fényképünk, rajta látható édesanyám és testvérei, no meg a kedvenc kutyájuk, hogy a fényképet eredetiben nagyapám, Tumpek Mihály, Paks és környékének legismertebb fényképésze készítette. Döbbenet vettem tudomásul, hogy a dolognak ez a része senkit nem érdekel, igazán nem is értik az ott jelenlévők, hogy miért lelkesedem ennyire, hiszen ez a „gigantikusra” felnagyított kép csak dekoráció csupán. Igen ám, de azóta is a város számtalan helyén, szinte

nap mint nap szembesülök a dologgal: ha TelePaks híradóját nézve éppen a Paksi Vízmű Kft. vezetőjének interjúja közben a háta mögött ott látható a fénykép másolata bekeretezve, Charon Hajózási Kft. szórólapján, de találkoztam helyi vendéglőkben, éttermekben is a számomra oly kedves, és nyugodtan állíthatom, hogy művészi értékű fotó reprodukciójával.

A képen, mely a Duna túlsó partjáról készült kb. 1928 tájékán, látható a paksi partszakasz, a jellegzetes vízimalmokkal, a Duna fodrozó habjain egy kétpárevezős, gurulóüléses könnyű csónak hasítja a folyó vizét; a csónakban 3 ifjú, Mária, Mihály és Lajos, Tumpek Mihály gyermekei és a család kedvence, Rada kutya.

A fénykép kettős üzenetet hordoz annak készítőjéről, Tumpek Mihályról.

– Családját rendkívül szerethette.

– A természetet, a szülőhelyének adatott Paks község legnagyobb értékét, a Dunát igaz ragaszkodással tisztelte, becsülte. Pedig élete, munkája során nem igazán részesülhetett a folyó adta örömeiből.

Erre rövid életrajza is bizonyíték.

Tumpek Mihály 1891-ben született Pakson, heten voltak testvérek. A család ősei a 18. sz. elején vándoroltak Németországból, Mária Terézia uralkodása idején. Szövőmesterek voltak, a római katolikus plébánia anyakönyvében az első bejegyzésekben Dumbek névként szerepelnek. Nagypám feltételezése szerint (sokszor beszélt erről), az ősök eredetileg francia takácsok voltak, s a szövőgépek alkalmazása során indultak keleti irányba, és így jutottak Paksra. Nevük a sváb kiejtés miatt változott Tumpekre. (A zöngés mássalhangzók zöngétlen megfelelőjére.) Tény, hogy Pakson sok Tumpek nevű család élt, pl. a Hajnal utcát tréfásan „Tumpek utcának” nevezték, mert szinte minden házban Tumpekek laktak.

Nagypám éles eszű, művészetek iránt fogékony, érdeklődő gyermek volt, bár édesapja jó nevű kőműves mester, a család mégis rendkívül szegényen élt, így a tehetséges gyermek mindösszesen a polgári iskola 2. évfolyamáig jutott, majd szobafestőinasnak állt. Talán a színek iránti érzékenysége, no meg jó kezűgyessége miatt választotta ezt a szakmát. Fiatalon, alig 19 évesen súlyos tragédia érte, mely további életútját döntően megváltoztatta. 1910 körül a Villany utcai zsidótemplom festésén dolgoztak, (ma a Pákolitz István Városi Könyvtár épülete), a rendkívüli hidegben megfázott, magas lázzal járó izületi gyulladást kapott, megfelelő gyógyszer (antibiotikum) ebben az időben még nem volt, szinte csoda, hogy életben maradt. E betegség következményeként mindkét térde megmerevedett, mint szoba-

Tumpek Mihály 1949

Tumpek Mihályné 1935

festő nem dolgozhatott tovább, hiszen nem tudott létéről közlekedni. Egyébként azért is súlyos volt a helyzete, mert családalapítás előtt állt, új mesterség után kellett néznie. Nagyanym – született Simon Mária (1893–1986) – nemcsak gyermekeinek édesanyja, hanem megértő hitves, élettárs és egyben munkatársa volt a későbbiekben – tanácsára az akkor már eléggé elterjedt, divatos mesterség felé fordult. Egy helybeli idős fényképésztől tanulta meg a fotográfiamesterség fortélyait. Új foglalkozását – mint minden egyebet – nagyon jó érzékkel végezte, és ügyességével, szorgalmával hamarosan elérte, hogy környék-szerte ismert fényképész lett belőle. Járt a környező településeket, Dunaföldvártól Tolnáig, a Duna túlsó oldalán Ordastól Kalocsáig. Munkájába feleségét, nagyanyámat is bevonta, aki később szintén mestervizsgát tett.

A fényképezés fejlődéséről részletesen nem kívánnék beszélni, mert csak annyiban vagyok tájékozott ez ügyben, amennyit a család elszólásából hallottam. A fénykép készítéséhez, a rögzítéshez elsősorban megfelelő fényforrás szükséges, hogy a fényképezőgépben elhelyezett fényre érzékeny anyaggal bevont üveglemezen bizonyos időtartam alatt megfelelő fo-

tokat rögzítsünk, ez az exponálás. Vezetékes villanyművel még nem létezett, ezért természetes fényforrással oldották meg a fényképezés eme fázisát. Nagypám műterme is hatalmas üveglakokból és üvegtetőből állt, az Erzsébet Szálló Fő utca felőli udvarában. A műterem csak később került a szálló déli szár-

Táncestélyszervezők 1932

Tánc csoport 1927-28

nyának folytatásában lévő épületbe, ahol tán a 30-as évektől egészen mostanáig fényképészet működött, természetesen több tulajdonosváltással. Egészen pontosan nagyapám halála után még nagyanyám özvegyi jogon folytatta a mesterséget, majd a Tolna megyei Kisipari Szövetkezet üzemeltette Polgár András-sal és feleségével, legutóbb Csehóczy Margit fényképésze volt az épületben. Néhány képen a kazettás üvegajtó és ablak is látható.

Szelmáját szerette és teljes erőbedobással, szinte megszállottan űzte. Igényes szakember volt, az adott technikai lehetőségeket maximálisan kihasználta, elő-

ször a napsütés segítségével készített másolatot, de eljutott az úgynevezett „szépiá” képekig, mely bársonyos, meleg barna színével igazi művészi hatást nyújtott. A kidolgozás nélkülözhetetlen szakasza még a negatívon az úgynevezett retusálás, melyet hegyes grafitceruzával, nagyon finom vonalkák húzásával javította különösen az arcokat, hogy az esetleges papírhibák, felesleges árnyékok eltűnjenek. Színes képet is készített, természetesen ezt még nem a fényképezés technológiájával együtt, hanem kézi festéssel. A kész képet vízben oldódó anilinfestékekkel hihetetlen festői érzékkel kézzel kifestette (lásd Portré 1930).

Portré 1930

A fotók témáit elsősorban a megrendelők adták, így készültek esküvői, családi fotók, különböző csoportképek színjátszótársulatról, egyesületekről. Szívesen készített fényképet Paks utcáiról, legjellemzőbb épületeiről. Így pl. a Rosenbaum-féle nyomda által postai célra kiadott képes levelezőlapokhoz adott képeket a 30-as évek végén (lásd a Bazársorról és az Uszodáról készült képeket). E csoporthoz tartozik még az Erzsébet Szálló, valamint egy több részletet tartalmazó képeslap. Ezek kiadói joggal védettek voltak, sajnos ma már a szerző nevének feltüntetése nélkül másolással terjesztik. Éles szeme hamar meglátta a fényképezésre alkalmas témát, jó fotóriporter lehetett volna. Ilyenek pl. az 1940–41-es dunai árvízről, a Duna medréből kiemelkedő várromról, vagy a téglagyár mögötti paksi löszfalról az ötvenes években készült képek. E fényképeket még több társával együtt dr. Németh Imre Paksról készült Monográfiájában is láthatjuk, ő értő szakember lévén természetesen feltüntette a fényképek készítőjének nevét is.

Fényképészete a harmincas években annyira népszerű volt, hogy új műtermet is nyitott Tolnán, amely

ben fia, ifjabb Tumpek Mihály dolgozott. A fényképek hátulján ekkor a következő szövegű bélyegző nyomata olvasható: TUMPEK MESTER műtermei PAKS–TOLNA. Ezen években miután bárki hozzájuthatott kézi fényképezőgéphez, terjedt el az amatőr fényképezés, az így készült felvételeket szintén nagyapám műtermében hívták elő, és a megrendelő kívánságára készítették el a másolatokat.

Hihetetlenül sok és nehéz munkát adott ez a mesterség, nappal a felvételeket készítették, az utazás sok időt vette igénybe, hiszen lovas kocsin, szekéren, ladikkal a Duna túloldalára, esetleg gőzhajóval, vonattal utaztak, nem volt ritka, hogy a közeli településekre, mint pl. Géderlak vagy Ordas, Dunakömlőd, gyalogszerrel, cipelve magával a súlyos felszerelést is. (El tudja képzelni a kedves olvasó, hogy merev térdekkel, hogyan lehet felszállni egy lovas kocsira, beülni egy ladikba, kilométereket gyalogolni?) Nagyapámnak hihetetlen erős akaraterje volt, családjának lényegesen kedvezőbb életfeltételeket biztosított, mint amilyen között az ő gyermekevei teltek. Gyermekeit taníttatta, a fiúk érettségiz-

tek, Mária az akkori szokás szerint polgári iskolát végzett, zongorát vásárolt neki, s a helyi lehetőségekhez mérten taníttatta. Családját szigorúan, de nagy-nagy szeretetben nevelte.

A Duna szerelmese volt. Üzleti útjai során fedezte fel a zárdori partszakasz csodálatos homokját, a strandolásra alkalmas viszonylag fokozatosan mélyülő vizet. Vett is gyermekeinek egy könnyű, kétpárvezős, gurulóüléses csónakot, azaz regattát, a gyerekek el is nevezték Loreley-nak.

Családja iránti szeretetét tükrözi, hogy hihetetlen mennyiségű kép készült róluk, ezt példázza a cikk elején közölt kép, a későbbiekben felnőtté váló gyermekeiről, majd azok családjáról, az unokáiról készített képet. A világháború után szinte minden évben egyszer együtt volt a család, természetesen megörököltette a találkozózt, önkioldós rendszerű fényképezőgéppel, késleltetett exponálással, így nagyapám is ott állhatott az 1948-ban készült családi fotón. Ez a kép különösen értékes, mert a 2. világháború után először lehetett együtt a család: nagyszülők, apukák, anyukák és gyermekeik.

Paks

Uszoda

Paks

Bazársor 1930-35

Róm. kath. templom

Család 1948

Unokák 1953

Az előző képen büszkeségei, a hét unoka sorakozik. Engedje meg az olvasó, hogy őket név szerint is megemlítsen, balról jobbra: Tumpek Judit, Tumpek Mihály (Mimi, sajnos ő már nem él), Tumpek Kata, Tumpek Emma, Kern Ágnes, Kern Sándor, Tumpek Mária.

Élettörténetéhez tartozik, a világháború előtti években, kb. 1940-től, megélhetési okokból borkereskedéssel is foglalkozott, a helyi termelőkől felvásárolta, szakszerűen tárolta és vendéglőknek kis kocsmáknak szállította a híres „paksi schillert”, még Budapestre is. Nagy csalódást és lelki traumát okozott neki, hogy az orosz megszállás alatt a borral teli pincét, melyet óvatosságból ugyan befalaztak, de hiába, mert egy „jóakarója” elárulhatta az oroszoknak, a katonák sorra kilőtték a hatalmas hordókat, akkori összes vagyona – mintegy 300 hektoliter bor – elfolyt. Élete végéig nem tudta feldolgozni ezt az eseményt.

Békeszerető ember, a háborúellenes nézeteit bárhol, üzletben, utcán, otthon a családban, még a legötétebb diktatúra idején is hangoztatta, elég sok kellemetlensége származott ebből.

1957-ben egy foghúzás után számunkra kideríthetetlen okból vérmérgezést kapott, 66 évesen néhány napi szenvedés után meghalt.

Idősödő nagyanyám még néhány évig fenntartotta a fényképészműhelyt, s mint említettem, kevés nyugdíj fejében átadta a Tolna Megyei Kisipari Szövetkezetnek a műterem teljes felszerelésével együtt, a ma már kuriózumnak számító fényképezőgéppel, a műterem falát díszítő kinagyított, bekeretezett fényképekkel együtt. Mindezek javarészt elvesztek.

Ezért is tartom fontosnak, a család még élő tagjai számára megtisztelőnek, hogy lehetőséget kaptunk a Paksi Tükör c. irodalmi, művészeti és helytörténeti lapban mindezek publikálására.

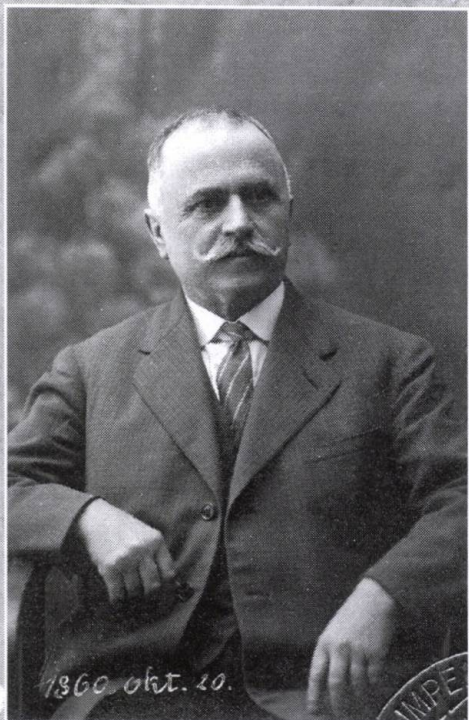
Külön megköszönöm Bence Barna nyugdíjas tanárnak, helytörténésznek segítségét, aki a Városi Múzeum képanyagából kiválogatta Tumpek Mihály fényképész-mester képeit.

Az itt látható fényképtár eredeti anyaga családi tulajdonon, illetve a Városi Múzeumban található. Bízom abban, hogy ez év őszére tervezett fényképkiallításon – melynek anyagához gyűjtést tervezünk – sok szép eredeti fotót mutathatunk az érdeklődőknek.

*A tanulmányt írta Hanol Ferencné sz. Kern Ágnes,
Tumpek-unoka, Tumpek Mária leánya.*

Saturnus hajó 1943

Sanek Samu tanár 1920-25

Portré - Kasza Ferenc 1927

Sárika 1928

Elsőáldozás - Bencze Katalin 1953

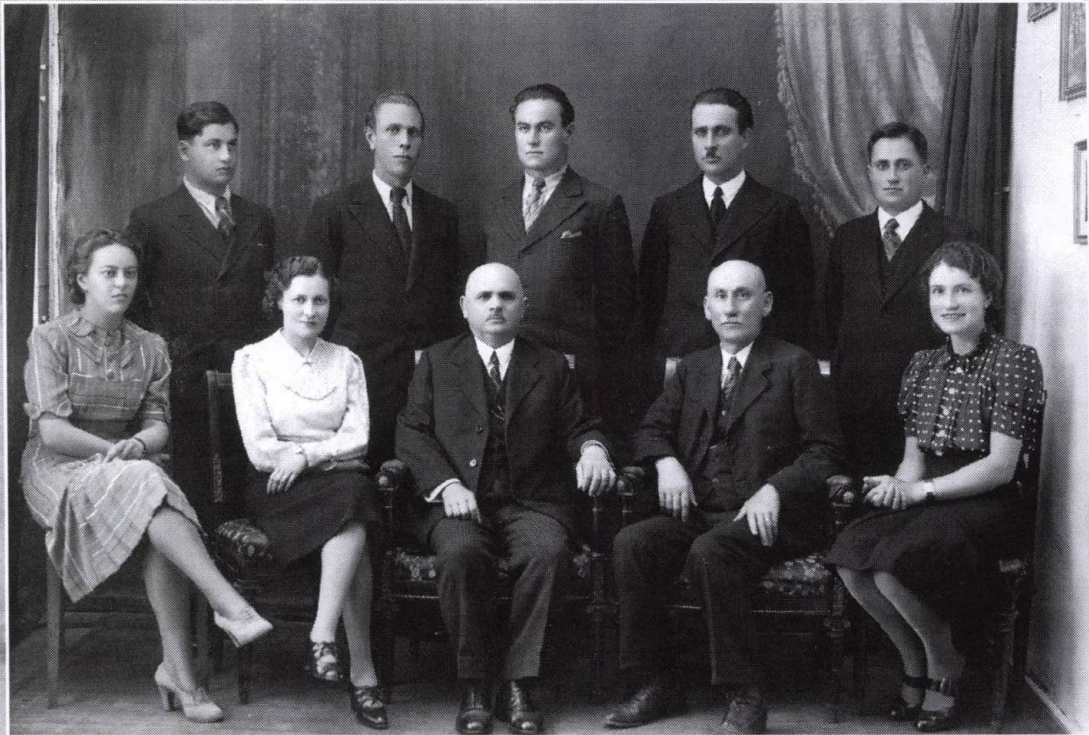
Tűzoltók 1925

Polgáriskola 1929

Polgáriskola-lányok 1929

Községi iskola nevelői 1939

Színdarab 1930

Színjátszó csoport 1935

Árvíz - Villány utca 1940

Polgárista lányok 1945

Portré - Bencze János 1943

A választás és válogatás lehetőségei

Gondolatok a Paksi Tükör megújuló irodalmi rovatáról

MOTTÓ:

“ÍZ, SZÍN, TŰZ VAGYON A BORBAN, HA HEGYALJAI TERMÉS:
ÍZ, CSÍN, TŰZ VAGYON A VERSBEN, HA MESTERI MŰV.”

KAZINCZY FERENC

Tisztelt Olvasó!

A Paksi Tükör múltira, hagyományokra visszatekintő közéleti magazin. Irodalmi, művészeti és helytörténeti szemle. Szokásos rendben, külsővel jelenik meg, igényes formában. Tartalmi lényege – s most elsősorban az irodalmi rovatra gondolok – határozott élek s vonalak között alkot szövegegységet.

Amikor egy újsághoz új rovatszerkesztő érkezik, elkerülhetetlen valamiféle új tartalmi szemlélet megfogalmazása és szerencsés esetben, ennek a szemléletnek térnyerése a lap hasábjain.

Domokos Mátyás a hetvenes évek végén eszmecserét folytatott huszonhét kortárs magyar íróval, költővel, filmalkotóval. (*A pályatárs szemével, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1982.*)

A tanulmányok szerzője azt írja a könyv fülszövegében, hogy a beszélgetések harmadik részvevője az olvasó, aki továbbgondolhatja, továbbvitathatja az olvasottakat. Élve a lehetőséggel, aktualizáltam néhány gondolatot a Pilinszky Jánossal folytatott beszélgetésből, mely dialógusból felidéznek néhány gondolatot:

„Domokos Mátyás:...nem feledkezhetünk meg egy furcsa – és szomorú – irodalomszociológiai tünetről: arról, hogy egyre több vers jelenik meg, s ebben a versáradatban, versárvízben a megjelenés, a nyomdafesték már régen elveszítette eredeti értelmét, funkcióját. Költők százai jelennek meg, száz meg száz versüket nyomtatják ki, s mégis észrevétlenek maradnak. Mi adhat kárpótlást a költőnek ezért az oxigénszegény tengődésért, a nyilvánosság fórumain végbemenő, de tökéletesen észrevétlen agóniáért: a költői kommunikáció mai csődjéért, amitől majdnem mindenki (arra érdemtelenek is persze) Hölderlin vagy Mallarmé mai sorstársának érezheti magát?

Pilinszky János: Egyik fájdalmas oldala ennek a jelenségnek: az oda-nem-figyelés. Információs áradatban élünk, mindenki beszél, és senki sem hallgatja meg a másikat. Ez az egyik oldal. A másik a vers-rengeteg.

Domokos Mátyás: Pontosan erről van szó! A kommunikáció inflációja teszi lehetetlenné magát a kommunikációt, illetőleg zsugorítja a minimumra annak az esélyét, hogy ebben a kakofóniában észrevevődjön a valódi értékeket hordozó és kifejező lírának a metanyelve.

Pilinszky János: A könyvek áradata, a publikációk áradata lehetetlenné teszi az olvasást, megszünteti az olvasást, megöli a könyvet. Úgy, ahogy az autók túláradata megállítja és megbénítja a forgalmat...”

Céljaim szerint kerülni szeretném a Pilinszky János által megfogalmazott kommunikációs „dugót”. Új egységeket képzek el az irodalmi rovat tartóiban, azzal a megtapasztalt, látszólag paradox élménnyel, hogy sokszor „a kevesebb a több”. Szeretnék élni a választás, a válogatás lehetőségével, lehetővé tenni ezzel új tartalmi rend felállítását, hiszen forma és tartalom akkor alkot harmonikus egészet – melyet természeténél fogva folyton keres az ember –, ha egymást kiegészítve, egyforma színvonalon alkothat egységet.

Paks, 2007. február 11.

Tell Edit

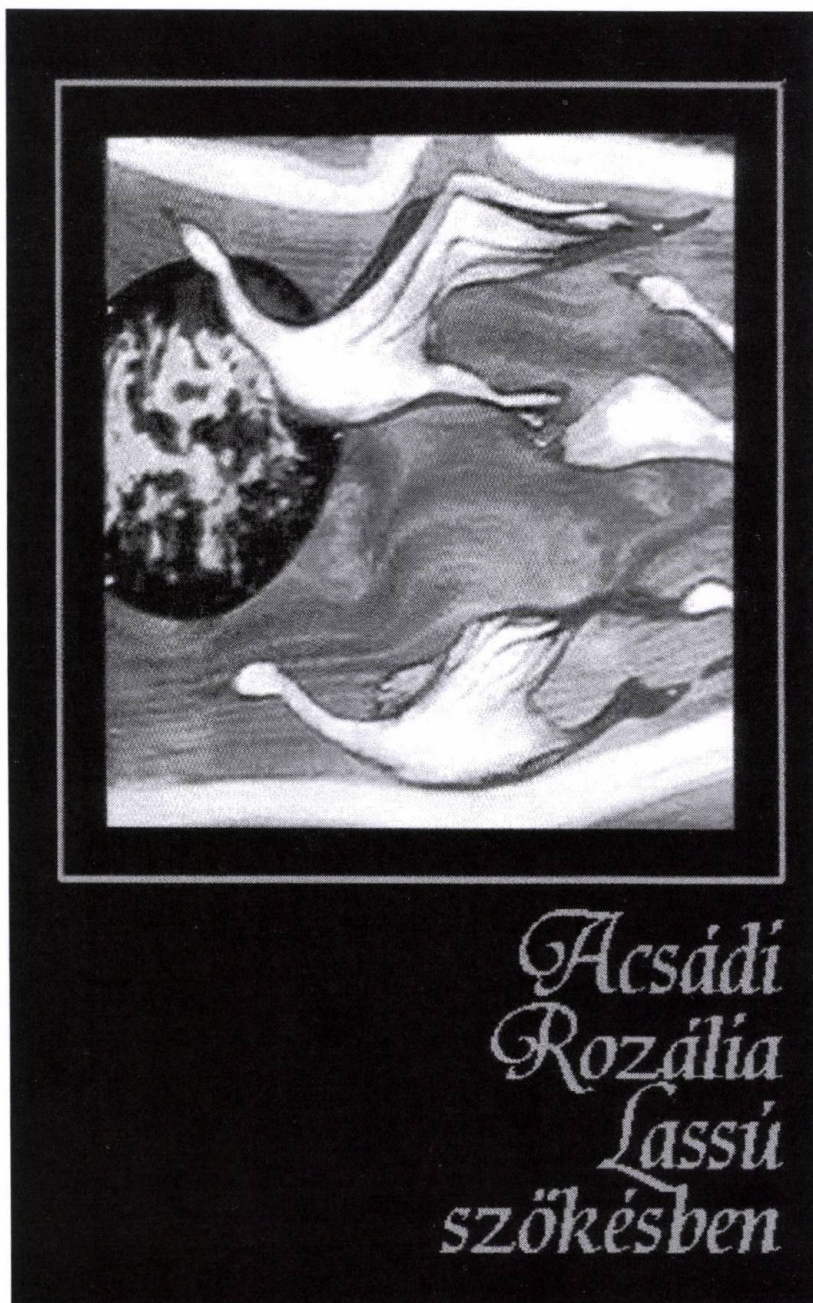
A SZERKESZTŐ KÉRÉSEI

1. A szerkesztőnek a jövőben szabad keze lesz (a felelősséggel és a kockázatokkal együtt) arra, hogy publikálásra szánt anyagokat elutasítson vagy megjelentessen. Értelemszerűen a rovat csak minőségi anyagot közöl.
2. Részben a folyamatos működés biztosítása, de az olvasó sokoldalú tájékoztatása érdekében is a rovat a jövőben az eddiginél több funkciót vállal magára.
  2. 1. Elsősorban helyi alkotók szépirodalmi alkotásainak közlése mellett a jövőben kritikai tevékenységet is folytat (Kritikák, recenziók), melyben a tanárok és diákok közreműködésére is számít.
  2. 2. A tájékoztatás érdekeit szolgálja a Figyelő rovat megindítása – ez frissen megjelent művek fül- vagy borítószövegei alapján nyújtana eligazítást az olvasónak.
  2. 3. Az Olvasói levelek rovat a művekről szóló vagy a kultúra kérdéseivel kapcsolatos párbeszédet kívánja előmozdítani.
  2. 4. Végül, de nem utolsósorban a tágabb, regionális vagy országos jelentőségű fórumok publikációinak (vagy ezek részleteinek) átvétele a Kitekintő rovatban (a másodközlés szerepét is vállalva) az országos vérkeringésbe való bekapcsolódást szeretné elősegíteni.

Acsádi Rozália

Lassú szökésben

Acsádi Rozália Pakson élő pedagógus, költőnő munkásságával s legújabb verseskötetével - Lassú szökésben c. - ismerkedhettek meg az érdeklődők az önképzőkör összejevetelén 2007. február 5-én a Városi Művelődési Központ könyvtárában. A rendhagyó beszélgetés, amelynek a paksi kötődésű Suhai Pál tollából született recenzió adott igényes felütést, baráti hangulatú, hajdani író-olvasó találkozók emlékét felidéző párbeszéd volt a költőtársakkal s az érdeklődőkkel.

Kedves Rozália!

Köszönöm a figyelmet, amely legújabb kötetének, *Lassú szökésben* című verseskönyvének ajándékozásában, kedves dedikációjában és gyors elküldésében megmutatkozott. Ennek mintegy visszaigazolásként, ahogy csak lehetett, könyvét kézbe is vettem, s egy ültő helyemben el is olvastam.

Most ennek a friss élménynek nyomán támadt gondolataimat szeretném Magával megosztani. Mindjárt feltűnt, hogy Maga nem is verset, még csak nem is ciklust-ciklusokat, hanem egyenesen kötetet ír. Manapság (manapság: minimum Weöres *Psychéje óta*) van némi keletje vagy divatja nálunk a „kötetírásnak”. (De már Szabó Lőrinc *Tücsökzenéje* és Huszonhatodik évje is ilyen volt, s hogy külföldieket is említsek: az elioti *Macskák* könyve vagy a Pessoa-alteregók szintén e törekvés eredményei. A maiak közül most hirtelen Géher István *Anakreónja*, Sajó László *Omar Khajjámja*, illetve Parti Nagy Lajos *Dumpf Endréje* jut eszembe ebből a körből.) Megjegyzem: a „kötetírás” önmagában (s az én értékrendemben) nem minősítő kategória, bár a felsorolt példák nyilvánvalóan a költészet magasabb régióiban található. Nem is mindenki képes erre. Várady Szabolcs pl. egy beszélgetésünk során „önkritikusan” vallotta be erre való képtelenségét. Nekem sem megy (menne). Hihetetlenül csábító, de roppantul veszélyes is a dolog. Csábító a jól kidolgozott szerep, amely mintegy deszkát is kínál a színész számára (a közönség majdcsak megjön!). Veszélye is ebben van: a hang vagy forma egyneműségében, melyet, ha nem tud minden egyes verssel megújítani a költő, a kötet gyűjteménnyé, a próbálkozás egyhangúvá válik.

S van itt még valami. Móricz Zsigmond beszélt valahol arról, hogy ő, az író csak szívbeli fájdalmát szeretné megosztani az olvasóval. Ez az olvasó azonban olyan valaki, aki egy jól megírt írás (s csak egy jól megírt írás) esetén e fájdalomban gyönyörködik: csak gyönyörködni tud. Micsoda perverzió! – de ezt már én teszem hozzá.

Hogyha a főnti tükrökben nézem a Maga kötetét, kedves Rozália, s figyelem a magam benyomásait, akkor a következőket látom. Kétségtelenül „gyönyörködöm” a Maga fájdalmában versei olvasásakor (s ez a költő számára nyilvánvalóan jó), de azért mindig marad bennem valami a hétköznapi ember kíváncsiságából és részvétéből is a valóságos személy (személyek) iránt. (Valahol a fikció és a valóság határán horgonyoznak le versei.) *Tűlvilágra* címzett leveleit egyszerre kell versnek és valóságos panasznak tekintenem. Valahogy úgy vagyok velük, s itt térek rá másik érzésemre, mint aki tücsökszót hallgat. Tudja, hogy a kielégítetlen vágy nagyon is praktikus hangját hallja az „egyhangú” ciripelésben, az össze-vissza világ kaotikus hangjaihoz: zajaihoz képest azonban megnyugtatja, jelen esetben: megvigasztalja ez a monoton zene. Önmagában talán egyik akkordja sem virtuóz, az egész mégis figyelemre méltó. Jó, hogy van! Így olvastam én is kötetét, egy érzékeny lélek fájdalmas hangjaiban fölfedezve a szépséget, a megszelídített bánat és fájdalom monoton, a vigasztalanságban nemcsak vigaszt kereső, de vigaszt nyújtani is tudó produkciójaként. Ha innen nézem, a „kötetforma” választása jó megoldásnak bizonyult: a kiemelkedő és individuális versteljesítmények hiányáért a kórus egészének finom tücsökzenéje kárpótol. Annak tudata sem zavar ebben a formai megoldásban, hogy divatos, posztmodern eljárást látok, mások kötetjeiben esetleg széldtöbb teljesítményekkel. Magához tökéletesen illik (illetve) e szerep és hang – hiteles, elfogadom.

És még egyszer köszönöm figyelmét. További jó munkát kívánva szeretettel üdvözlöm:

Bp., 2006. 11. 30.

Suhai Pál

5. levél

egyáltalán nem vágyok utánad
 vágyakozom viszont az ittlétedre
 de még csak álmomban sem látogatsz
 tényleg elfelejtettél volna
 a testvéred hetven éves
 anyádra emlékeztem a születésnapján
 gondoltam szó esik majd rólad is
 az asztal fölött a dolgok vége felé
 de nem
 mintha elfelejtett volna téged
 összeroppantam mindenki előtt
 pedig évek óta nem tudok sírni
 tudod
 a gránitkő miatt
 ahova felvéstem a nevedet
 most sírni kellett
 roppant kínos volt
 el is oldalogtam onnan az idegen
 napsütésbe
 s ott eszembe jutott egy fekete agyagkorsó
 amelyből inni szoktunk ilyen kánikulában.
 gyermekidőmben valahol távol
 a testvéred asztali órát kapott tőlem
 mahagóni színű klasszikus formájú órát
 apró rézangyalok őrzik a számlapot
 senki sem mondott olyasmit neki
 amit kívánni kellett volna közösen
 de fejedelmi gazdagságú volt az ebéd
 búcsúzaskor én megtettem ezt
 megínt azzal a néma pillantással szakadtunk

49. levél

sokasodnak bennem az évek
 lassan hozzádöregszem
 mint medréhez a patak
 vízhez a tovagördülő kötőmb

ősz van
 s látszólag még őszebb ősz jön

sokasodnak kézfejemen az árkok
 akár az évgyűrűk
 akár a végigálmodatlan álmok
 sokasodnak
 sűrűsödnek az idő lenyomatai
 már néha ezt sem bánom
 néha már ezt se
 úgy élek mint aki sokáig kereste
 s most megtalálta a titkos átjárót
 a falon

nem kívánok már semmit nagyon
 csak süssön még a nap
 legfeljebb azt akarom
 csak szórja aranyfényeit a földre
 s ragyogja be
 ragyogja be az őt tükröző fákat
 akár istent a megtestesült alázat
 ragyogja be
 mert kell ez a fény az őszhöz
 s kell ez az ősz
 hogy hordani tudjam a csendet

lassan és megfáradtan
 de bölcsülő nyugalommal
 mint aki mindent
 mint aki már mindent megteremtett

50. levél

fehér krizantémok havaznak
 a téli nap alatt
 ez maradt
 örömeinkből mára ez maradt
 neked a végső enyészet
 ellen lázadó virágok
 nekem itt hagyott kiégett
 belakhatatlan világod
 és térdeimben vállaimban
 hozzá a súly
 lassan bealkonyul
 nézem a jégszilánk szirmú
 fehér virágot
 nézem a szürkébe roskadt
 hatalmas eget
 vajon mi az ami már egy veled
 vajon hány gyertyát gyújtsak
 hogy lelkeidig perzselődjének
 a fények
 újra eljöttem
 mama még mindig
 még mindig még mindig félek
 még mindig csak tanulom
 az itt hagyott gyermek magányát
 tél jön
 eszelős bíborlással lobognak
 még otthon a mályvák
 s a sírodon fehér krizantémok
 havaznak
 örült idő ez
 megszültél e torzuló világnak
 megszültél nemlétező magadnak
 én már csak kibírni szeretném
 ezt az egészet
 valahogy kibírni
 valahogy nem belehalni
 hogy soha nem jössz be már az ajtón
 hogy nem lehet
 nem lehet tőled már semmit sem akarni

Acsádi Rozália

Szakmai önéletrajz

Pakson születtem 1957-ben.

Első verseim 1976-ban – diákkoromban – jelentek meg a Somogy című folyóiratban, Szijártó István és Fodor András biztatására. Ugyancsak ebben az időben publikáltam a Vaspróban is, majd néhány évvel később az UTÓ-IRAT című antológiában jelentek meg írásaim.

1989-től helyi és megyei lapok hasábjain volt lehetőségem megjelentetni verseimet. Néhány ezek közül: Paksi Hírnök, A Közvélemény, Tolna Megyei Népújság, Paksi Tükör, Atomerőmű, Déli Szél, Független Délvidék, Dunatáj. Néhány évig olvasószerkesztője voltam a Paksi Hírnöknek, a Cikádor című bátaszéki lapnak, valamint néhány diákújságnak.

1991-től 11 országos kiadású folyóiratban – Somogy, Dunatáj, POLISZ, Sétatér, Új Dunatáj, Hetedhéthatár, Ezredvég, A Céh, Búvópatak, Mentsvár, Jelkysváros – publikáltam.

1995-től, tehát tizenkettedik éve társszerzője vagyok az évente megjelenő Kézjegy című megyei antológiának, valamint társszerzője voltam a Millecentenárium és A város mosolya címet viselő paksi antológiáknak, a 2000-ben Nagykőrösön kiadott Balladák című díszkötésű, országos antológiának, továbbá a 2001-ben Kaposváron megjelent Örökség című antológiának. Ez utóbbiról érdemes megemlíteni, hogy a kétkötetes, hatszáz oldalas antológia 117 szerző munkáit tartalmazza Zrínyi Miklóstól, Csokonai Vitéz Mihálytól, Berzsenyi Dánieltől eljutva a kortárs költészetig. Nagy megtiszteltetésnek érzem, hogy az említett antológiában Tolna megyét én képviselhettem.

A 2004-ben Budapesten megjelent Morfondírózások kora című antológiában Tolna megye kortárs írói közül László Kovács Gyulával ketten kaptunk publicitást. E kötet bemutatójára az Írószövetség székházában került sor.

2005 szeptemberében Így írtunk mi címmel jelent meg a paksi Vak Bottyán Gimnázium ünnepi antológiája az intézmény fennállásának 60. évfordulója alkalmából, melynek társszerzője voltam.

1. levél

soha nem jössz be az ajtón
a kulcszörgés ugyanolyanná nem válik többé
noha minden a régi
egyetlen szeglet sem változott itt azóta
én ezt meg nem tehetem
én ezt el sem tudom kezdeni
ámbar ki kell majd egyszer
üríteni a szobákat a fiókokat
a szekrények sötétjébe rejtett múlt időt
kitergetni a szélbe hogy szálljon
hogy hulljon alá akár a szikrázó hódara
az álmofehér éjszakába
akár az emlékképsodorta hullám belőlem
szekszárdtól hazáig
de képzeld
még mindig nem tudom elkezdni.
hazaértünk
és lekaptam a falat fájdalomban
pedig egész nap semmi nem emlékeztetett
rád
arra hogy nem lehetsz
önmagámon kívül

Köteteim:

1994-ben jelent meg László-Kovács Gyulával közösen szerkesztett első kötetünk, Fűszálakat sodor a szél címmel, a Babits Kiadónál. Ajánlást Fodor András Kosuth-díjas költő írt a kötethez.

1998-ban napvilágot látó második kötetünk hasonló szerkesztési elvekkel született, és szintén a Babits Kiadó gondozásában jelent meg. Ez a kötet a Szemem sarkában elárvulnak a nádasok címet viseli. Méltató szavakat a József Attila-díjas Tüskés Tibor írt a könyvről.

2000-ben jelent meg harmadik kötetem Rekvium Mutz Erzsébetért címmel. Könyvjelezőként dr. Szijártó István, az irodalomtudomány kandidátusa, egyetemi docens ajánlása kísérte.

2002 tavaszán Pacsirtatánc címmel került kiadásra gyermekverskötetem a pécsi Sétatér Kiadó gondozásában. Mihalik Zsolt költő-tanár írt hozzá borítószöveget.

2003 elején jelent meg ötödik kötetem Virág voltam, madár lettem címmel, melynek ajánló szövegét Csoóri Sándor Kosuth- és Herder-díjas költő írta.

Szintén 2003-ban jelentek meg Kézjegyparódiáim Gézjegy címmel.

2004-ben került kiadásra Tükröződések című kötetem. Ismertetőjét Farkas Pál szobrászművész írta.

2005 elején jelent meg, Szepes Erika irodalomtörténész utószavával, a Körforgás című könyvem.

2006-ban Lassú szökésben címmel jelent meg 9. kötetem. A borító szövegét dr. Töttös Gábor főiskolai docens írta.

Jelenleg rendszeresen publikálok a Somogy, az Új Dunatáj, a Hetedhéthatár, az Ezredvég, a Búvópatak, A Céh, a Jelkysváros című folyóiratokban. Írásaim megtalálhatóak még a Féltucat Kézjegy c. CD-n, a Tucatnyi CD-n, valamint a Balaton Akadémia könyvsorozatának, a Laus Pannoniae – Írók, műfordítók III. nemzetközi találkozója című könyvében. Eddig megjelent írásaim, könyveim eljutottak az ország számos városába, a fővárosba, és hazánk határain túl is fellelhetők: olvashatják írásaimat Erdélyben, a Vajdaságban, Horvátországban, Szlovákiában, Görögországban, Bulgáriában, Ausztriában, Ausztráliában, Németországban, Izraelben, az Egyesült Államokban, Kanadában.

2000-ben az Országos Arany János Balladairó Versenyen a zsűri arany fokozatú minősítését vehettem át írásaimért Nagykörsön, a Magyar Millennium eseménysorozatának egyik rangos rendezvényén.

1999-ben meghívást s egyben a bemutatkozás lehetőségét kaptam az Írók, Műfordítók III. Nemzetközi Találkozóján, ahol harmadmagammal képviselhettem megyénket és városunkat.

2002-ben került sor a „Pannónia dicsérete” című Költők, Fordítók, Szerkesztők IV. Nemzetközi Találkozójára. A nagyszerű rendezvényre Tolna megyéből ketten kaptunk meghívást s lehetőséget műveink bemutatására.

2003 júniusában az V. nemzetközi találkozón, Keszthelyen László-Kovács Gyulával vettem részt.

2004-ben az Írók, Műfordítók VI. Nemzetközi Találkozóján ismét Keszthelyen képviselhetjük szűkebb hazánkat.

1991-től tagja vagyok a Berzsényi Dániel Irodalmi és Művészeti Társaságnak, 1994-től a Kézjegy TTK Tolna Megyei Egyesületnek, 2001-től a Balatonöszöd központtal megalakult Társaság a Balaton Akadémiáért Közhasznú Szervezetnek, amely szervezet által megrendezett eseményeken folyamatosan jelen vagyok. A szervezet 2003-tól Keszthelyen, a Helikon Kastélymúzeumban működik.

A Balaton Akadémia 2003. szeptemberi rendezvényén új kötetemről, költészetemről Németh István Péter irodalomtörténész tartott ismertetőt, amelyet később a Somogy című folyóirat közölt. 2004 tavaszán saját szervezésünkben került sor a BA Tolna megyében tartott kihelyezett találkozója Fadd-Domboriban, ez alkalommal került sor a Tükröződések című kötetem bemutatójára is. A rendezvényen többek között előadást hallhattunk dr. Szijártó Istvántól, dr. Bárdi László egyetemi tanártól, keletkutatótól. 2004 novemberében előadást tartottam a Kézjegy antológia szerkesztési tapasztalatairól a Balaton Akadémia soros rendezvényén, Keszthelyen.

1999-től – öt éven keresztül – a Kézjegy című megyei irodalmi antológia szerkesztőjeként végeztem irodalomszervező munkát.

2003-tól társszerkesztője vagyok a Mentsvár című folyóiratnak.

2006-tól tagja vagyok a Babits Mihály Társaságnak.

2000-ben Tolna megye Csányi-díjjal ismerte el eddigi irodalmi tevékenységemet.

2004-ben a magyar kultúra napján köteteimért „A Tolna megyei művészetért”-plakettet vehettem át Szekszárdon, a Művészetek Házában.

2005-ben a paksi gimnázium, egykori középiskolám fennállásának 60. évfordulóján a Vak Bottyán „Gimnáziumért”-emlékéremmel ismerte el irodalmi munkámat.

2006-ban a paksi Energetikai Szakképzési Intézetben érettségi tételként szerepelt irodalmi munkásságom.

Kedves András!

Hogy a te szavaiddal éljek, Legőszintébb mozdulataim egyike lesz ez a levél, melynek gondolatai Az átlát-
szó város című köteted olvasása nyomán fogalmazódnak meg most bennem.

Az történt, hogy múlt év decemberében Gutai Julika kezembe adott egy verseskötetet. Igen, emlékszem Bajtai Andrásra, mondtam én – Andriskára, mondta ő: de ez az Andriska komoly költő. Olvasd el verseskötetét. Aztán később feladatul is kaptam: mutatnám be ezt a könyvet a közönségnek.

A kötetbemutató, az más, gondoltam én, s napokig kezembe sem vettem a könyvet. Hát persze, hogy félttem. Aztán egy reggel, jó ébredés után, olvasni kezdtem a verseket. A félelemhez ekkor ijedség társult. Honnan vegyem a bátorságot, melyet jelen esetben tudásnak is nevezhetnénk, mely szükséges lenne a vállalt feladat elvégzéséhez.

Kormos István, Nemes Nagy Ágnes, Tóth Erzsébet mellett töltöm időm nagy részét. Bevallom, nagyon nehezen bővíttem a társaságot. Ráadásul évek óta a gyermekirodalom „Pankái, kiscsikói, kölyökmackói” hancúroznak egymással a „rongyszőnyegen”. Zártkörű társaság. Ez nem azt jelenti, hogy az utóbbi években nem szaporodott a létszám. Sőt. Jött Suhai Pál, Acsádi Rózsa. Hogy csak a paksi kötődésűeket említsem.

De, és itt ez egy jó nagy DE, a Bajtai András, az más. Valami más kortárs. S míg az előzőekben említett költők verseiről befogadóként különösebb magyarázat nélkül kimondhattam, hogy igen, tetszik, akarom, és még akarom olvasni verseiket, addig ez alkalommal meg kell magyaráznom, magamnak is, hogy Miért tetszik?

Szerencsére vannak támpontjaim. Még hozzá költők véleménye a kötetről. Egymást erősítők. Az egyik Az átlátzó város előszavát író Schein Gáboré, aki nemcsak költő, de mint megtudtam, szakavatott kritikus is. Érdemes figyelni mondandójára. A másik jellemzés Suhai Pálé, aki szintén megfogalmazta benyomásait, nemcsak kötetedről, kedves András, hanem az azt bemutató Schein Gáborról is (megerősítve az általa mondottak hitelességét).

Ekkor rájöttem, nincs mit félnem: elég lesz, ha idézem e „jeles kritikusoknak” Az átlátzó városról adott észrevételeit, magam pedig ezek egy-egy részletét kiemelve és megvilágítva, a versek idézésével mutatom be kötetedet.

Lássuk először, mit mondanak ezek a „szakavatott emberek”! Schein Gábor előszavában ezt olvasom:

„Bajtai Andrásnak ugyanúgy nincsenek radikális gesztusai, ahogyan a mai pályakezdők nagy többségének. Kiegyensúlyozottságra, saját belső mértékének megelégsére törekszik. Versgondolkodásának legfeltűnőbb jegye a figyelemnek az a fajtája, amely egy-egy élesen megragadott, sokszor groteszk vagy morbid hétköznapi részletet egy olyan kijelentés alá rendel, amely a konkrét képeket fogalmakként kezeli, azaz allegóriát építi ki belőlük.”

„Bajtai verseinek anyaga egyelőre azonos a beszéd megszólalásának, alkalmának problémáival. Mintha a tagadást, a visszavonást még veszteségként élné át. Ezzel függhet össze a versindítások helyenkénti bizonytalansága. Az utolsó ciklus versei azonban, leginkább A félelem tart életben című, már túllépnek a bizonytalanságon, és emlékezetes képekkel – a kötet ebben a legerősebb – témák, megszólalások több változatát is kipróbálják.

Hogy ezek közül Bajtai András további pályáján melyek válnak nyomatékosná, ma még természetesen nem tudható. De a tehetségében biztos vagyok. Minden egyéb a második és a harmadik kötetben derülhet ki.”

Suhai Pál pedig ezt írja:

„Az egyik, ami megfogott: az álomszerű hétköznapi realitása verseiben (és/vagy fordítva). A másik a legalább kétszemélyes én, a külső nézőpont állandó jelenléte (mintegy Kosztolányi Esti Kornéljának alteregójához hasonlóan). A harmadik, ami a versbeszédet illeti: a költőiségen végrehajtott szándékos redukció. A negyedik: a lírai kifejezésnek az epikus narráció irányában történő elmozdítása. Az ötödik (amiről Schein Gábor is beszél) a megszólalás – mint olyan – problémává (témává) tétele. És végül: Schein Gábor a lehető leghitelesebb kritikus: hiszen kitűnő költő és regényíró és tankönyvíró is egy személyben. Ismerem (ha személyesen nem is), és a legjobb véleménnyel vagyok róla.”

Mindkét véleményt elfogadom, ha könyvedre gondolok, András. Mert könyved tetszik. Nagyon. Tetszik a rend. A költői „városrendezés” tervszerűsége. Melyre az út, a kötet végén eszmél az olvasó. A rend itt harmónia. A sok távoli asszociáció és képtársítás, mely az észlelésre komoly feladatot ró, a kötet végére gondolati átszerveződéshez vezet.

Ez a város, a te városod, a kötet elején számomra még nem átlátszó. Talán áttetsző. Látok fényeket, képeket, mozdulatokat, de nem látok tisztán. Megengedhetem magamnak, hogy ne értsem minden rezdülését. Idő kell. Még nem ismerem ki magam.

Álmokat látok, melyek hétköznapi realitások, s hétköznapi realitásokat látok, melyek álmokká szelődültek vagy vadultak.

Érzékelem annak a bizonyos kétszemélyes ének a megnyilvánulásait is, a külső nézőpont állandó jelenlétét; az álmodót s az álmodottat.

Hol az egyik, hol a másik vezet. Nevet adnak a dolgoknak, melyek mégis titkosak maradnak, ha egyedül bolyongok a sorok között. Valamelyik énre folyamatosan szükségem van a megértéshez: a magam megértésében is. Pedig a gondolatok szándékosan hétköznapiak, pontosabban: a hétköznapiság benyomását keltik. Kellene, értsem őket azonnal, mégis visszalapozok, keresek. Követem valamelyiket, megpróbálok nem eltévedni. Térkép nélkül nem menne a dolog, de így boldogulok.

A rendellenes éjszakában már élvezem az utat. A pályaudvar bisztrója, ha olvasmányaimból is, pl. Gutai István Valóságshowjából, egyértelműen ismerős hely, szinte visszaköszön. Része vagyok a városnak – gondolom már magamban, amikor végül látni kezdem a kihalt város képét, átlátszó lett valóban, látni vélem „a küldetés lehetetlenségét”, azt, hogy most és velem is történik.

András, végül láttam városodat. Előttem és bennem épült fel. Teljes lett a kép. Teljes lett a képzelet. A megértéshez hozzásegített az egyedi versbeszéd, szándékos leegyszerűsítése a költőiségnek, mely ugyanakkor egyéni leleményű képekben mutatkozott. Ilyenekre gondolok, hogy csak néhányat soroljak fel:

„Most írhatok a városról, ahol mindenki / tudja, mennyire fáj az ajtóknak, ha / nyitva felejtjük őket.”
(Kibékülni az évszakokkal)

„A törülközők vizeiben egyetlen / szót keresek, amit már nem használnak, / de bennünket még szárazon tart.” (Ma)

„Kellene valamit kezdeni ezekkel a hosszúujjú / esőkkel, kiállni a felhők alá és nyelni a langyos vizet.”
(Rombolni is talán)

Nagyszerű, tápláló élmény a költészeted, melytől olykor hátrahőköl az ember, s aztán folyton kívánja ezt a serkentő, izgalmas szorongást, mely ahelyett, hogy elijesztene, megszeretteti magát.

S végül: egyszerű befogadóként, hétköznapi olvasóként elárulhatom: az én társaságomban „Vackor” is megfér egy bizonyos „indiai fejedelemmel”, a „Kísértetek kora” egy bizonyos „N. N. bolyongásaival”, „Az átlátszó város” pedig jól érzi magát az „Egy végtelen vers közepe” című kötet mellett a polcon.

Paks, 2007. január

Tell Edit

Kifordított álmok

Ujabban kifordított álmokat veszek magamnak, mély levegőt elalvás előtt, és próbálok nem gondolni a szájalom száraz, kemény csomóira a nyelvem alatt, az egyetlen érzésre, ami talán még elég erős és határozott volna ahhoz, hogy megmentse ezt az összefirkált papírvárost és kishitű lakóit. Hiszen nem maradt már választásom, egy lyukas konténer lakója lettem én is, amibe, akár egy koszos és szűk személtedobóba, folyton belebámulnak. Ide jutottam, és most már velem is csak az a kevés történhet meg, mint a többiekkel, akiknek végtagjait már nem a remény mozgatja, hogy sikerülhet még. Mert ha például sötétedés után mégis elengednek a négy lábúakkal sétálni, persze szigorúan csak az előre beszórt és fertőtlenített trapézok területén, akkor én is vagy megvakulok, vagy meglátom, amit egyáltalán nem kéne, mondjuk hogy az éjszakai futárnak hat tömpe ujj van a kezén, vagy hogy néma kisfiúk tompán bűgö kerékpárküllőkkel szűrjék át a fekete kecskebékák hasát. És akkor mihez kezdenék ezzel a feltételes látvánnyal, maradnak a kifordított álmok, és inkább mély levegőt veszek, mert újabban úgyse nagyon tudok rendesen aludni, túl hangosak ezek a pukkasások, mintha valaki úszóhólyagokon taposna egész éjjel.

Mint a mesemondók

Ez már a ritkulás. Ereszkedő hanglejtéssel fejezzük be mondatainkat, és könyökölve hallgatjuk egymást, mint a mesemondók. Erre vágytam volna? Nézni, ahogy a rézfillérek helyén ázik az utca, s a félelem lassan hitbe vált át? Séta közben jósolni neked tócsákból, mosolyból, éjjel pedig, sötét szobákban bolyongva a szavamot adni, hogy mostantól csak suttogok rólad, ha a madarak hírül hozzák, merre jártál? Felelőtlen ígéreteket tenni arról, hogy titkaimat, akár rossz szokásaimat, egy napon majd hagyom elkóborolni a kedvedért?

Valami történet

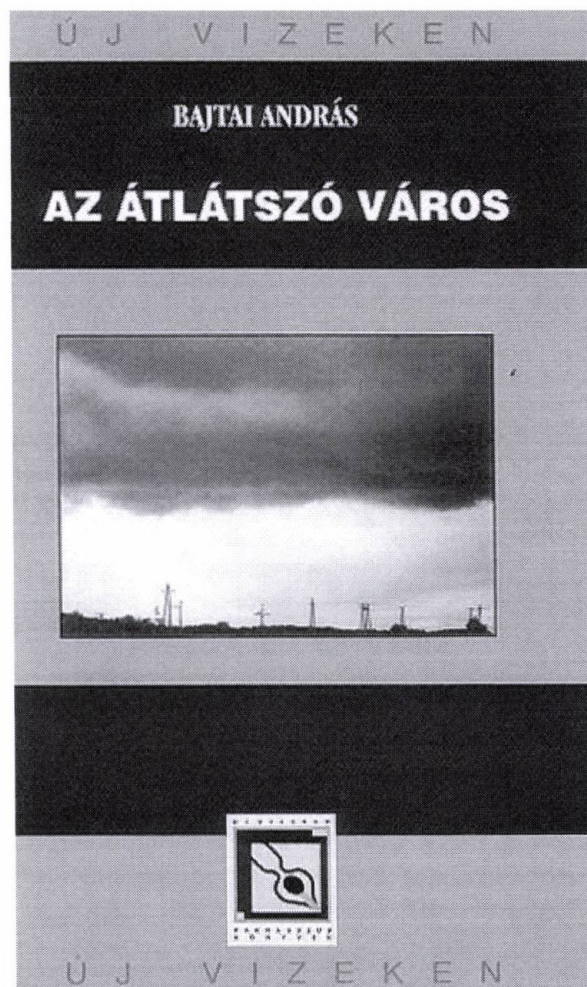
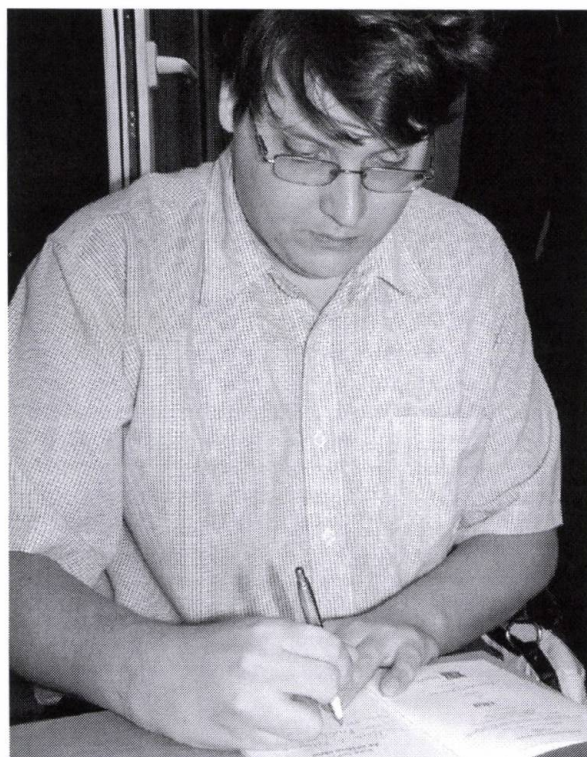
Ezt biztosan tudom. Talán csak a gyümölcsfák ágait vágják le, talán csak a vonatok tolattak ki a városból, de akkor is, történt valami. Először férfiak jöttek. Lovaink a lábukat törték, mondták lefekvés előtt, és kicsavarták a villanykörtéket. Másnap asszonyok érkeztek. Szerettek, mondták ébredés után a férfiakra, és letakarták lovaikat. A gyerekek voltak az utolsók. Fel akarunk nőni, mondták, és lerombolták a játszótereket. Most itt állnak mind. A szobámban. És viszik, viszik a tárgyakat, amiknek nevet adtam a sötétben.

Bajtai András

Életrajz

1983-ban született Szegeden. A paksi Vak Bottyán Gimnáziumban érettségizett 2002-ben. Jelenleg Budapesten él, az Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar és összehasonlító irodalomtudomány szakos hallgatója. Az Országos Diákírók és Diákköltők Sárvári Találkozóján vers kategóriában 2000-ben különdíjat, 2001-ben ezüst, 2002-ben pedig arany minősítést szerzett. A Keszthelyi Helikoni Ünnepeken irodalmi alkotások kategóriában 2000-ben ezüst oklevelet, 2002-ben fődíjat kapott. 1999-ben publikált először irodalmi lapban (Napút), 2001 óta rendszeresen jelennek meg versei különböző folyóiratokban. Emellett filmkritikákat és könyvkritikákat is ír, amelyek többek között a magyar.film.hu-n, a Sock Magazinban, a Kistangóban és a Kilincsből olvashatók. 2003-tól a Dokk.hu irodalmi kikötő szerkesztője, 2005-től pedig a József Attila Kör tagja. Első verseskötete 2006-ban jelent meg Az átlátszó város címmel.

Bajtai András: Az átlátszó város.
Parnasszus Kiadó, Budapest, 2006.
Ár: 980 Ft.

Mikor költőt temetsz

Nagy Gáspár emlékezete

Mikor költőt temetsz, magadat temeted, magadból azt, ami nemes és jó, tartás és vállalás, hűség és bizodalom, hazához és nyelvhez ragaszkodó. Temeted mindazt, mit a költő benned látott, mert jobban ismert téged, mint te önmagadat. Ki hitt volna benned jobban a költőnél, aki tudta, hogy mindarra érdemes vagy, amiért a világra teremtél, gyöngé létedet csak e bizodalommal tudod megtartani, még ha olykor szél töri is ketté derekadat.

Mikor költőt temetsz, a világot temeted. A világot, melyet ő álmodott meg, mely attól tiszta, hogy a kimondott szó fehéren ragyog, és egyenesen a szívbe talál. De most, nélküle, e világban „Egyedül sodródik a szó / mint valami nyomjelző lövedék / „széltől jajgat elvesző világunk”, „ibolyaföldjeinket beszántották”, hamis bírák ítélkeznek felettünk, tombol a carpe diem, a süket fülekhez nem ér el a tiszta szó üzenete. Csak kis idő még, türelem, és senki nem emlékszik majd, ki volt e súlyos időben ki bajainkat ránk hozta, ki közénk dobta a gyanakvás, bizalmatlanság, hűtlenség, közömbösség, hedonizmus vírusát, hogy megfertőzzön, beteggé tegye lelkünket. De megmarad a költő intő szava az ólmos időkben is, nevét eljövendő korok is megtartják. Mi most elárvultan bár, de várjuk a jeleket: „...a jámborul dühöngő enyészet / nyomán ott fönt egy égi mélyben / homályra vált egy égi fényjel / És mintha már fölénk hajolna.” Várunk a költő szavára, mikor „négy fal, négy égtáj / jajong vagy sutog”, és trappol szívünk valami felé, mit ő itt hagyott nekünk. („Egy szív trappol a virradatban / egy másik földadta magát / a harmadik még itt a mellkasomban / félreveri az éjszakát.”)

Ferences István

Újév 2007 tovább a gyász

*Táncol, dübörög az ország,
pezsögök durrannak, elisszák
a jászolt, miközben csöndben,
mennek, elmennek a tiszták*

*elmúlnak kilenc évesen-
a Hold arcán álldogál már,
akár egy tétova óda,
barnadnap meghal Nagy Gáspár...*

*Gyalázat, ördögáldozás,
fekete rügyes január,
a Fű fehére ing nélkül,
Nakonxipánban sem hull már*

*Összecsuklik most a mondat,
egyedül sir az Isten is,
a tulsó parton lobogó
angyal áll, a sebolsenincs,*

*kétségbeesetten jön el,
mint abogyan a köd leszáll,
beléd kapaszkodunk árván,
te elhullt, utolsó hajszál.*

*Hűlő baka. Magyarország,
te megroppant medencecsont,
fogadd magadba, hordozzad
keresztel áldott magzatod...*

*Verseik zokognak asztalán,
akár az omló kápolnák,
s a ránk szakadt vallatásban
már vele ballgatunk tovább.*

Csikszereda, 2007. január 3-7.

Kincse nélkül maradt e szomorú világ, a költő, Nagy Gáspár elment. „És hallgatnak versek mélyén a költők. / A költőkben meg versek alusszák / holtaktól tanult álmukat.”

Hallgatag pannon dombok között kanyarog az út, fölöttünk szikrázó januári ég. Berzsenyi és Nagy László földjén járunk, költőtől búcsúzni, őt temetni jöttünk Nagytilajra. Mert meghalt az ötvenhét éves Nagy Gáspár.

Az égig érő jegenyét keresem, mely hajdan a gyermek lépteit vigyázta, mikor édesanyja szeme már nem láthatta, ahogyan a szelíd dombok között sietve lépdél Nagytilajról, a szülői háztól Bérbaltavárra, a nagyszülőkhöz. Most visszafelé haladunk az időben, Bérbaltavár, a szülőfalu felől Nagytilajra, a végső nyughely felé. Közötte feszül a teljes élet, az ötvenhét év.

E tájról indult a fiú – Kelemen Erzsébet és Nagy Gáspár egyetlen fia, ki olvasni minden játéknál jobban szeretett – a Szent Márton-hegyre épült ezeréves iskolába. Ebből az óvó-védő, szeretetre, megbecsülésre épülő közösségből kerül a szigorú erkölcsöt, alapos tudást adó másik közösségbe, mely kialakította benne a kereszténység kétezer éves és a nemzet ezer éves hagyományaihoz való életre szóló kötődést. Így indulhatott hajdan a székelység írója, Tamási Áron is az udvarhelyi kollégiumba, a gyermek Móricz Zsigmond Debrecenbe, vagy Sütő András a mezősegi kis faluból Nagyenyedre, hogy emberré faragja őket az iskola, hogy azzá váljanak, amivé a sorsuk szánta. Óh, ti felnevelő iskolák, Nagyenyed, Sárospatak, Debrecen, Pannonhalma, Marosvásárhely, Pápa, Udvarhely... és ti, jezsuiták, bencések, premonstreiek, protestáns hitűek... Ki gondolja ma az ifjúságot?

Forrai Botond atya, Nagy Gáspár hajdani pannonthalmi osztályfőnöke mondta: A Bérbaltaváron született, Pannonthalmán tanult költőről az Istenen kívül talán senki nem tudta, hogy ez a fiú a legnagyobbak közé emelkedik.

Ezt jelentette hát a jegenyés út, elindulást és megérkezést.

Szombathely, főiskola, első versek, aztán a táskájában Kormos Istvánnak, első mesterének verseket hozó fiatal költő, bemutatása az Élet és Irodalomban – megtörténik mindaz, amire eddig készül: költővé avatják. Mindenkitől tanul, Weöres Sándortól, Illyés Gyulától, Pilinszkytól, de igazi mesterei Jékely Zoltán, Kormos István, NagMég húszéves sincs, mikor 1968-ban, ahogy ő mondta, eljegyzti a történelem. A párizsi diákmegmozdulások egy jogaikért a hatalommal szembeszálló új nemzedék harcvállalását, a Prágába éppen Szent István napján bevonuló kádári csapatok (testvéri tankok) szabadságtipró tette a szégyent jelentik számára.

„Mit bánom én, ha több az áruló / De lázadót is teremjen e föld!” – írja már első kötetében, 1975-ben. Ekkor fogalmazza meg életprogramjának is nevezhető sorait, költői küldetését összefoglaló szavait: „Lefokozott szívűeknek / valami szabadítót mondani.” Kellte ez nagyon, különösen a „szomszéd magyaroknak”, akiknek történelmi és sorspanaszait a helyszínen látja-hallja.

1981-ben a fiatal költőt a Magyar Írószövetség titkárának választják, de a tatabányai Új Forrásban megjelent Öröknár: elmúltam 9 éves című verse a hatalom olyan arroganciáját váltja ki, hogy jobbnak látja tisztaságáról lemondani. (A kilencéves fiú olyan élményekkel gazdagodik '56 őszén, melyeket egy életen át nem felejt: „és jöttek a menekülők / meséltek nekem a forradalomról / velem egykorú fiúk hőstetteikről / s aztán át a határon / meg sem álltak Kaliforniáig / ezek a fiúk.../ akkor nem féltek a tankoktól sem / csak éppen szüleik kezét fogva menekültek / akik nem tudták, mi lesz holnap”) A vers az ötvenhatos versek sorának kezdete, melyeket később rendszerváltó verseknek is neveznek. A költő Nagy Imrére, az ötvenhatos mártírokra emlékeztet, a múlt bevallását követeli: „egyszer majd el kell temetNI / és nekünk nem szabad feledNI / a gyilkosokat néven nevezNI.” Ezek a sorok a Kádár-rendszer legitimitását vonják kétségbe. „1983 óta, mióta Öröknár: elmúltam 9 éves című versében először szólalt meg a történelmi felelősségre vonás hangja a hazai irodalomban, Nagy Gáspár több volt, mint korunk egyik tehetséges fiatal költője. Ez a régen várt hang, a felszabadító hang, az önbecsülésünket visszaadni tudó hang – mely az egész magyar közösség nevében követelt elégtételt, legalább erkölcsi elégtételt a forradalom és szabadságharc meggyilkolt hőseinek, a mindannyiunk lelkiismeretén súlyosodó »temetetlen halottaknak« – szimbolikus jelentőségűvé tette személyiségét” – írta Mezey Katalin. Természetes, hogy a hatalom felfigyelt rá, és két év múlva, egy újabb ötvenhatos verséért, A fiú naplójából címűért a megjelentető Tiszatáj szerkesztőségét lezárják, főszerkesztőjét felfüggesztik. Ez még az az idő, mikor ötvenhatról sorozatban jelennek meg a hamisítások, mint Berecz János Velünk élő történelem

kötete. Hogyan tűrhetné hát el ez a hatalom a Nagy Gáspár versét? Buda Ferenc, a költőtárs, a Tiszatáj közösségének tagja, ezt írta Nagy Gáspár halálhírére: „...hű szolgaként te jól forgattad s szépen gyarapítottad a rádbízott táalentumokat, nem kell hát röstelkedned a számadáskor, megállván a Legfőbb Gazda színe előtt. Ragyogó tehetségeden felül én szelíd bátorságodat becsültem legtöbbször, azt a belülről fakadó, mélyről táplálkozó emberi–erkölcsi tartást, amely a kezébe adott kardot, oktanul soha nem suhogtatja, ám ha kell, az elembertelenült hatalom elevenjébe talál egy ártatlan infinitívusz-toldalékkal is.”

Ki sejtette akkor még, hogy 1989-ben Nagy Imrét és mártírtársait százezres tömeg előtt újratemetik, és az Írószövetség koszorúját Cseres Tibor elnök felkérésére éppen Nagy Gáspár fogja letenni a ravatalra. Meg azt, hogy a 301-es parcellában rendőrlovak patáinak dobogása közben Nagy Gáspár szavalja majd ötvenhatos versét? „Olyan eszményi módon ápolta és védte az ezerkilencszázötvenhatos forradalom és nemzeti szabadságharc igazságát, hogy a nemzeti köztudat őt magát is a forradalom hősei között tartja számon” – mondta Görömbei András irodalomtörténész.

Ekkor a hatalom még erősnek érezte magát, a Nagy Gáspárokat megfigyelték, s aki nem volt kegyeltje a rendszernek, arról adatokat gyűjtöttek, feljegyzéseket készítettek. Nagy Gáspár esetében ez verses életművével azonos terjedelmű, több mint félezer oldalnyi feljegyzést jelentett.

Nagy költőelődöktől tanulta meg, hogy a legnagyobb művek sorsvállalók, etikai kulcsai az életműnek. „Verseim korábban is, ma is azt próbálták s próbálják állítani, hogy az egyén legbensőbb érzelmei is összhangba hozhatók annak a közösségnek a sorsával, melyből vétettem. A magyar költőnek, ahogy mindig is volt, úgy később is lesz olyan gondja és dolga, hogy ne csak a maga nevében beszéljen hitelesen. Vannak olyan pillanatok, és lesznek, amikor meg kell írni a Nemzeti dalt vagy a legújabb Szózatot.” – nyilatkozta a költő 2003-ban.

De az igen és a nem között az ember hova áll? teszi fel a kérdést a költő. Ezt az az etikai mérce dönti el, mely a magyar költészetben Balassitól errefelé évszázadokon át forrott ki és szilárdult meg, melyet már 1971-ben huszonnégy esztendősen vetett papírra Nagy Gáspár is. „Ösztönösen azokra figyelek, akik azt bizonyítják, hogy a költészet töretlen gerincek kopogtatása, s nem hiszik, hogy a segesvári és szárszói tragédia mindegy lenne az anyaföldnek.” „Író nem állhat a hatalom napos oldalán” – idézte Ottlik Gézát.

Neki sem volt mindegy. Ezért okozott keserű csalódást 1989 után, ami történt. Barátságok látványosan bomlottak fel: „békebeli kannibálok / egymást zabálják fel a barátok.” – írta.

Verseivel, melyekben konok következetességgel hű maradt elveihez, sokszor hozta „kényelmetlen helyzetbe” az új hatalmat, de megosztotta a magyar íróársadalmat is. Akik már az új hatalom napos oldalán álltak bevallatlanul vagy nyíltan, azok fanyalogtak, de voltak, akik felsorakoztak mögéje erősítésként. „Megmentette a magyar irodalom becsületét” – mondta róla Mezey Katalin.

A költőt mélyen bántotta a határon túli magyarok eltaszítása, a velük való szolidaritás megtagadása sebként égette, azt a nemzeti etikát látta sárba tiporva, melyet egész életében hangoztatott. „Verset írni csak indulatból lehet, gondból, vereségtudatból, gyászból jön elő a vers” – hangoztatta. Gond, indulat, gyász volt elég, a globalizáció semmihez sem hasonlítható mocska, az arctalan diktatúra nap mint nap új harcra készíteti a kort, de már nem a haza szabadságáért, hanem a személyes szabadságért folyik a küzdelem. A ma fiatal költői már nem az ötvenhatosokról írnak verset, számukra a kihívás azt jelenti, beszélnek-e a kereskedelmi médiába, vagy nem. Hova is áll hát az ember igen és nem között? Hát erre válaszoltak mindig Nagy Gáspár versei példát adva a törhetetlen gerincről. Egyik utolsó nyilatkozatában ezt mondta: „Félek, én már nem érem meg a visszatért diktatúra bukását.”

1990 után, bár megkapott számos díjat, melyeket eddig megtagadtak tőle, magas szakmai és politikai kitüntetések birtokosa lett, mindez nem feledtette vele azt a csalódást, mely abból a felismerésből fakadt, hogy a rendszerváltozás csúfot űzött a szebb és igazabb jövőt sóvárgó elképzeléseinkből, álmainkból, és hogy mindez, ami ránk zúdult, a magyar társadalom szellemi és anyagi kifosztásához vezetett.

„Az ő elete és műve példa és mérték volt a magyar gyávasággal, ellenségeskedéssel, viszálykodással, kishitúséggel, önpusztítással, önfeladással szemben. Úgy volt rendkívüli ember és művész, hogy semmi más nem tett, mint amit természetes kötelességének tudott minden időben. Így vált az emberi tisztesség és bátorság példájává. Bizonyosság arra, hogy a mai világ kihívásaival szembenézve is építhető iránymutató életmű, és megőrizhető a személyiség épsége, tisztasága” – e szavakkal búcsúzott a költő ravatalánál Görömbei András.

A költészet nagy témái, a születés, a halál, a szerelem, közte a boldogság – mondta egyszer a költő. A halált sokszor megverselte, az elmúlás témája a kezdetektől jelen van költészetében. „Tudom, / nagy nyári délután lesz, / fülledt, meleg, esőutáni, / és hirtelen zuhanó, sosemhallott / redőny mondatokra ébrednek / a versek a költő agyában, / de már hiába, hiába minden, / eljő akkor váratlanul...” Elmúlás, születés és halál között egy kis élet, a kereső és vívódó ember, eltávolodás és visszatalálás, s aztán végül az íróasztalán megtalált legutolsó sorok a megbékélésről, az elnyert kegyelemről: „Szerethetett engem az Isten / mert teremtményének / engem is elfogadott / sárból-agyagból apám s anyám álmaiból...”

Nagytilaj kicsiny temetőjében a magas jegenyék fölé száll Sebestyén Márta hangján az archaikus csángó siratóéneket, nyitogatja az égi ablakokat, s csendesíti a szíveket. Bérbaltavár, Nagytilaj és a magyar láthatatlan haza gyászolói utolsó útjára kísérik a költőt. A sírnál felhangzó ősi himnusz e föld fiának nevében is szól: „Magyarországról, édes hazánkról, ne feledkezzél el szegény magyarokról.” Bátorítóan idézzük magunkban sorait: „...a remény sohasem meghaló, / ha minden utolsó szalmaszál / ABBÓL A JÁSZOLBÓL VALÓ.”

Nagy Gáspár: Visszatérés

*Egyszer mindent az Ő szemével
látunk
jót és rosszat
a tékozzat és a tékozzatatlant
„gyönyörű fölöslegeinket”
a kapkodás iramában
mégis végezetlenül
dolgaink erdejében
egy erősen fogadott
valahai akarás
csöndes balálát
a fák mobos oldalán
bogy lám
senki nem tapintott
nem horzsoló arcával
nem kért helyes útirányt
de mégis tudtuk merre
s miért múlik el a nap
és az eső tompított ritmusára
merre kerekednek
jegyzőnkünkben
a betűk boldog könnycseppjei
amikor vége a lobolásnak
vége a szökéseknek is
már előre megköszönjük
a biztos landolást:
megigért birtokunkra
a jó visszatérést
ámen.*

Elismerései:

1977. Radnóti-díj
1990. József Attila-díj, Arany János-díj
1993. Nagy Imre-emlékplakett
1994. Kölcsey-díj
1999. Balassi Bálint-emlékkard
2000. Kossuth-díj
2006. Magyar Örökség díj
2007. január 22. Kölcsey Társaság-emlékérem

Nagy Gáspár: Félelmen túli..

*Hogy fényesednek az éjszakák!
amint élesednek a kések,
de a félelmes penge-arsenált
kicsorbíthatja az É N E K*

*Aki a félelmen túli tartomány
dalokra elszánt kölyke,
jól tudja miért e földi ágy
s miért a csillagok- fölötté*

Testvéreink, a csángó magyarok

Talán nem ártott volna a sötét emlékezetű dec. 5-e előtt elővenni Viola Mihály, jászvásári orvos, akadémiai tag 1840-ből származó moldvai gyűjtéséből ezt a Sós-Tázlón gyűjtött csángó verset:

*Ugyan mért lennék én szegény
Szász-Jázlói csángó legény?
Nincsen-e nekem egy bundám
Sz hófehér színű barisznyám?*

*Övemet zöldre feszíttem,
Guczám veresszel bé szegtem
Nem fáj nekem szem bú, szem kín
Mert enybit ez a három szín*

Ha nem csupán a szöveg archaikus voltát, de üzenetét is megértjük, megérint a szövegből áradó naiv bizalom, mellyel a tázlói legény a magyarsághoz való tartozását öltözetével is hangsúlyozza, bizony elszégyelljük magunkat közömbösségünkért, felszínes ismereteinkért a csángók történetét, múltbeli s jelen állapotukat illetően. Mert nem ismerjük őket eléggé, nem tudunk mit kezdeni egyre erősödő magyarságtudatukkal, egzotikus folklórnak látjuk népművészetüket, nyelvük hallatán megmosolyogjuk őket.

Történetük a messi történelmi múltba vezet vissza, nyelvük pedig egy letűnt kort tesz élővé ma is. Hol és mióta élnek a csángók távol az anyanemzettől?

A Keleti-Kárpátoktól keletre, ott, ahol a Moldva folyó ered, s ahol Románvásár (Roman) közelében a Szeretbe ömlik, azon a környéken élnek a csángók a történelmi időktől kezdve. A Keleti-Kárpátok és a Dnyeszter folyó közötti területen a 14. században létrejött a moldvai fejedelemség, mely 1859-ben egyesült Havasalfölddel, majd román királysággá alakult 1881-ben, miután 1878-ban felszabadult a török megszállás alól. Az új királyság bizonyos területeket elveszített a berlini orosz-török kongresszus után. (A Prut és Dnyeszter közötti Dél-Besszarábia az oroszokhoz került), viszont megkapta Dobrudzsát a Fekete-tenger mellett, és 1920-ban Erdélyt és Bukovinát, melyek korábban az Osztrák-Magyar Monarchia részei voltak. Az új királyság területe továbbra is mobilis, 1940-ben Sztálin bekebelezi Besszarábiát (Besszarábia és Transznisztria területén Sztálin új szövetségi köztársaságot, a Moldvai Sz. Közt.-ot hozza létre), 1947-ben elveszíti Észak-Bukovinát, melyet Ukrajnához csatolnak. A mai Romániához tartozó Moldova 46 000 km² lakossága majdnem ötmillió, a románokon kívül élnek ott magyarok, ukránok, németek, lengyelek zsidók, örmények, cigányok, a szó igazi értelmében multietnikus terület.

A magyarok jelenlétének történelmi háttere a magyar királyság kialakulásának kora. A Pannóniában székelő királyok hamar belátták, hogy a Kárpátoktól keletre védeni kell az ország határát, ezért folyamatos volt a magyarok kelet felé telepítése, különösen a Székelyföldről. A későbbiek során is folyamatos volt a betelepedés, főleg a veszedelmek idején, pl. 1764-ben, a madéfalvi veszedelem következtében a Keleti-Kárpátok és a Szeret folyó között.

Kiket tekintünk valójában csángóknak? A Moldvában, Gyimesekben, a Barcaságban élő magyarokat, a 18. században Bukovinába menekült székelyeket, akiket aztán 1892-ben Dévára, 1945-ben pedig a Dunántúlra telepítettek. Nevüknek jelentése több szómagyarázat szerint: kószál, cselleng, csavarog, elkóborol, elcsángál (a magyarság tömbjéből kivált, elvándorolt, eltávolodott). A szó, mint népnév, a 18. században bukkan föl először. Zöld Péter, a madéfalvi menekült székelyek legendás papja írja 1792-ben egy latin nyelvű levelében: „Urunk 1420-dik esztendejében Erdély Országból sok Szász és Székely méne által Moldvába... Ezen Szászok némely maradéki... magokat a moldvai Magyarokhoz vették, és mind nyelvekre, mind szokásokra nézve hozzájuk egyesültek... Ezek magokat szász maradékoknak tartják s egyéb Székelyekkel együtt Csángó Magyaroknak hivattnak... Az Oláh és Magyar nyelvet egyenlő képpen értik, tsak az, hogy a magyart tisztán de selypen

ejtik... Ezek a Csángó Magyar nevű székelyek a Moldva és Szeret vize mellett a Bakovi püspökhöz valának tartozandók, a Tatros mellyékiek pedig a Milkoviakhoz.”

Gróf Teleki Domokos Egynéhány Utazások Le Írása című, 1796-ban, Bécsben megjelent munkájában írja: „A Gyémes-lunkai Lakosokat a Tsíkiak Tsángóknak nevezik: lehet, hogy ez a nevezet, onnan jön, mivel ők vándorló emberek, és Lak helyeket gyakran elhagyták: az a Szó Tsángó pedig olyan értelemben vétetik, mint kóborló, vándorló.”

A Czucor-Fogarasi szótár (1862) szerint a csángó = csapongó, járókelő, ellentétben a székely = székelő, állandó helyen lakó szóval. Hozzáteszi, hogy a szó bujdosást, ólálkodva járást is jelent, így nevezik az Erdélyből kibujdosott moldvai és oláhországi magyarokat. Horger Antal nyelvész is ezt a magyarázatot fogadta el.

Csokonai a Marosvásárhelyi gondolatok című versében „tsángó magyarok” kifejezést használ, de pl. Petrás Incze János 1841-ben két moldovai népcsoportról beszél Moldovában, csángókról és székelyekről. A csángó szót a románok gúnynévként használják a magyarokra, de az erdélyi magyarok körében is pejoratív tartalmú, lekicsinylő jelentése van.

Előrelépést jelentett a sokszoros el nem ismertség, hátrányos helyzet után, hogy 2000. máj. 28-án az Európai Tanács Kulturális Bizottsága egyértelműen kimondta, hogy a csángó etnikai, nyelvi, kulturális és felekezeti kisebbség nyelve a magyar. Mit törődött azonban mindezzel a román közvélemény, mely a csángókat minden józan vélekedéssel ellentétben a mai napig elmagyarosodott románoknak tartja. A magyar történelemtudomány a csángók eredetét illetően három álláspontot is képvisel, mindháromnak megvannak a maga bizonyítékai. Egyesek szerint a honfoglalás idején és után a Kárpátokon kívül rekedt magyar népcsoportról van szó, ezt bizonyítják a honfoglalás kori régészeti leletek, a máig élő archaikus nyelv. Mások szerint a csángók kunok (13. század) vagy török népcsoport, illetve a jászok leszármazottai. A kunok és besenyők keveredését a magyarokkal a román történészek is elismerik, pl. Nicolae Jorga. Korabeli dokumentumok alapján egyes történészek a magyar királyok tervszerű telepítéséről beszélnek. A határok megvédésének érdekében a lakatlan Moldvába határőri feladattal megbízott magyarokat költöztettek már a 13–14. században. A korabeli román történetírók, pl. Grigore Ureche, Miron Costin még azt is fejtegetik, hogy Suceava neve magyar eredetű, a szűcs szóból ered, ugyanis ez a hajdani település magyar kézművesek lakóhelye volt. A Szeret mentén számtalan ma is élő magyar földrajzi név bizonyítja a magyarok korai jelenlétét, Románvásár, Jászvásár stb. Vallásuk szerint a nyugati kereszténységhez tartoznak, római katolikusok, püspökségük a kezdetektől Bákóban volt

A Ceau_escu-korszak intoleráns nacionalista légköre nem fogadta el a csángók másságát, anyanyelvüket tiltotta, vallásuktól megfosztotta. Áltudományos munkák sorozata állította, hogy a csángók Erdélyből az erőszakos elmagyarosítás elől elmenekült románok. Mindenáron bizonyítani akarták a csángók román eredetét, a magyar sajtónak is a csángó helyett a moldovai „magyarul beszélő románokat” kellett használnia. Elővették a Románvásár környéki hajdani római katolikus missziós tanár szélsőséges magyarellenes könyvét, melyben a szerző, Dumitru Martinas azt állítja, hogy a csángók elszékelyesített erdélyi román menekültek a 17–18. századból. Mint utólag kiderült, a Securitate emberei 1980-ban még megtoldották ezt a harmincas években megjelent könyvet egy-két fejezettel, hogy történelmi hitelességét megnöveljék. Erre a „tudományos munkára” hivatkoznak ma is, mikor megtiltják a magyar nyelv tanítását, vagy a magyar nyelvű misét. A történelem ördögi játszmaíhoz tartozik, hogy éppen ez a minden tudományos alapot nélkülöző elmélet mentette meg a moldvai csángókat 1945-ben a szibériai deportálástól. A megszálló szovjet parancsnokság a csángókat magyar hovatartozásuk miatt ugyanúgy deportálással akarta büntetni, mint a szászokat, a felvidéki magyarokat, krími tatárokat, szudéta németeket, tolnai svábokat. A bákói római katolikus püspökség román voltukat hangsúlyozta Martinás könyvére hivatkozva, így kerülhették el a csángók ősi földjükről való kiűzetésüket.

Idézzük csak fel a magyarok jelenlétét itt a távoli keleti végeken! Már a 9. században az átvonuló avar, bolgár, török törzsekkel együtt magyarok, úzok, besenyők is kalandoznak erre, ez utóbbi két törzs asszimilálódik, felmorzsolódik a harcokban. Majd kunok érkeznek, kezdetben ellenséggént, de vereséget szenvedve a magyaroktól letelepednek Moldova és Havasalföld területén. A kereszténységet II. András (Endre) fiától, a későbbi IV. Bélatól fogadják el, aki pápai utasításra püspök kíséretével megalapítja az első püspökséget Milkón. A terület ekkori neve Kunország (Cumania). A kunokat az 1240-es tatár betörés szétszórja, a jászokkal együtt a magyar király engedélyével a Duna–Tisza között letelepednek. Minden bizonnyal az 1225-ben Kunországba telepített magyar határvédő katonák a csángók első ősei. A kunok helyett a Balkánról vlachok vándorolnak be,

1234-ben IX. Gergely pápa már megírja IV. Bélának, hogy a milkói püspökség területén „vlachnak nevezett nép él” együtt a magyar és német telepeseikkel. A moldovai fejedelemség megalapításáig még száz esztendő is eltelik, 1345-ben a Toldiból ismert Lackfi András, Nagy Lajos király ispánja a királyi hadakkal a tatárokat a Szereten túra úzi, az elnéptelenedett területre a király engedélyt ad Dragos máramarosi vajdának, hogy népével bevándoroljon, és a Szeret mentén létrehozza a moldovai fejedelemséget. A moldovai fejedelmek a magyar királyok hűbéresei, az 1370-ből fennmaradt Bogdán vajda pénzének egyik felén még Anjou címer látható. Nagy Lajos halála után a moldvai fejedelem a lengyel udvar felé fordul, az ország székvárosa Szücsvásárhely (Suceava), 1387-ben itt hozzák létre az első ortodox püspökséget. Ezzel megkezdődik az elszakadás Rómától. Később hiába aratja hadi sikereit Hunyadi, majd Mátyás király is hiába köt szövetséget Nagy István vajdával (Stefan cel Mare) Jászvásáron, Bajazid hatalmas serege ellen már nem volt védelem

A betelepült magyarok, szászok Moldvában városokat alapítottak (a város szavunkból származik az oras román szó), a településeket a bíró vezeti, akárcsak a magyar királyságban. A kereskedelem magyar és szász kézben volt. A Dél-Magyarországról elűzött husziták alapították Husz (Husi) városát, itt készül az első magyar bibliafordítás, 1437 körül az ún. Huszita Biblia, Tamás és Bálint prédikátorok munkája. Az eredeti lappang valahol, a másolatot Müncheni Kódex néven tartjuk számon.

A reformáció térhódításának reakciójaként Erdély keleti részén megerősödik a katolikus hit, a moldvai katolikusok lelki gondozása Csíksomlyón történik, János Zsigmond hiába próbálja az új hitet rájuk erőltetni. Az évszázados hagyományokra visszatekintő csíksomlyói búcsú is erre emlékezik. Ekkoriban a székelyek tömegesen települnek át Moldvába, mert az erdélyi fejedelmek durván megsértik szabadságjogaikat (János Zsigmond, Báthory). Emiatt pl. az 1600-as lécfalvi gyűlésen határozatot hoznak: „aki elmenne a két Oláhországba (ti. Moldvába vagy Havasalföldre) fejét és országát elveszesse”. Moldva lakossága a török és tatár betörések nyomán folyamatosan pusztul, 1699-ben a karlócai béke (török–Habsburg) következtében valóságos ütközőzónába kerül, védelemül Oroszország felé fordul, ezzel együtt felerősödik az ortodoxia befolyása.

1764. jan. 7-én Madéfalván több száz székely esik áldozatul az osztrák megtorlásnak, a székelyek tömegesen menekülnek Moldvába, ott letelepednek, falvakat alapítanak. Hűséges papjuk, Zöld Péter, megszököik a gyulafehérvári börtönből, hívei után megy Moldvába. Erdély püspökének, Batthyány Ignácnak levélben jelenti, hogy ott összesen 9 római katolikus plebániát talált, de a missziós atyák olaszok, nem beszélik híveik nyelvét, nem értik gyónásukat. Magyarul beszélő papok azonban csak elvétve érkeznek. Erről tanúskodik a gorzafalviak megrendítő levele 1860-ból: „Mi 600-an gazdák Ojtozhatárszél mellékiek, moldvai részen összegyűlvén, tanácskozáván magunkban nagy sérelmünkről, kik már 500 esztendeje, mint magyar lakosok és római katolikusok igaz hitben eddigelé megmaradtunk, sok viszontagság között mindeneket eltűrtünk, elszenvedtünk, megszorodtunk, igaz hitben megerősödtünk, ezt csak szegény magyar papjainknak köszönhetjük, de nem az olasz papoknak...”

A XIX. században Moldvában politikai jogokkal csak az ortodox románok rendelkeztek, nem véletlen, hogy 1848-ban Batthyány és Szemere Pál felvetették a moldvai csángómagyarok Magyarországra való telepítését. De bizony a század végéig kellett várni, míg az első telepítés megtörtént.

Milyen lehetett az a találkozás 1916-ban, amikor az Erdélybe betörő román hadsereg katonáiként a besorozott csángó férfiak hosszú évszázados kihagyás után nyelvtestvéreikkel találkoztak Magyarországon, és tudatosult bennük, hogy a papjaik által tűzzel-vassal tiltott nyelvüket egy országnyi nép beszéli. Ők, akiket tisztjeik mindig az első sorba állítottak, hogy kíméljék az ortodoxokat, vajon megrendülést, büszkeséget éreztek, tudatosult bennük, hogy ezzel a lenézett, tiltott nyelvvél nincsenek egyedül a világban? Mindenesetre helyzetük nem lett könnyebb 1920 után sem. Románia területe megnőtt, megkapta Erdélyt, Besszarábiát, Dobruzsát, de a csángóknak továbbra is tilos volt anyanyelvüket az otthonukon kívül használniuk, a római katolikus templomokban még harangozni is tilos volt, mintha nem is léteznének. Az ortodox egyház erőszakkal láncolta magához a csángókat, a keresztelés, a vallásóra tilalma egyre távolította nyelvüktől, egyházuktól, s láncukat csak szaporította az iskola, a katonaság, az anyanyelven való megnyilvánulás tiltásának minden formája. Az erős magyarellenesség csak fokozódott a második bécsi döntés miatt, a moldvai csángókat szinte törvényen kívül helyezték, mint a zsidókat. (A két világháború közti időben a moldvai városok lakosságának 32%-át zsidók alkották, a harmincas évek végén egymást érték a pogromok, főleg Jászvásárosban, a deportálások a Dnyeszteren túli táborokba irányultak. Ma már tudjuk, hogy a román politika hiába tagadja a tömeges kivégzéseket, 260 000 zsidó

esett áldozatul.) Még román állampolgárnak se ismerték el, mondván, hogy aki nem ortodox, az nem román. Egy ortodox tanító 1941-ben azt mondta, hogy a római katolikusok a háború végén vagy kitelepednek Magyarországra, vagy átállnak ortodox hitre, vagy mind le lesznek löve! Békés egymásmelletti életre, egymás jogainak elismerésére, kölcsönös tiszteletre nem tanították meg sem őt, sem feletteseit.

1941-ben román–magyar egyezmény nyomán megkezdődött a bukovinai székelyek áttelepítése először a Bácskába, majd 1945 telén–tavaszán Magyarországra, de velük költözött ki Moldvából 140 csángó család is, ők együtt maradván, Egyházasközáron találtak új otthonra. A Moldvában maradtak sorsa az új, demokratikusnak mondott rendszerben semmivel nem könnyebbedett, a Groza-kormány kihagyta őket a földosztásból, szárazság, s az ezzel járó nyomor köszöntött rájuk. A magyar kormány nem támogatta a további kitelepítésüket, attól tartván, hogy akkor az erdélyi magyarokat is kitelepíti a román kormány. A Magyar Népi Szövetség ugyan beindította a magyar nyelvű oktatást, de az államtól semmi támogatást nem kaptak, télire nem kaptak tüzifát, nem volt a diákoknak bentlakás, hiányoztak a képzett pedagógusok. Az ötvenes évek végén (1958-ban) bezárták az összes magyar iskolát Moldvában, az erőszakos iparosítás következményeként felépített hatalmas lakónegyedek lakóiként a csángó magyarok keveredtek az ortodoxokkal, római katolikus vallásuk egyre inkább háttérbe szorult főleg a vegyes házasságokban. A csángók Erdélyben akkor kaptak munkát, ha románként vallották magukat, a családon kívüli kapcsolatokban a román nyelvet használták, az erdélyi magyarok amúgy is nehezen értették magukkal hozott archaikus nyelvüket. Valakihez tartozniuk kellett, s mivel kirekesztődtek a magyarok közül, egyre inkább a román közösségekhez tartozóvá váltak. A Securitate rajtuk tartotta a szemét, főleg a Székelyföldön tanuló fiatalokra gyakorolt nyomást, az elrománosodásuk rohamosan folytatódott. Magyar tudatukat csak azok a fiatalok tartották meg, akik a székelyföldi falvakba kerültek akár házasság, akár munkahely révén.

Pedig a csángók megőriztek egy archaikus elemekben gazdag, szinte középkori magyar nyelvet, mely Moldova területén is rétegződött. A Románvásár (Roman) környékén élő ún. északi tömb magyarsága ma is őrizi a középkori elemekben gazdag magyar nyelvet, melyre a sziszegő hangok ejtése a jellemző (s hang helyett sz-t ejtenek, pl. isztenem, misze, Jézusz stb). Az asszimilációjuk azonban gyors, főleg az iparban dolgozó férfiak esetében. A Bákó környékén élő ún. déli tömbben élők nyelvére az a-zás jellemző, ők a nyelvészek szerint minden bizonnyal a középkorban a Mezőségről kerültek Moldvába (álam, szúnyag, asszany). De ők őrizték meg a középkori magyar nyelvre még jellemző dzs hangot is, mely később gy-é vált (aludzunk, dzsermek, medzs). Domokos Pál Péter jegyezte fel, hogyan készül a jó kender Magyar Antalné elmondása szerint, Trunkon: „Kender jó gányész fédbe jobban meg terem. Jó ierelt gányé legyék. Ember keccer megszánssza fédet. Pinkeszt hettyibe jár a kendervetész. Ember veti kezivel jó gyakran, elbaranája. Ed magbal kiet módu kender lesz, virágasz iesz magasz kender.” Köznyelvi ejtésben, mai helyesírással: „Kender jó ganyés földbe jobban megterem. Jó érett ganyé legyen. Ember kétszer megszántja földet. Pünkösöd hetében jár (=szokásos) a kendervetés. Ember veti kezével jó gyakran (=sűrűn), elboronálja. Egy magból kétmódú (=fajta) kender lesz, virágos és magos kender.” Jelen van még egy ún. székelyes csángó nyelvjárás a Szeret bal partján, mintegy hetven faluban, ők valószínű a Székelyföld keleti részéből, Csík, Gyergyó, Kászon, Háromszék területéről költöztek át, talán 1764, a madéfalvi veszedelem után. Mindhárom nyelvterületre jellemző a román kölcsönszók nagy száma, főleg a mindennapi élettel kapcsolatos nyelvhasználatban.

Láttuk, a csángók nyelvét történelmi okokból kifolyólag elkerülte a nyelvújítás, de elkerülte őket az az európai folyamat is, melynek következménye az európai nemzetek számára identitástudatuk kialakulása volt a 19. sz. elején. A csángók nincsenek tudatában annak, hogy az ő nyelvük azonos a magyar köznyelvel, a nyelvnek nem tulajdonítanak közösségformáló erőt, mely számunkra oly természetes módon a nemzettudat része. Mivel ők csak a nyelvi kommunikációban látják hasznát a nyelvnek, így élethelyzetüknél fogva (l. állandó együttélés) gyakrabban használják a románát. A nemzeti identitástudat helyett felerősödött a római katolikus egyházhoz való kötődésük, a vallási identitástudat tehát, valamint egy lokális azonosságtudat, a szülőfaluhoz, a szűkebb lakóhelyhez való kötődésük. Ezt viseletükkel, szokásaikkal is demonstrálják.

Miután ők kimaradtak a polgárosulás folyamatából, a reformkori polgári átalakulásból, kimaradtak mindabból, mely a magyarokat nemzetté tette. Érdekes, hogy az 1848-as eseményekről történelmi emlékezetük semmit nem tart számon, nem jutott el hozzájuk az események híre, nem vettek részt benne. Helyette azonban a román nyelvű oktatás beléjük sulykolta azokat az eseményeket, melyekben a magyarokat, mint szegyen-

teljes barbár ősellenséget mutatták be. Mindez a 19. század második felében, a fiatal román állam megalakulásának idején megkezdődött, mikor elrendelték a román nyelvű oktatást, a román liturgiát, a nyelvi és kulturális asszimiláció felgyorsítását, mert az ébredő nemzeti öntudatnak etnikailag homogén román nemzeti államra volt szüksége. A magyar nyelv az ördög nyelve, hirdették a papok, a magyar nyelv használatáért az iskolában fenytés járt. Ez a folyamat félelmetesen felgyorsult a 20. században, főleg a kommunista időkben, a Ceaușescu-rendszer idején. Ekkor már napirenden voltak a házkutatások, magyarországi vendégek fogadásáért büntetés járt. A zaklatások célja az volt, hogy megakadályozzák a csángók és a tömbmagyarság kapcsolatát. Érdekes reakció volt erre, hogy miközben a magyar identitást vállalók száma drasztikusan lecsökkent, a római katolikus hívek száma megkétszereződött. Ha a nyelvet vállalni nem lehetett, akkor legalább az ősök által felvett hitet kellett megőrizni.

Mi a helyzet ma? Általános jelenség egy rossz irányba tartó kultúraváltás, az archaikus magyar gyökerű kultúra helyett teret hódít a román nyelvű közkultúra, melyben már nem találjuk még a román népi kultúra írmagját sem. Helyette, a modernizáció hatására beáramlott a Balkán irányából valamilyen egyveleg, mely kiszorít minden mást. De talán fékezi a csángók asszimilációját a rendszerváltás utáni visszavándorlás az elhagyott szülőfaluba, a térbeli mobilitás, vagyis a gyakoribb találkozás a többségi magyarsággal, akár a magyarországi munkalehetőség is. Nem utolsó sorban csángó diákok magyarországi tanulási lehetősége. Ma már gyakoriak a vallásos találkozók, rendezvények, anyanyelvi táborok, mindezek talán elősegítik a csángó magyarok érdekvédelmi törekvéseinek sikereit. Ma már nem hallani olyan, szinte polgárháborús hangulatról, amilyen pl. 1995-ben Klézsén volt, amikor a Magyarországról könyvszállítmánnyal érkezőket a leitatott tüntetők lincshangulatban „fogadták”, és könyvégetést szerveztek. Vagy Bákó megye tanfelügyelője sem üzenet a magyar oktatást követelőknek, miszerint, akinek nem felel meg a helyi oktatás, távozzon Magyarországra. Romániát minduntalan emlékeztetik a tényre, hogy ő is aláírta 1995-ben a kisebbségi törvényt. Ma már Románia sem hivatkozhat arra a képtelenségre, hogy a csángók nem magyarok, hanem románok, tehát a csángókérdés nem kisebbségi kérdés. A nemzetközi megfigyelők véleménye szerint Románia nem tartja be az általa is elfogadott és ratifikált törvényeket. A román történészek nem félnek egy kis hamisítástól nem ítélték el a 2001-ben Bákóban megalakult Dumitru Martinus Szövetség azon állítását, hogy a csángó nyelv nem azonos a magyar nyelvvel. Ezt hangoztatta egyébként a Jászvásárban létrehozott „tudományos” bizottság is. Ez a bizottság azt is célul tűzte ki, hogy horribile dictu kidolgozza a csángó nyelv írott változatát is. 2002-ben az is megtörtént, hogy Moldova római katolikus püspöke a népszámlálás kapcsán arra bízta csángó híveit, hogy vallják magukat románoknak. Nem egy esetben a papok deportálást helyeztek kilátásba, akár csak 1940-ben.

Elégtételt jelent a csángóságnak, hogy az Európai Tanács finn képviselője archaikus kultúrájukat egyetemes értéknek nevezte, hogy a Szentszék kiáll a csángók anyanyelvi liturgiája mellett, és elismeri jogukat a magyarul beszélő papokhoz.

A Moldovából hazatérő Halász Péter azt mondta útjáról Weöres Sándornak, hogy a csángók ma már csak suttogva szólnak magyarul. „Attól tartok, hogy ők még mindig suttogni fogják ezt a nyelvet, amikor itt már rég nem beszélük” – válaszolta a költő.

Ha beszélük is itt még a magyart, az 2004. dec. 5-e óta nem ugyanaz a nyelv. Kereshetnénk példát a múltból, amikor az egy nyelven való beszéd oly egyértelmű volt, és természetes, mint ahogy levegőt vesz az ember. 1939 tavaszán a bukovinai Józseffelva porrá égett egy megállíthatatlan tűzben. Az anyagi javakban akkor sem dúskáló erdélyi magyarok áldozatkészségének köszönhetően októberig újjáépítették a falut, télen egyetlen család se maradt hajlék nélkül. Eleink tudták, mi a testvériség. Ma sem csak beszélni kell róla, amikor a politikai szelek elénk fújnak a csángó magyarok hírére. Tetszik, vagy nem egyeseknek, bizony csak testvéreink ők.

Forrás:

- Pozsony Ferenc: A moldvai csángó magyarok. Gondolat, Budapest, 2005.
 Csoma Gergely: Moldvai csángó magyarok. (Fotóalbum) Központi Múzeumi Igazgatóság, Budapest, 1988.
 Mikecs László: Csángók. Turul Szövetség Könyv- és Lapterjesztő Kft., Budapest, 1941.
 Domokos Pál Péter: A moldvai magyarság. Fekete Sas, Budapest, 2001.
 Szabó T. Attila: Erdélyi magyar szótörténeti tár 1-12. köt. Akadémiai Kiadó, Budapest; Kritérium, Bukarest 1975-től

Az el nem mond(hat)ott köszönet Paks város önkormányzatának

Tisztelt Alpolgármester Úr!

Megtisztelő számomra, hogy Paks város képviselőtestülete kitüntetett azzal, hogy elismeri az olvasótáborban végzett tízéves munkámat. Nagy öröm számomra, hogy március 15-én, az összmagyarság e nagy ünnepén vehetem át az oklevelet itt Háromszék Párisában, Kézdivásárhelyen, az ágyúöntők és puskaporgyártók, a küzdők és kitartók városában. És nagy öröm számomra, hogy azok közül többen is jelen vannak, akik e munkában társaim voltak.

De nemcsak az készlet szólásra, hogy az örömet kifejezzem. Sokkal inkább azért szólok, hogy értékelhessem azt a tábort, ahol a kézdivásárhelyi diákok – most már több mint tíz éven át – erősödhetnek magyarságukban és gazdagodhattak szellemiükben.

Olyan tábor volt a cseresznyési, ahol Schmidt Máriától és Tőkéczi Lászlótól tanulhatták, tapasztalhatták, hogy a legnagyobb politikusok nemzetben gondolkodnak, s számukra a nemzet átível a határokon, ahol Gereben Ferenctől kaptak képet a magyar fiatalok olvasáskultúrájáról határon innen (onnan?) és túl, ahol Czákó Gábor érintette meg őket a beavatottak varázsával, ahol Döbrentei Kornél és Nagy Gáspár költői magartartása és versei példálták a legnagyobb költők nemzeti elkötelezettségét. Szokolczay Lajos pedig kritikáival azt mondta, hogy „történhetett bármi az évszázadok óta forrongó térségben, ami közelebb hozhatja egymáshoz sokat szenvedett népeit, az egyes-egyedül a tiszta, egyenes beszéd”.

Olyan tábor volt a cseresznyési, amely tudatosan azért született, hogy közel hozza egymáshoz e forrongó térségben szétszóródott magyarság fiataljait. Hogy megismertesse egymással a különböző kisebbségi sorokat megélik mindennapjait, iskoláját, szülőföldjét, kultúráját. És nem utolsósorban tehetségét. Ezért készültek olyan törődéssel a bemutatkozó estekre a diákok, ezért tudtak évről évre újat mondani, élményt szerezni egymásnak.

Olyan tábor volt ez, amely működtetni tudta a diákok alkotókészségét, fantáziáját. Mert a fiatalok verset mondtak, drámáztak, énekeltek, újságot írtak – és legtöbbször nem „középkolós fokon”.

Olyan tábor volt a cseresznyési, amely ébren tartotta a paksi polgárok érdeklődését a határokon túliak iránt. Naponta jöttek beszélgetni, érdeklődni, adakozni, produkciókat nézni és barátkozni idősek és fiatalok egyaránt.

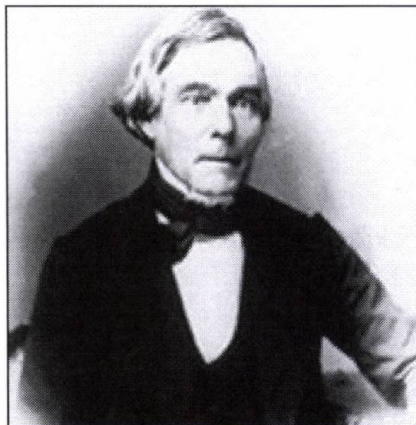
Olyan tábor volt a cseresznyési, amely testvérré tette – többek között – a paksiakat és kézdivásárhelyiket. Én magam hamarabb éreztem testvérvárosomnak Paksot, mint ahogy azt szerződés legitimálta volna. A sok-sok élmény mellett ezt is köszönöm az olvasótábornak. Köszönöm sok-sok kézdivásárhelyi diáknak, hogy úgy szerepeltek Pakson, hogy az ottaniak felfigyeltek városunkra. Köszönöm – mások mellett – Kicsid Gizellának, Salamon Bíborkának, Milinte Tündének, Bagoly Zsoltnak, Orosz Eszternek, hogy versmondásukkal, színpadi játékuikkal, énekükkel, okos megnyilvánulásaikkal élményt szereztek mindannyiunknak.

És köszönöm Gutai Istvánnak, hogy megálmodta, és azután megvalósította az együttlétnek, az együttgondolkodásnak ezt a páratlan lehetőségét. És kívánom az utánunk jövőknek, hogy legyen erejük a megteremtett hagyományt folytatni.

Ambrus Ágnes, magyartanár

Az orvos Lönnrot - a Kalevala összeállítója

A Paksi Tükör 2003. áprilisi számának 18. oldalán jelent meg dr. Serdültné Benke Éva méltó megemlékezése: „Véjnemőjnen muzsikája”. A csodálatos finn eposzról, a Kalevaláról közöl a szerző adatokat. E sorok írója azért is fogadta örömmel a gondos összeállítást, mert orvos- és gyógyszerész-történészként egyik témája: végzett-

ségük szerint orvosok, gyógyszerészek, ezen pályájukat rövidebb ideig vagy egész életükben gyakorolták, de művészként lettek világhírűek.

A Kalevala orvoshoz kötődik. Elias Lönnrot orvos volt, csatoljunk bemutatásokat.

„Finn orvos és nyelvész, előbb vidéki gyakorló orvos, majd a helsingforsi egyetemen a finn nyelv és irodalom tanára, a finn irodalmi nyelv megteremtője, aki a Kalevala gyűjtésével és közlésével világhírűvé szerzett magának és a finn népköltészetnek, mint orvos a gyermekhalandóság okaival foglalkozott, és népszerű orvosi tanácsadó könyvet írt (Talunnojan kotilaakari, 1839)”. (Orvosi Lexikon, III. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972. 283. oldal)

Buzinkay Géza orvostörténeti tanulmányából (Orvosi Hetilap, 1972. 113. évfolyam, 1539-1541. oldal):

„Elias Lönnrot 1802. április 9-én született Sammatti faluban, a finnországi Valk-järvi (Fehér-tó) partján. Apja a szegény Karislajo (Karjalohja) község éppoly szegény szabója volt. Bár a család svéd neveket használt – mint a több évszázados svéd uralom után szerte Finnországban szinte mindenki –, de a társalgási nyelv megmaradt finnek. Elias Lönnrot Tamisaariba (akkori svéd nevén Ekenäs) ment az iskolába svédet tanulni. A latin iskolát Turkuban (Åbo) végezte. Három évet fejezhetett csak be, mert apja szegénysége miatt haza kellett térnie és a mesterséget folytatnia. Tanulási vágya és fejlett értelme hamar felhívta rá a helyi káplán figyelmét; 1815-ben elkezdte ingyen tanítani a fiút. Közben – korabeli diákszokás szerint – Lönnrot is bejárta a közeli községeket, és kérte, hogy tanuláshoz adakozzanak. Hat tonna ga-

bonát sikerült így összekéregenie, és ennek árából kezdhette meg tanulmányait 1819-ben a porvooi (Borgå) gimnáziumban. Fél év múlva, pénzének elfogytával azonban az iskolát ismét abba kellett hagynia. Hat évre elszorított Hämeenlinnába (Tavastehus) Bjugg gyógyszerészhez inasnak. Szabadidejét itt is a tanulásnak

szentelte. Főként latinnal, göröggyel, algebrával és botanikával foglalkozott. Újabb három év múltával pályája szerencsés fordulatot vett. Egy alkalommal Sabelli, a városi orvos betért a gyógyszerertárba, és merő tréfából latinul kezdett beszélgetni az inással. Ennek tudása annyira meglepte és megnyerte, hogy végül elhatározta, elősegíti tanulását. Kölcsönt ajánlott fel Lönnrotnak az egyetemi tanulmányokhoz. 1822. október 11-én így iratkozott be Lönnrot a turkui egyetemre. Tíz évig maradt ott. Orvosi tanulmányokat folytatott, szabad idejében magántanulókkal foglalkozott. A sebészet tanárának, Töngrennek gyermekei mellett mintegy hat évet töltött el. Innen származott velük fenntartott hosszas és mély barátság. [...] 1832-ben elfoglalta a kerületi orvosi állását az észak-karjalai Kajaaniban, hatvan mérföldre Helsinkitől északra. Huszonegy évet élt itt orvosként, s nagy kiterjedésű kerülete is elősegítette számos utazását, a táj és a rajta élő emberek alapos megismerését. [...] 1862-ben birtokot vásárolt szülőhelyén. [...] Orvosként egész életében megmaradt a gyakorlat mellett. Betegei nagyon szerették, ismert volt jótékonyágáról is. Orvosi téren disszertációján kívül sikeres háziorvosi tanácsadó könyvecskét adott ki (1839, második kiadása 1856), és 1859-ben foglalkozott a nagy gyermekhalandóság okaival.”

Elias Lönnrot 1884. március 19-én halt meg.

■ Dr. Vértés László
főorvos, a Magyar Orvostörténelmi
Társaság vezetőségi tagja

Emlékkadatok Prielle Kornéliáról

Barabás Miklós:
Prielle Kornélia

A Paksi Tükör 2006. novemberi száma a 33–42. oldalán közölte Serdülné Benke Éva szép panorámaképét: „Thália erdélyi szekeren Máramosozigeten”. Hajdani színházi világról, művészekről írt a szerző. Szívesen olvastam – 12 éven át gyermekszínház voltam, sokszor 10-12-szer is színházba látogatok havonta. Gyűjtöm, olvasom a színművészet történetjének dokumentumait.

A szerzőhölgy nagy teret szentel Prielle Kornéliának. A reá vonatkozó szövegeket, képeket két okból is kutatom: élete kicsi időre, de kapcsolódott – számomra minden idők legnagyobb lírai költőjéhez – Petőfi Sándorhoz; az egyik legkedvesebb színdarabom Csiky Gergelytől „A nagymama” – a címszerepet Prielle Kornélia alkotta.

Az idézett tanulmányban áll: „Utolsó férje a nála sok-sok évtizeddel fiatalabb Rozsnyai Kálmán ügyvéd volt.” „1906. február 25-én a magyar színházi élet nagy vesztesége, Prielle Kornélia meghalt. Síremléke Szabadszálláson, a Bercsényi Miklós utcai temetőben van.”

2006 – 100 évvel ezelőtt, 1906. február 25-én Budapesten halt meg a művésznő. Szabadszállásra utaztam, ahol Petrovics Erika megmutatta a sírt, és átadta az emléket állító képes levelezőlapot, összeismertetett a település fáradhatatlan, lelkes, gondos helytörténészével, Tóth Sándorral, aki évtizedek lelkiismeretes kutatásait számos kötetben foglalta össze. Több – részemre átadott – kiadványban Prielle Kornélia életművét vázolja. Mindkét személyiség szíves segítségét e helyen is köszönöm. Néhány mondat a férjről. Rozsnyai Kálmán (1872–1948) író, újságíró, műfordító. Színházi tanulmányait az egyik legnagyobb művésztanár, Rákosi Szidi színiiskolájában végezte. Külföldön és több városban itthon játszott, barátságba került Ady Endrével, Juhász Gyulával.

A művésznő élete alkonyán, 1905 karácsonyán ment férjhez, 80 évesen a 33 éveshez. 1906. február 25-én meghalt.

„Prielle Kornélia holttestét a Nemzeti Színház feketébe vont udvarán ravatalozták fel. A koporsó, pálma- és babérfák között magas emelvényen nyugodott. A szakadatlan tömeg 10 órától délután 2 óráig járulhatott a ravatalhoz. A gyászszertartás délután fél négy órakor kezdődött. A közönség elárasztotta a Nemzeti Színház környékét és a Kerepesi utat, úgy hogy a kivonult gyalogos és lovas rendőrök tudták csak a közlekedést ismét lehetővé tenni.”... A Nemzeti Színház gyászpompába vont udvaráról fekete gyászhintó szállította ki Prielle Kornélia hamvait a keleti pályaudvarra, ahova hatalmas gyászenetet kísért. Ezután bevitték a koporsót az üvegcsarnokba, ahol előbb ládába csoma-

golták, majd elhelyezték az egyik vasúti kocsiba. A dicső halottat vivő személyvonat este tíz órakor indult el Szabadszállásra, ahol szerdán délután lesz a temetés.”

(A Rozsnyai (Rozsnyay) család részben szabadszállási, ezért helyezte oda a férj a koporsót.)

„Prielle Kornélia koporsójának kulcsát Szabadszállás Előjáróságának páncélszekrényében őrzik kis dobozban, melynek felirata: „Rozsnyai Kálmánné Prielle Kornélia koporsójának kulcsa 1906. február 28-án.”

Sírja sokáig elhagyatott volt. A helyi múzeumbarátok köre és a hagyománytisztelők a községi tanács anyagi támogatásával a régi korhadtt fejfa helyébe új síremléket állítottak fel, melynek ünnepélyes felavatása 1964. szeptember 27-én volt, „melyen jelen voltak a Nemzeti Színház képviselőiben ... Lukács Margit és Csernus Mariann színművészek, ... és a Színháztörténeti Múzeum részéről pedig dr. Cenner Mihály. Az avatóünnepség után a helyi kultúrházban ünnepélyes rendezvényen emlékeztünk Prielle Kornéliára. Ez alkalommal kiállítást is rendeztünk Prielle Kornélia emléktárgyaiból. A kiállítás a Vasút utcai vasbolt (Kossuth Lajos utca 7.) kirakatában volt, a Színháztörténeti Múzeumtól kölcsönkapott Prielle Kornélia eredeti hagyatékaiból (vállkendő, blúz, legyező, kesztyű) és korabeli fényképekből. A kiállítás egy hétig volt állandóan látható”.

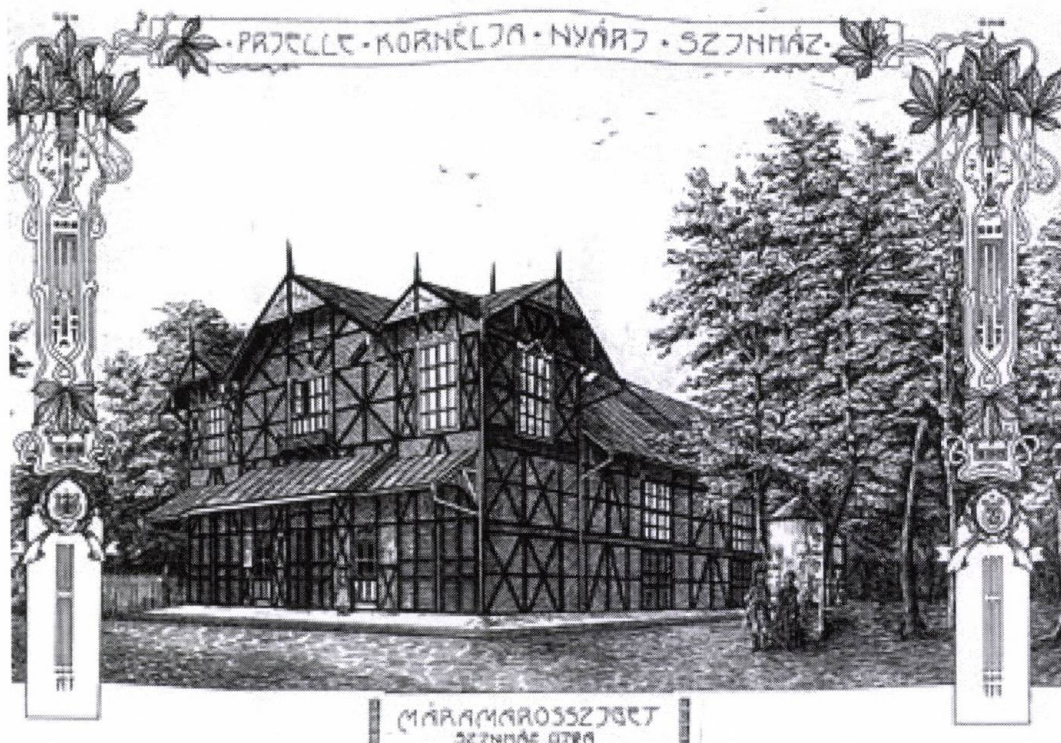
(Szabadjon megjegyezni: Lukács Margit egyik legkitűnőbb színművésznőnk volt, számomra az örök Éva, dr. Cenner Mihály, jó barátom, éppen országos művészeti napok előadójának kértem fel: beszéljen Csiky Gergelyről és Prielle Kornéliáról – a várt alkalom előtti héten örökre távozott.)

A síremlék gondozott, tiszta, friss virágokkal telt. Szabadszállás lakói emlékeznek. E sorok írója is köszöni a nagy magyar művésznő utolsó útja felidézésének megtisztelő lehetőségét.

(Utóirat: Két kapcsolódásról: – Prielle Kornélia és Petőfi Sándor találkozott az életben, több helyen is. A művésznő sírja azon a településen van, ahová hosszú időn át kötődött a Petőfi-család; – Említettük Rákosi Szi-dit, aki Prielle Kornélia „A nagymama”-beli szerepét (Szerény grófné) később játszotta.

Megjegyzés: Budapest XI. kerületében 1910. október 18-án utcát neveztek el a művésznőről. Szabadszálláson a vasútállomás közelében van Prielle Kornélia utca.)

■ Dr. Vértés László

Mozgalmas élet a városi könyvtárban

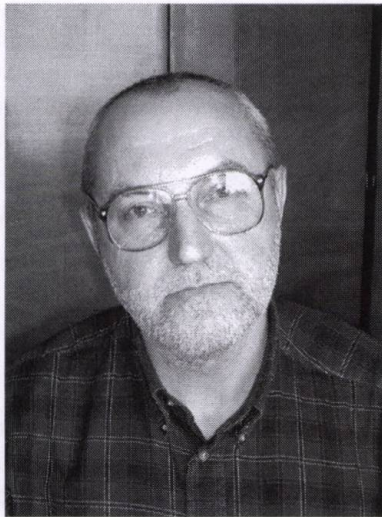
Új képernyő mutatja a háttérsugárzási adatokat

Megújult a paksi Pákolitz István Városi Könyvtárban elhelyezett helyszíni mérőállomás monitorja. A lakosság tájékoztatását szolgáló képernyő ismét a főutcára néz, így minden járókelő számára könnyen hozzáférhető. A Paksi Atomerőmű Zrt. által működtetett készülék cseréjéről a Tájékoztató és Látogatóközpont gondoskodott.

Gutai István, a könyvtár igazgatója örömmel számolt be a könyvtárban zajló eseményekről, úgy az új készülékről, mint magáról az épületről, olvasószolgálati tevékenységükről és programjaikról.

Mint mondta, a tájékoztatást szolgáló monitor cseréje azért is örövendetes, mert az új készülék kisebb helyet foglal el, és képminősége is jobb. A korábbi monitor állványa akadályozta a bejutást a folyóiratraktárba. Később áthelyezték a készüléket az igazgatói iroda ablakába, ahol azonban kevésbé volt érdeklődés előterében. Az atomerőműnek most sikerült anyagi fedezetet biztosítani a készülék cseréjére, ami visszakerült a megfelelő helyére, a bejáratú üvegfalra. A könyvtár részéről örömmel adtak helyet a helyszíni mérőállomás tájékoztató monitorának, és informatikusuk szükség esetén ellátja a készülékkel kapcsolatos feladatokat is, éppen ezért jól esne számukra, ha ezt az atomerőmű valamilyen támogatás formájában értékelné.

A könyvtáráépület belső termeinek falai hosszú idő után idén megújultak, közel 20 év múltán a fenntartó elvégeztette a helyiségek kifestését. Sok karbantartási, felújítási munkára vár még az épület, és nagyon sürgős lenne a könyvtár bővítése. Jelenleg is vannak tárolási és raktározási gondjaik, amit még kezelni tudnak, de pár év múlva már nem tudják ezt megoldani. Szükséges lenne a villamos hálózat bővítése és korszerűsítése, a nyílászárók hőszigetelése és a klíma beszerelése. Az emeleti terembe nyáron csak a legel-

szántabb olvasók merészkednek fel, ott ugyanis elviselhetetlenül meleg van. Gutai István hangsúlyozta, tisztában vannak azzal, hogy mindez egy költségvetési évben nem valósítható meg, de szeretnék, ha az önkormányzat komolyan foglalkozna a könyvtár sorsával, és ne az elhanyagolt középületek között legyen számon tartva.

A könyvtár látogatottsága jó, szolgáltatásai iránt egyre nő az érdeklődés. 3630 beiratkozott tag

közül 1171 fő a 14 éven aluli olvasó. A könyvtár hagyományos szolgáltatása közé sorolható a kölcsönzés, a helyben olvasási lehetőség és az internet használata. Tíz számítógép közül nyolc áll az olvasók rendelkezésére. Idén ősszel ismét elindítják az internetes és szövegszerkesztő tanfolyamokat, melyekre folyamatosan várják a jelentkezőket. A tanfolyamok hétfőn és szombaton zajlanak. Jelentős eredmény a könyvtár életében az on-line katalógus működtetése, ami azt jelenti, hogy bárki bárhol betekint a könyvtár állományába, megnézheti, hogy a keresett könyv megvan-e, kikölcsönözték-e, mikor jár le a kölcsönzési határidő, és ezen keresztül még előjegyzést is lehet tenni valamelyik könyvre. Nagyon népszerű a könyvtárközi kölcsönzés, mely során az olvasó által igényelt, de a könyvtárban nem található könyvet más könyvtárról kéri meg, és így biztosítják az olvasó számára.

A könyvtári állomány 91030 dokumentumból áll (ebbe beletartozik a II. Rákóczi Ferenc Ált. Isk. fiók-

könyvtár állománya is). Az audiovizuális dokumentumok száma 3142 (videokazetta, dia), és egyre bővül a DVD-k száma is. 160-féle időszak kiadvány, újság, folyóirat található a könyvtár polcain. Több mint három éve informatikus rendszergazda is dolgozik a könyvtárban, akire nagy szükség van, hiszen a könyvtári nyilvántartás és kölcsönzés számítógépen történik. A könyvtár személyi állományát illetően minden státusz szakképzett munkatársakkal betöltött. A városi könyvtár munkatársai végezték el az atomerőmű múzeumának szakkönyvtári feldolgozását.

Az őszi rendezvények közül említést érdemel a könyvtár által megjelentetett 1956 Paks c. könyv bemutatója és a könyv fotóanyagából nyílt kiállítás. E rendezvénysorozathoz kapcsolódóan került sor a Jézus Szíve Templomban Károlyi János Rekvium '56 hőseiért c. új művének bemutatójára. Programjaik között szerepel az országos szintű Wass Albert vers- és prózamondó verseny megyei selejtezőjének lebonyolítása, az "Összefogás a könyvtárakért"-akció és Zelk Zoltán születésének 100. évfordulója alkalmából rajzpályázat meghirdetése, valamint rejtvényfüzet megje-

lentetése. A sor folytatható könyvbemutató, mese-mondó verseny, gyermekprogramok megrendezésével. Október közepén a TelePaks Városi Televízió (...) Hárompont... című műsora megemlékezett Pákolitz Istvánról, a könyvtár névadójáról. A tervek szerint a könyvtárban januárban elindítják a középiskolások népfőiskoláját, melyben a programokat a pedagógusok és a diákok javaslata alapján állítják majd össze. Az elmúlt években látogatást tettek Paks testvérvárosai könyvtárainál, ahonnan jövő évben várják vissza a vendégeket. Egy színvonalas szakmai program keretében együtt szeretnék fogadni Galánta, Visk és Kézdivásárhely könyvtárosait.

A Pákolitz István Könyvtár folyamatosan bővíti kínálatát, gazdag könyvtári állománnyal és színes programokkal várja Paks és környéke lakosságát, könyvbarátait. Remélhetőleg a könyvtár raktárhelyiségeinek bővítése és az épület korszerűsítése is megoldódik, és akkor úgy az ott dolgozók, mint a könyvtár vendégei kellemes körülmények között tölthetik idejüket, és élvezhetik a könyvtár adta lehetőségeket, szolgáltatásokat.

■ Lovásziné Anna

"Tisztelt Érdeklődő!
 Ön a helyszíni mérőállomás tájékoztató adatait látja.
 A pontos idő és a külső hőmérséklet után
 a háttérsugárzás pillanatnyi értéke (villogó pont) és
 annak változásai (sárgavonal) jelenik meg.
 A zöld sáv az 1978-82 közötti, a paksi atomerőmű indítása előtti
 helyi mérési eredményeket tartalmazza.
 Intézkedésekre a piros vonal feletti tartományban lehet szükség."

Tisztelt Olvasó!

Előző számunkban hibásan jelent meg Solt József verse, amelyet most újra közlünk. A hibáért elnézést kérünk az olvasótól és a szerzőtől is.

Szerkesztőség

Solt József

Kézfogás

Igaz történet:

Egy nyári napon a munkából haza érve, az ajtót zárva leltem.
 „Mikor a kezem a kilincse tettem, mintha valaki
 egy meleg kézfogással búcsúzna tőlem”:
 Félttem, szinte megdermedtem.
 Bátyámra gondoltam, kit nagyon szerettem.
 Eljött, hogy megfogja a kezem.
 Nagy lett szívemben a fájdalom,
 hogy bátyámat többé már nem láthatom.
 Mikor utoljára láttam, már szólni sem tudott;
 csak nézett szelíden, és hallgatott.
 A fejében egy tumor, letarolt minden tudatot.
 Nem akartam hinni a gondolatnak,
 ami megfogamzott agyamban.
 Szinte rögeszmévé vált oly hamar!
 Földre nyomta arcomat, nem kímélte lábamat.
 Mint rossz agyszüleményt, zavartam el.
 Hess gondolat! Hess! De az nem engedett.
 Agyamba költöztél, mint hívolt vendég, letelepedtél?
 De hol vannak szüleim?
 Gyorsan nénémhez megyek, hogy megtudjam csak én, tévedek.
 Lám, itt is üres a ház, egy kislány van.
 Tőle kérdem hát:
 Hol van apám, és anyám?
 A válasz egyszerű és rideg.
 Te nem tudsz semmit?
 Már –e kérdés megrémített, sokat sejtetõn.
 A bátya meghalt, mindenki ott van.
 Már nem vártam több feleletet, gyorsan elsiettem.
 Mert arcomon már, úrrá lett a félelem.
 Még most sem akartam hinni; ami már kétségtelen.
 Egy másik reményt akartam keresni,
 hogy elhiggyem csak képzelet.
 Végleg elszállt minden reményem, mikor közénk léptem.
 Néném jött hozzám szelíden, megfogta kezem, és azt mondta:
 Nem játszik már többé veled, itt hagyott minket.
 Hozzájuk léptem, mint haldokló beteg;
 kinek nincs gyógyszer s kenet.
 Már nem bírtam tovább, a szív nem engedte.
 Hogy elrejtsem sok-sok könnyemet.
 Hulltak is azok, szépen csendesen;
 fürdették a szívem s lelkemet.
 Most értettem meg igazán, mennyire szeretett.
 (lélekben eljött, hogy megfogja a kezem.)
 Tudtomra adta, hogy ő elment,
 még most is érzem, ahogyan fogja a kezem.
 Most már tudom, a tiszta szeretet, nem hal meg sohasem
 Mert eljött, és megfogta a kezem.

Anno

A szemednek ragyogásán
 szívednek sóhaján.
 Megpihen valahol
 egy eltévedt szívárvány.
 Úgy ragyog szemeidnek fényel
 Hogy nem különben,
 az esti csillagok az égen.
 A szívemet akartam
 elküldeni néked.
 De nem maradt más,
 csak egy szál virág.
 A mosolyodért még eljönnek.
 Szemeidnek,
 még áldozata volnék.
 A szívemet is felkötném,
 egy magas körtefára.
 Ha valaki arra jár ott,
 biztos megtalálja.
 Ha te örülsz, tapsol a lelkem!
 A mosolyod árában úszik csendben szívem.
 Még ne sírj, ha bánatnak is téged.
 Anno:
 Te mindig az legyél.

Beszélgetés egy vándorkiállításról

Zirczi Judit és a szemétszobrok

2006. augusztus 20-án egy különleges szabadtéri kiállítást tekinthettek meg az érdeklődők a paksi Erzsébet Szálló (volt Paksi Képtár) udvarán. Fiatal képzőművészek a Dunán összegyűjtött szemétből készítették el szobraikat, műveiket. Az alkotásokat oly siker kísérte, ami folytatást kívánt, így más városban is bemutatást nyertek. Csak fél év telt el, és a vándorkiállítás Paks után már Budapesten, Szentendrén és Gödöllőn is szerepelt. A kiállítás ötletgazdája, szervezője Zirczi Judit, aki a Budapesti Képzőművészeti Egyetem hallgatója, dunakömlődi lévén pedig szorosan kötődik a Dunához és Pakshoz is.

– *Mi késztetett arra, hogy megszervezd ezt a kiállítást?*

– Elég gyakran járok a Dunára festeni, horgászni, kirándulni, és mint ahogy sokaknak, nekem is szembetűnt a rengeteg szemét. Különösen a túloldalon, az ártéri részeken barangolva lehet találkozni iszonyú mennyiségű hulladékkal, főleg flakonokkal. Ezek szinte több rétegben ráakódnak a faágakra. Elkésérftő látvány. Mi nem azért fogtunk bele a szemétyűjtésbe, mint környezetvédelmi demonstrációba, hogy mindezt a paksiak szemére vessük, hisz a hulladék főként a nagyvárosokból érkezik. A jelenségről ők is tudnak, és őket is zavarja. Úgy gondoltuk, hogy egy ilyen közegben, mint Paks, ahol ilyen sok Dunát szerető ember él, igenis lehet ezzel a kérdéssel foglalkozni. Ahol eddig megjelent ez a kiállítás, mindenütt érzékenyen fogadták az emberek.

– *Megszületett tehát a gondolat. Miként követte a tét?*

– Foglalkoztatott, hogy azokkal az eszközökkel, amelyeknek birtokában vagyok, hogyan lehetne ezt feldolgozni, és valami különöset, másoknak is szembeötlőt megalkotni. Beszélgettünk erről Karátsony Gábor kínai filozófiát tanító tanárommal, aki szintén régi szerelmese és olyan elkötelezett híve a Dunának, hogy Bős-Nagymaros kapcsán nyíltan szót emelt az érdekében. Ő vetette fel, hogy egy művészi akciót kellene kezdeményezni. Elkezdtük hát a tervezgetést. Ekkor javasoltam helyszínnek, kiindulópontnak a paksi Duna-partot, és ezzel elindult a „Szemét-ügy”. Eredetileg úgy képzeltem, hogy a sok szeméttel „feldíszítünk” majd egy hatalmas hajót, és ez a látványos „szeméthajó”, ami különböző tárgyakat húzna még maga után, felmenne a Dunán Szentendrétől, és a Performance Fesztiválon kötne ki. Elkezdtem pályázatokat írni, és felkerestem néhány környezetvédelmi egyesületet. Sajnos a pénzügyi keret előteremtésében kevés sikerrel jártam, így az eredeti terv módosult. Pakstól kaptunk 80 000,- Ft-ot, amivel a szoborkiállítást meg tudtuk valósítani.

– *Hogyan történt a szemétyűjtés, és hol volt az alkotóműhely?*

– Csupán hárman szedtük a szemetet. Thuróczy Zoltánnal és Hum Gábor barátommal kimentünk a Dunára, és csónakkal, autóval hordtuk össze a hulladékot, önkéntes alapon, saját járművel. Az önkormányzattól rendelkezésünkre bocsátották a megszűnt dunakömlődi iskola épületét, ahol kiszáritottuk, valamelyest megtisztítottuk a szemetet, ami rettentő csúnya volt, teli iszappal, olajjal. Nagy félelem, kétség volt ekkor bennem, hogy

mit tudunk majd ezekből kihozni. Rusztikus szemétnek neveztük el, mert megviselte őket az időjárás, látzott, hogy történetük van. Ami nagyon olajos volt, azt nem dolgoztuk fel. Igyekeztünk valamelyest ügyelni a higiéniaira. Maga a szedés megrázó élmény volt, a szárítás már nem viselt meg annyira, az alkotás pedig kifejezetten örömet adott. A szemét között a flakon volt a legtöbb, amit a papucs követett, a rengeteg teniszlabda, csak a harmadik helyre került. Találunk fényképezőgépet, palackpostát magyar és külföldi üzenettel, de hatalmas kerékgumit, amiből krokodilt készítettünk, és teherautó-lökhárítót, amiből az én nagy madaram szárnya lett.

– *Kik voltak az alkotók?*

– Budapesti, gödöllői és paksi művészek vettek részt a közös munkában, név szerint: Leitner Barna, Raffai Éva, Rizmayer Péter, Szűcs Barbara Eszter, Thuróczy Zoltán, Trieb Zsuzsa, és magam, Zirczi Judit. Társaimat akkor hívtam meg, amikor a szemét már tiszta és kezelhető volt. Négy napig dolgoztunk a szobrokon, amelyeket augusztus 19-én és 20-án állítottunk ki a paksi Erzsébet Szálló, az egykori Paksi Képtár udvarában. Mindez a városi szintű rendezvény, a Duna-parti Családi Napok keretében történt.

– *Paksról hova költözött a kiállítás?*

– Ahogy Pakszon befejeződött, nyomban megnyílt a Kis Magyar Performance és Nehéz Zenei Fesztiválon, a szentendrei Művészet Malomban. Itt három napra terveztük a kiállítást, de annyira megtetszett az ottaniaknak, hogy kérték, hagyjuk ott egy egész hónapra. Ezután Budapestre kaptunk meghívást a Tűzraktárba. Ez egy hatalmas épület, ami igen népszerű a művészek körében, és nyaranta örömmel veszik birtokukba. A Tűzraktárból Gödöllőre került a kiállítás, ahol a Trafó Klubban kapott helyet. Sajnos a sok szállítás miatt a szobrok már eléggé megviseltekké váltak, de azért valószínűleg kiállítjuk még őket. Úgy tűnik, szükség volt erre a kezdeményezésre, és lesz folytatása.

– *Számítottatok ilyen kedvező fogadtatásra?*

– Igazából nem. Bár nekem ez szívügyem volt, és nagyon szerettem volna, ha elgondolkodtatja az embereket, de nem is mertem remélni, hogy ez így válóra válik. Nagyon sokan szeretik a Dunát, és ez valóban elindított bennük valamit. Tulajdonképpen öt percig nem lehet úgy sétálni a folyó partján, hogy ne ke-

rüljön az ember szeme elé valamilyen hulladék, szemét.

– *Mi motivált benneteket, az, hogy szépet alkotatok, vagy elriasszátok az embereket? Ti arra hívtátok fel a figyelmet, és abból alkotatok szobrot, amit az emberek a kukába dobnak.*

– Szembesíteni szándékoztuk őket azzal a melléktermékével a kényelmes életünknek, amelynek tárgyai beszennyezik és elcsúfítják annak a folyónak a környezetét, amit szeretünk, és egyébként büszkék vagyunk rá. Mindenki olyat alkotott, ami az ő egyéniségéből fakadt. Sok vidám, vicces alkotás született. Volt, aki olyan maszkot készített, amiről első pillantásra nem is lehet látni, hogy szemétből van. Én többek között a Tir-turul és a Kényszerlakás c. alkotásokat készítettem. Ez utóbbi egy mohával részben benőtt papucs, amit kagylókkal is teleragasztottam. Teniszlabdából virágkompozíciót állítottam össze, ami a Labdusz kupakusz nevet kapta, és egy marmonkannára kagylókat ragasztottam.

– *Összességében milyen visszajelzéseket kaptatok?*

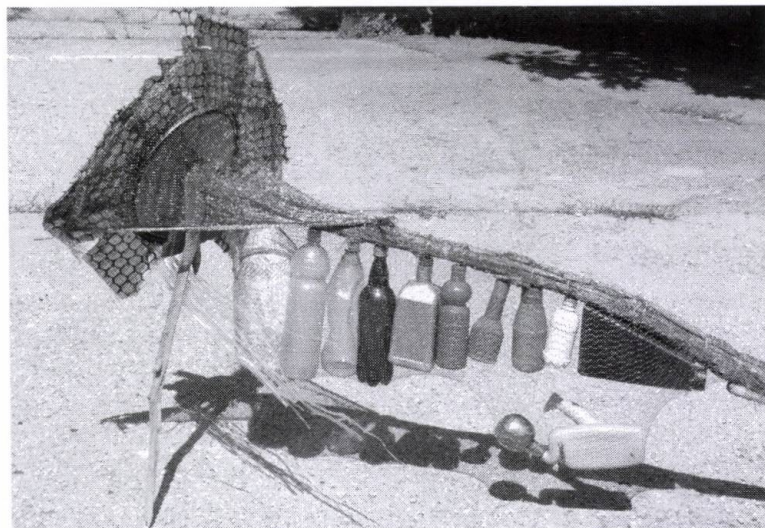
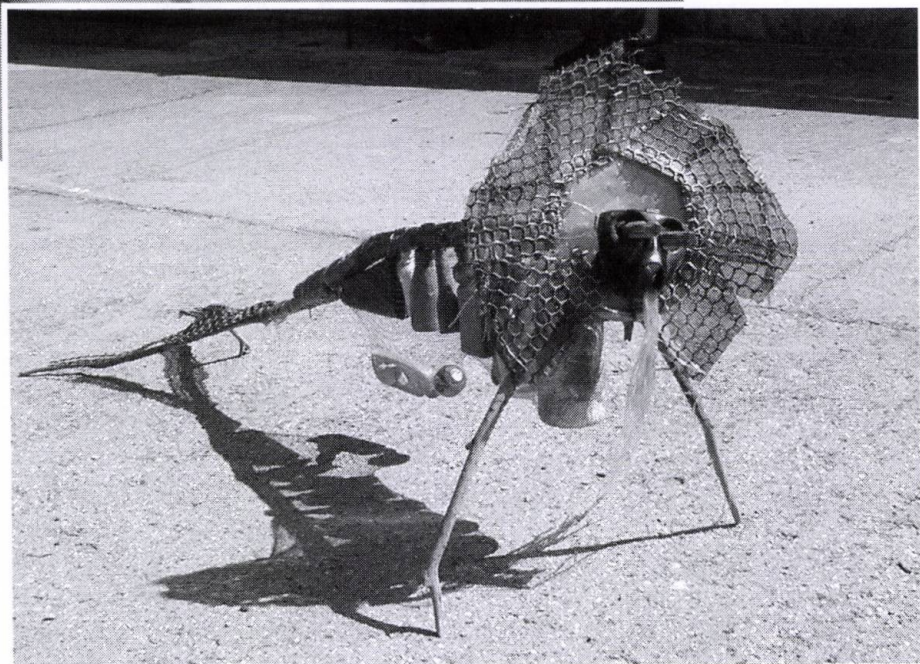
– Csak pozitív jelzések érkeztek. Ahol bemutakoztunk, mindenütt nagy érdeklődés fogadta. A figyelemfelkeltés megtörtént ugyan, de én egy nagyon nagy eseményt szerettem volna megvalósítani. Eredetileg azt terveztem, hogy a paksi emberek szedjék össze a szemetet, de sajnos ezt nem tudtam véghezvinni. Pedig jó lenne hagyományt teremteni a dunai szemétyűjtésből, a Duna megtisztításából, kapcsolódva az augusztusi családi napokhoz. Az interneten megtalálható a Szemét-ügy weblap (Szemet_ugy.extra.hu), ami a kezdeményezés kibontakozását, alakulását mutatja be. Ajánlom a honlapot mindazok figyelmébe, akiket érdekel az akciónk, és szívükön viselik a Duna sorsát, a természeti környezetet és lakóhelyük tisztaságának megóvását, és mind ezért képesek, mint mi képzőművészek, a maguk módján cselekedni.

Reméljük mielőbb lesz folytatása ennek a különleges kezdeményezésnek. Sok sikert, szép eredményeket kívánok úgy az alkotómunkádhoz, mint tanulmányaid sikeres befejezéséhez!

■ Lovásziné Anna

Paksi Tükör

tartalom

- 1 Beregnyei Miklós: Jámbor Pál a forradalom és szabadságharc forгатagában
- 2 Jámbor Pál: 48-iki emlékek
- 16 Dr. Vértés László: Jámbor Pál és Újpest
- 18 Bencze Barna: Elmentem hazulról
- 19 Hanol János: 1956-2006. október 23.
- 25 Hanol Ferencné: Tumpek Mihály fényképészmester
- 38 Tell Edit: A választás és válogatás lehetősége
- 40 Paksi költők bemutatása: Acsádi Rozália és Bajtai András
- 49 Serdülné Benke Éva: Mikor költőt temetsz
- 53 Serdülné Benke Éva: Testvéreink, a csángó magyarok
- 59 Ambrus Ágnes: Az el nem mond(hat)ott köszönet
- 60 Dr. Vértés László: Az orvos Lönnrot
- 61 Dr. Vértés László: Emlékadatok Prielle Kornéliáról
- 63 Lovásziné Anna: Mozgalmas élet a városi könyvtárban
- 65 Helyreigazítás: Solt József két verse
- 66 Lovásziné Anna: Beszélgetés egy vándorkiállításról

PAKSI TÜKÖR

Irodalmi-művészeti és helytörténeti szemle

XIV. évfolyam, 1. szám, 2007 márciusa

Szerkeszti a szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő: Beregnyei Miklós

Rovatszerkesztők: Lovásziné Anna, Tell Edit, Györfly József és Szabó Péter

Korrektor: Lukácsiné Patyi Orsolya

Tördelés: Török G. Judit

Kiadja: a Jámbor Pál Társaság

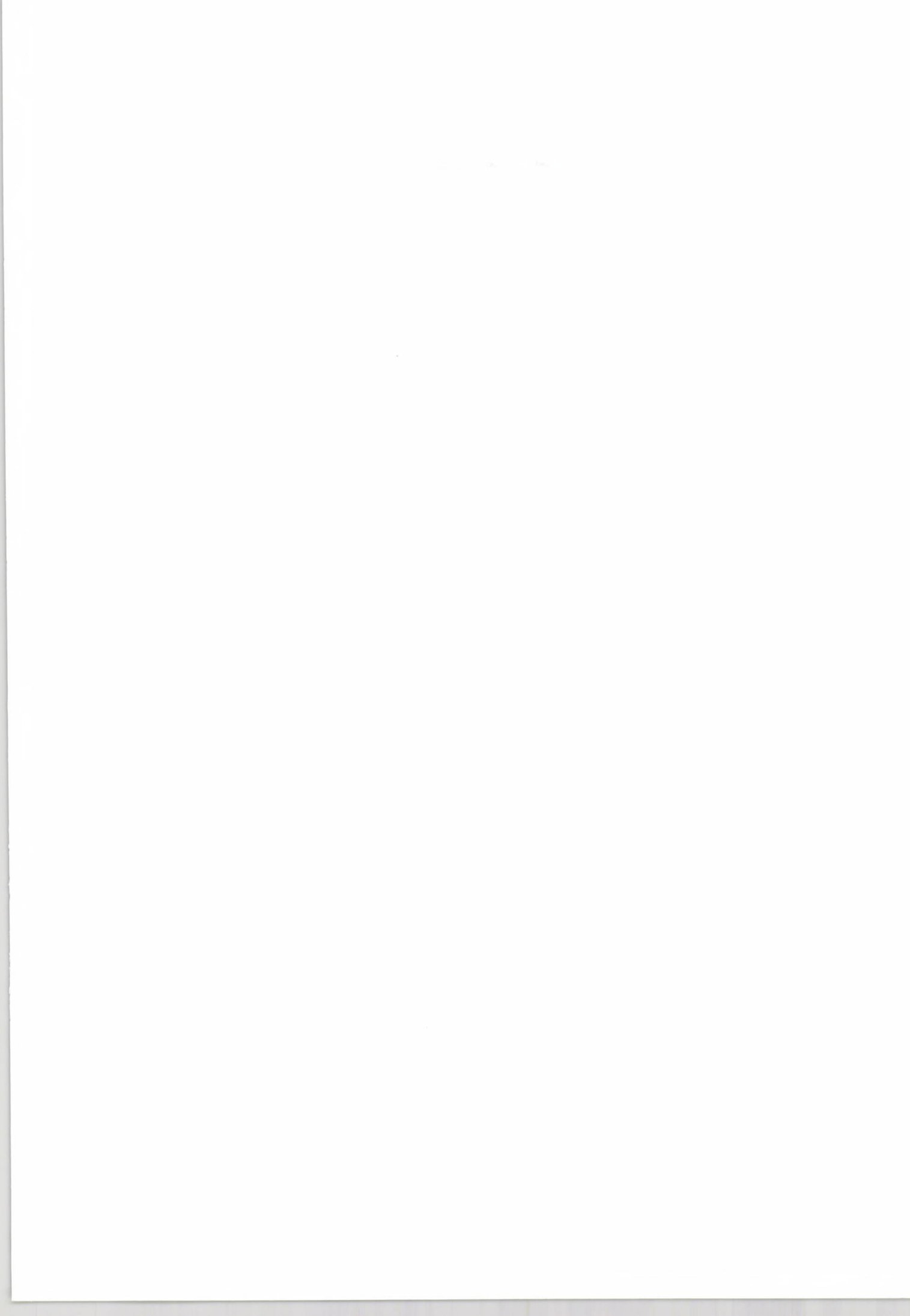
Felelős kiadó: a JPT elnöke

Készült: PA Zrt. Nyomda 2007/185. sz.

Felelős vezető: Slonczki István

A szerkesztőség címe: Paks, Városi Könyvtár, Villany u. 1.

HU-ISSN: 1218-2109

Tumpek Mihály fényképészmaster fotói

